

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Bc. Michal Doleček

**Compliance programy a jejich užití k ochraně
právnických osob před korupcí**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Tematický okruh: Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 3. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 251 400 znaků včetně mezer.

Mgr. Bc. Michal Doleček

V Praze dne 27. 3. 2019

Děkuji panu JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D., pověřenému akademickému pracovníkovi mé rigorózní práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Obsah

Obsah	3
Úvod	5
1. Korupce a její charakter ve společnosti.....	7
1.1 Pojem korupce.....	7
1.2 Druhy a dělení korupce	15
1.3 Korupce v mezinárodním rámci.....	19
1.3.1 Evropská Unie.....	19
1.3.2 Rada Evropy	22
1.3.3 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj	24
1.3.4 Organizace spojených národů.....	27
2. Trestné činy související s korupcí.....	30
2.1 Základní pojmy	30
2.2 Základní trestné činy související s korupcí.....	32
2.3 Speciální trestné činy související s korupcí	35
3. Trestní odpovědnost právnických osob	37
3.1 Cesta k zařazení trestněprávní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu	37
3.2 Současná podoba trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu	39
3.2.1 Hmotněprávní ustanovení a aktuální aplikační otázky	40
3.2.2 Procesní (zvláštní) ustanovení ZTOPO	58
3.3 Liberace a exkulpace.....	63
3.4 Některé další aktuální otázky aplikace ustanovení ZTOPO	64
4. Compliance programy	67
4.1 Pojem compliance.....	67
4.2 Opatření právnické osoby pro předcházení trestné činnosti	68
4.3 Exkulpace z pohledu soustavy státního zastupitelství	80
5. Mezinárodní srovnání právní úpravy compliance a ochrany právnických osob před korupcí ve vybraných zemích	85
5.1 USA - Foreign Corrupt Practices Act 1977	85
5.2 Spojené království – UK Bribery Act.....	96

5.3 Vybrané rozdíly mezi FCPA a UK Bribery Act	102
5.4 Shrnutí a vybrané poznatky z mezinárodní právní úpravy	104
6. Závěr a náměty na další legislativní postup v oblasti trestněprávní compliance	106
Seznam použitých zkratek	112
Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	113
Compliance programy a jejich užití k ochraně právnických osob před korupcí - Abstrakt	121
Compliance programs and their usage to protect legal entities against corruption - English Abstract.....	123

Úvod

Využití compliance programů k ochraně právnických osob před korupcí souvisí především s trestní odpovědností právnických osob zavedenou zákonem č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen ZTOPO), výrazněji však právnické osoby k využití tohoto nástroje boje proti korupci přiměla až novela č. 183/2016 Sb. výše uvedeného předpisu. Tato novelizace především změnila pravidlo pojmání trestní odpovědnosti právnických osob za deliktní jednání osob za ni jednajících. Nově je možno se odpovědnosti zprostit, pokud právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu odpovědnými osobami zabránila. Zakotvení tohoto poměrně široce definovaného ustanovení, které v původní verzi předložené novely chybělo a bylo navrženo až ústavněprávním výborem, má pro praxi nezanedbatelné důsledky, přičemž však lze s vysokou dávkou pravděpodobnosti tvrdit, že terminologické a aplikační nejasnosti zhojí až judikatorní činnost soudů, která se však zpočátku jistě bude vyznačovat určitou mírou nejednotnosti v rozhodování konkrétních případů. Dále byl přeměnou z pozitivního na negativní výčet radikálně rozšířen rozsah trestních činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit. Cílem této rigorózní práce je tak reagovat na poslední vývoj v odvětví trestního práva, které se týká trestní odpovědnosti právnických osob s akcentem na téma compliance programů. Práce je vnitřně dělena na několik tematických okruhů, kdy nejprve ve své první kapitole stručně popisuje fenomén korupce a její druhy z pohledu teoretického i pohledu trestního zákoníku. Druhá kapitola navazuje trestnými činy souvisejícími s korupcí a definuje některé základní pojmy s ní související. Třetí kapitola obsahuje téma právnických osob tak, jak je upravena v českém právním řádu ve světle recentních novel a soudní judikatury. Čtvrtá kapitola postihuje pojem compliance programů, jejich podstatu, fungování a roli v možném vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti. Pátá kapitola je věnována mezinárodnímu srovnání trestní odpovědnosti právnických osob, úloze trestněprávní compliance a aplikační praxi. Šestá kapitola obsahuje závěr a návrhy na případné změny současné právní úpravy de lege ferenda.

Tato práce si tedy v širší dané rozsahem rigorózní práce klade za cíl popsat fenomén korupce v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob se zvláštním

akcentem na jejich ochranu prostřednictvím nástroje compliance programů, které se v současnosti stávají důležitou součástí prevence především středních a větších korporací.

1. Korupce a její charakter ve společnosti

V první podkapitole rigorózní práce považují za vhodné se krátce věnovat pojmu korupce, jeho definování a různým pohledům na tento fenomén, který je součástí společnosti a její dějin od nepaměti. V druhé podkapitole budou rozebrány její druhy s akcentem na stav vnímání korupce v České republice.

1.1 Pojem korupce

Původ slova korupce je třeba hledat v latině, jeho základem je „rumpere“, což znamená zlomit, přetřhnout. Tvar corruptus potom znamená cosi zvráceného a morálně pokleslého. Přes skutečnost, že korupce není neznámým pojmem, obecně přijímaná definice v odborné literatuře neexistuje. Při jejím popisu tedy vychází každý autor ze zaměření a konkrétních potřeb své monografie. „*V běžném, obecném slova smyslu lze korupci označit jednání, kterým se na určitou osobu působí různými prostředky, zpravidla prostými přímého fyzického násilí, aby osoba jednala buď proti dobrým mravům, nebo proti svým úředním nebo morálním povinnostem.*“¹

Mezinárodní standardizační norma ISO č. 37001 označuje korupci jako nabídku, příslib a zprostředkování nebo přijetí neoprávněné výhody jakéhokoliv druhu, (finanční nebo jiné), přímo či nepřímo, přičemž toto jednání je v rozporu s právem. Toto jednání má za cíl přimět nebo odměnit osobu, která jedná nebo se zdrží jednání, což má za následek na výkon jejích povinností.²

V příspěvku o typologii korupce Petra Vymětal se zase hovoří o „*zneužití postavení pro dosažení soukromého (rodinného, osobního nebo i úzce skupinového) finančního, statusového nebo jiného zisku, služeb či protislužeb.*“³

¹ CHMELÍK, J.; TOMICA Z. Korupce a úplatkářství. Praha: Linde, 2011, 283 s. ISBN 978-80-7201-866-6.

² Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-Bribery management systems – Requirements with guidance for use.

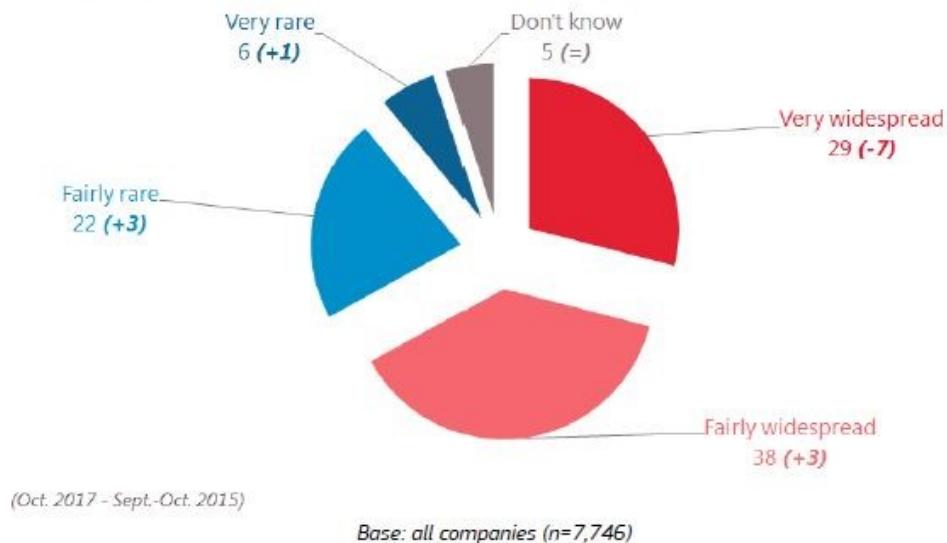
³ VYMĚTAL P. *Typologie korupce*. In DANČÁK B. et al. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, ISBN 80-210-4062-9.

Podstata rozkladného působení korupce potom netkví v pouhém konstatování, že jsou za účelem osobního prospěchu obcházena pravidla daná zákonem, je třeba vnímat, že poškozená je celá společnost jak na úrovni materiální, pokud jde o veřejné zdroje, tak v širším smyslu na duchu a soudržnosti společenství, v níž garantem práva a vymáhání spravedlnosti je stát. *„V korupčním vztahu také nejsou jen dvě strany, ale vždy tři, přičemž ta třetí, pasivní a více či méně konkretizovatelná, je vždy stranou poškozenou. Může jí být například příslušný daňový poplatník v případě předražené veřejné zakázky nebo neoprávněně vyplacené dotace ze státního či místního rozpočtu, nebo konkrétní soused, vedle jehož domu vyrostl naddimenzovaný objekt na základě „uplaceného“ stavebního povolení.“⁴*

Korupce je však ze sociologicko-ekonomického hlediska všudypřítomným jevem, zkoumá ji a bojuje s ní celá řada institucí na vládní i mezinárodní úrovni. V rámci Evropské unie byl v rámci projektu Flash Eurobarometer 457 proveden průzkum mezi obchodními společnostmi, které měly odpovědět na otázku, jak moc je korupce rozšířená v jejich zemi. Je příznačné, že 57 % respondentů odpovědělo, že korupce je v jejich zemi velmi rozšířená, nebo docela rozšířená.

⁴ ŠTIČKA, Michal. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.

Q3 How widespread do you think the problem of corruption is in (OUR COUNTRY)?
(% - EU)

- pro úplnost je třeba doplnit, že rozložení korupce je pro různé druhy podnikání značně nerovnoměrné, zatímco v energetice nebo ve zdravotnictví vnímají respondenti její rozšíření, jako značné, v jiných sektorech, například ve finančnictví nebo IT byly výsledky průzkumu nejnižší⁵

Korupce je fenomén, který se v různé intenzitě trvale objevuje ve všech historických obdobích dějin lidstva. Jako vhodný příklad lze na úvod uvést událost z první, svým způsobem demokratické společnosti, v řeckých městských státech. „*Démosthenes...zpočátku Athéňanům radil, aby Harpala zahnali a neodvážili se obec uvrhnout do války z příčiny, která nebyla ani nevyhnutelná, ani spravedlivá. O několik dnů později, když se sepisoval inventář Harpalova bohatství si Démosthenes s požitkem prohlížel jeden zlatý kalich cizí výroby, podívil se nad jeho vahou a zeptal se Harpala, kolik váží. Tu se Harpalos usmál a řekl: „Tobě přinese dvacet talentů.“ A jen co nastala noc, poslal mu kalich s dvaceti talenty. A skutečně, Démosthenes neodolal, ale naopak, ten dar ho tak oslepil, že se přidal na Harpalovu stranu...A na druhý den přišel do*

⁵ EVROPSKÁ UNIE. *Flash Eurobarometer 457 “Businesses' attitudes towards corruption in the EU” Report*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2177>

shromáždění s krkem pevně ovinutým vlněnými šátky, a když jej lid vyzýval, aby povstal a promluvil, odmítl tak udělat, naznačuje posunky, že nemá hlas.“⁶

Bezesporu nejvýznamnější univerzální mocenskou organizací na evropském kontinentu byla katolická církev, kterou potíže spojené s korupcí pronásledovaly i přes deklarovaný vysoký morální kredit po celou dobu existence až do dnešních dnů. Symbolem úpadku církve je však tzv. „saeculum obscurum“, tedy temné období na počátku 10. století., kdy několik předních italských rodin obsadilo rozhodovací funkce a zcela ovládlo volbu hlavy církve ke svému vlastnímu prospěchu. „*Papež byl v té době více exponentem mocenských zájmů laických příslušníků církve – prakticky několika rodin ve střední Itálii – než univerzálním pastýřem církve.*“⁷ V tomto období seděly na papežském stolci osoby pochybné pověsti a apoštolský stolec byl svědkem tak zahanbujících scén a skutků, jako *synoda mrtvých*⁸ nebo přímo falzifikace významných právních dokumentů upravujících postavení církve. Korupční prostředí v podobě uzavřené komunity římských rodin přivedlo k morální zpustlosti i ve své době natolik nezpochybnitelnou autoritu, jakou je úřad svatého otce a přispělo tak nepřímě k velkému schizmatu a rozkolísání politické stability celé raně středověké Evropy.

Konečně s korupcí měl problémy i jeden z nejznámějších myslitelů 17. století i evropských dějin vůbec - Francis Bacon, který se ovšem pohyboval v dobové politice. Dosáhl za svého života mnohých poct, přičemž nejzásadnějším bylo jmenování do úřadu lorda kancléře. Vzápětí se však ukázalo, že si v této funkci nechával celkem ve 23 případech zaplatit za udělení koncesí a privilegií, za což byl z úřadu odvolán. Zajímavý je jeho případ však z důvodu velmi tvrdého trestu, který mu byl udělen, což ovšem není bez souvislosti se skutečností, že případ byl využit jeho politickými soupeři a obvinění proti němu připravoval jeho dlouholetý soupeř sir Edward Coke. I přes žádost o milosrdenství, o které v odpovědi parlamentní vyšetřovací komisi požádal, byl odsouzen

⁶ FRIČ, P. *Korupce na český způsob. Vyd. 1.* Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, 302 s. Zde a nyní. ISBN 80-86103-26-9.

⁷ HORÁK Z. *Právní dějiny církvi – teze 5. – 15. století.* [online]. Praha 2014. 25 s. [cit. 2017-05-06] Dostupné z WWW: <http://www.prf.cuni.cz/dcz/dokumenty/katedra-pravnich-dejin/1404044300/>

⁸ GELMI, J. *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, 326 s., ISBN 80-204-0457-0.

ke ztrátě všech poct a funkcí, závratné pokutě a na několik dní uvržen do londýnského Toweru.⁹

Jako pojítka mezi staršími dějinami a současnou moderní společností lze považovat ústavu Spojených států amerických, kde v článku II. oddílu 4. ústavodárce doslova stanovil: „*Prezident, vice-prezident a všichni občanskí úředníci Spojených států budou zbaveni své funkce pro obvinění a odsouzení pro vlastizradu, úplatkářství nebo pro jiné vážné zločiny a přečiny.*“¹⁰

Úplatkářství tedy bylo v ústavě Spojených států amerických zařazeno vedle velezrady a dalších nejtěžších deliktů, kterých se mohou představitelé státu dopustit, protože tato skutečnost poukazuje na vědomí ústavodárce, že rozkladný vliv osob, které dávají vlivem osobních předpokladů, nebo prostředí, ve kterém se pohybují, osobní prospěch na první místo před smyslem pro povinnost a dobrou správou, má pro řádné fungování státu nezanedbatelný efekt. Na výše uvedených příkladech tak lze pozorovat, že překročí-li jinak vždy přítomná míra korupce svou hranici, může mít tato skutečnost zásadní následky pro fungování instituce nebo společnosti.

Situaci v České republice je nutno při hodnocení tématu korupce hodnotit z hlediska státu, ve kterém po čtyřicet let vládl specifický socialistický režim s vedoucí úlohou KSČ, která byla po celou dobu jediným zdrojem moci. Režim sice na první pohled kladl velmi vysoký důraz na kolektivismus a potlačení individuálních zájmů každého jednotlivce, z důvodu neschopnosti dostát spotřebním potřebám obyvatelstva a vysokou mírou represe byl však morální i ekonomický úpadek Československa naopak nevyhnutelným výsledkem. Mezi autory zabývajícími se touto dobou existuje názor, že KSČ povýšila korupci na jeden ze státěm užívaných nástrojů vládnutí v prostředí nedostatkové ekonomiky, za současné potřeby udržet moc stranických elit, zvláště v posledním období stagnace 80. let 20. století. Normalizace v 70. a 80. letech 20. století potom mělo být docíleno kombinací represe a státěm řízené politické korupce počínající

⁹ PARRIS M., MACGUIRE K. *Great Parliamentary Scandals: Five Centuries of Calumny, Smear and Innuendo*. Robson, 2004, ISBN 978-1-86105-736-5.

¹⁰ Office of the Secretary of the Senate. Constitution of the United States [online]. Washington (D. C.) : Adapted from S.PUB.103-21 (1994) [cit. 2017-05-06].

Dostupný z WWW: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1_sec2

uvnitř strany, která prostupovala společnost jako celek. „*Jako jediný monopolní dodavatel výsad, blahobytu, peněz, výjezdních doložek do kapitalistických států, možnosti vysokoškolského studia, nejrozličnějších druhů povolení apod. si stát může koupit nejen jednotlivce, ale i celé sociální vrstvy. Jako protihodnotu nepožaduje nic jiného než politickou loajalitu, poslušnost a nahlas projevovaný souhlas.*“¹¹

Právní univerzalizmus a svobodná soutěž jsou v takovém prostředí nahrazeny důrazem na osobní kontakty a primitivní formu vzájemné výměny osobních služeb a protislužeb, čímž se značná část veřejného života dostane mimo oficiální instituce. Na konci období vlády socialismu v 80. letech provedené průzkumy ukazují zcela alarmující čísla chování běžného obyvatelstva, co se tzv. funkční korupce týče. „*Průzkum například ukazuje, že 75 % respondentů poskytlo úplatek při nákupu v obchodech, 49 % ve zdravotnictví, 44,5 % při opravách a podobných službách.*“¹²

Výše popsaná etatizace korupce měla také podle Friče být jedním z důvodů poměrně snadného zhroucení režimu, kdy režim neměl již co nabídnout nejen širšímu obyvatelstvu, ale také komunistickým elitám, které tak proměnily svůj politický kapitál v ekonomický a získaly tak pozici v tržní ekonomice.¹³

Po politických a hospodářských změnách v roce 1989 prošla Česká republika značnou proměnou, určité společné rysy shodné pro střední a východní Evropu však zůstaly. To se týče především úrovně veřejných institucí, které nejsou schopny fungovat dle původního účelu, kdy v některých případech byly formálně vytvořeny pouze za účelem dosažení členství v Evropské unii. Tyto instituce jsou proto označovány jako „*prázdné schránky.*“¹⁴ bez reálného vlivu.

Jednou z proměnných, které lze zkoumat v souvislosti s korupcí je povědomí o ní v rámci tzv. „*indexu vnímání korupce*“. Tento ukazatel měří nevládní a nezisková

¹¹ ŠIMEČKA, M. *Obnovení pořádku*. Vyd. 1. v ČSFR. Brno: Atlantis, 1990, 208 s. ISBN 8071150037.

¹² FRIČ, P. *Korupce na český způsob*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, 302 s. Zde a nyní. ISBN 80-86103-26-9.

¹³ Tamtéž.

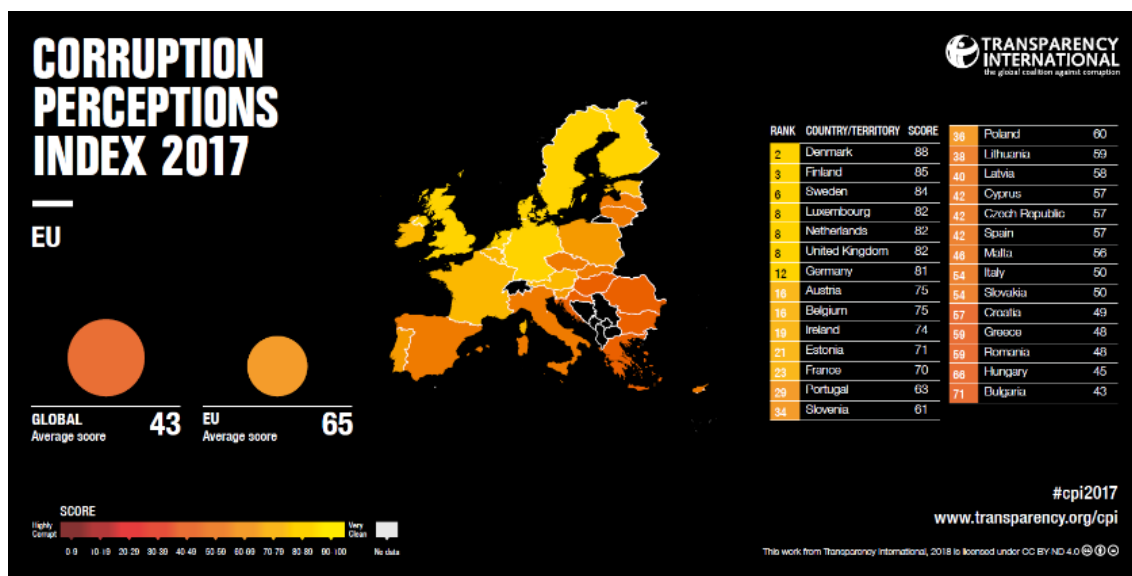
¹⁴ JANCSICS, D. *Corruption risks in the Visegrad countries*. Budapest: Transparency International Hungary, 2012, 72 s. ISBN 978-963-08-4331-7.

organizace Transparency International a řadí tak země dle vnímání korupce, jako společenského problému jejím obyvatelstvem. V minulých letech prošel vývoj v České republice zajímavým vývojem. Z každoročně zveřejňovaných dat vyplývá, že za rok 2014 byla Česká republika se ziskem 51 bodů z možných 100 na 53. místě ze 175 zemí, ve kterém byl průzkum prováděn.¹⁵ V roce 2015 však vlivem mediálně sledovaných trestních řízení s veřejně známými osobnostmi a protikorupční rétoriky nesoucí se veřejným prostorem, poskočila Česká republika na 37. místo, tedy o celých 16 míst. V nejnovější zprávě indexu korupce však lze opět sledovat propad o 10 příček s celkovým ziskem 55 bodů. Sama Transparency International vysvětluje tuto neschopnost dlouhodobě udržet pozitivní trend tím, že v minulosti se některé klientelistické sítě podařilo rozbít, selhání systému je však nejlépe vidět na přijaté legislativě. Některé klíčové zákony pro řádné transparentní fungování veřejných institucí nebyly přijaty vůbec, nebo ve značně okleštěné podobě, či se ukazuje jejich obtížná aplikace a dodatečná snaha o jejich zmírnění. Jako další důvody jsou uváděny pokusy o privatizaci veřejného zájmu, tedy využití legálních prostředků pro nedůvodné zvýhodnění určité zájmové skupiny a dále vleklá trestní řízení s osobami obviněnými ze závažné hospodářské trestné činnosti.¹⁶ V roce 2017 dosáhla Česká republika 57 bodů a posunula se na 42. místo, na průměr Evropské unie, kterým je 65 bodů, však stále ztrácí. „*Výsledek za rok 2017 odráží na jednu stranu skutečnost, že se do dílčích sledovaných oblastí promítla některá již dříve přijatá legislativní opatření, současně ale nezachycuje problémy v jejich implementaci.*“¹⁷

¹⁵ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions index 2014*. [online]. 12 s. [cit. 2017-06-08] Dostupné z <https://www.transparency.org/cpi2014/results>

¹⁶ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions index 2016*. [online]. [cit. 2016-06-08] Dostupné z https://www.transparency.cz/cpi2016/?gclid=CjwKEAjwpdnJBRC4hcTFtc6fwEkSJABwupNiAi6EW0-RAxxzK09v9izsVsUydNUqXn9fam3nb0UwARoCvJ7w_wcB

¹⁷ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *ČR získala v Indexu vnímání korupce za rok 2017 o dva body více než loni. Do evropského průměru má však stále daleko a čelí velkým rizikům*. [online]. [cit. 2018-10-10] Dostupné z <https://www.transparency.cz/cpi2017/>

- index vnímání korupce v evropském srovnání¹⁸

Česká společnost tedy vnímá korupci, jako velice citlivé téma, které má původ právě v porevoluční transformaci. Prostředí, kde pravidla a jednotlivé zákony vznikají až v návaznosti na velké ekonomické změny, přímo vybízí k tomu, aby se vytvořilo prostředí klientelismu a obtížné postižitelnosti případných pachatelů korupčních deliktů.

Podle obširné zprávy Transparency International o stavu boje s korupcí v zemích Visegrádu z roku 2012 jsou v České republice nejslabšími články veřejná správa, policie, státní zastupitelství a politické strany, které mají na dění v těchto institucích, především v případě výběru personálu i jistoty udržení si místa, příliš velký vliv, což vede ke stavu „*kolektivní neodpovědnosti a co se týče veřejné správy i nízké odborné kompetence*“¹⁹

Současná vláda reflektovala připomínky neziskových organizací a odborné veřejnosti ve Vládní koncepci boje s korupcí na léta 2018 až 2022. V tomto dokumentu jsou protikorupční priority vlády rozděleny do čtyř částí na výkonnou a nezávislou exekutivu, transparentnost a otevřený přístup k informacím, hospodárné nakládání s majetkem státu a rozvoj občanské společnosti. Jako příklady protikorupčních opatření

¹⁸ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *ČR získala v Indexu vnímání korupce za rok 2017 o dva body více než loni. Do evropského průměru má však stále daleko a čelí velkým rizikům.* [online]. [cit. 2018 10 10] Dostupné z <https://www.transparency.cz/cpi2017/>

¹⁹ JANCSICS, D. *Corruption risks in the Visegrad countries.* Budapest: Transparency International Hungary, 2012, 72 s. ISBN 978-963-08-4331-7.

Lze uvést například snižování administrativní zátěže státních zaměstnanců, revizi pravidel etiky státních zaměstnanců, ale také dlouho očekávané přijetí novely zákona o státním zastupitelství, která by měla posílit nezávislost této soustavy, novelu zákona o soudech a soudcích, jejímž cílem by mělo být zavedení transparentního výběru soudců a soudních funkcionářů či zprůhlednění legislativního a rozhodovacího procesu tak, aby byly eliminovány netransparentní lobbistické tlaky a zájmy přijetím zákona o lobbování.²⁰ Lze tedy podotknout, že zde uvedená opatření korespondují s návrhy, které zaznívají ve veřejném prostoru již poměrně dlouhou dobu a vláda tak alespoň v programové rovině boj proti korupci deklaruje.

1.2 Druhy a dělení korupce

Vzhledem ke skutečnosti, že korupce nemá pevně stanovenou definici, lze její dělení rozčlenit dle nejrůznějších kritérií, kdy autor po zvážení konkrétních cílů své práce zvolí nejvhodnější způsob členění. Níže jsou uvedeny některé příklady dle velikosti, struktury a úrovně institucionalizace dle Vymětalovy publikace o typologii korupce.²¹ Nutno dodat, že dělení dle velikosti je pravděpodobně nejčastěji popsáným kritériem v odborné literatuře, zároveň však také nejproblémovějším, neboť jednotlivé druhy lze jen těžko kvantifikovat, přesto jej považuji za vhodné ze systematických důvodů uvést.

Velká korupce (grand corruption, political corruption), je méně častou činností vrcholných představitelů společnosti, tedy politiků, vysoko postavených podnikatelů a s nimi spřízněných subjektů. Z kriminologického hlediska se nejčastěji jedná o druh tzv. kriminality bílých límečků. Prospěch iniciátora i příjemce korupčních výhod bývá značný. Z důvodu vysoké úrovně erudice a dostatku prostředků pro efektivní krytí trestné činnosti i právní obranu těchto pachatelů, je velká korupce orgány činnými v trestním řízení obtížně odhalována a sankcionována. Jako příklad lze uvést zneužití veřejné moci

²⁰ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2018 až 2022*. [online]. [cit. 2019-3-20] Dostupné z WWW: <http://korupce.cz/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2018-az-2022/>

²¹ VYMĚTAL P. *Typologie korupce*. In DANČÁK B. et al. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 309 s. ISBN 80-210-4062-9.

ve veřejné soutěži, nepotismus, klientelismus, prodej či směna úřadů za protislužby nebo tzv. „insider trading“ (zisk a neoprávněné užití neveřejných informací).

Malá korupce (grassroot corruption, petty corruption), označována, jako „korupce v běžném životě“, nebo „administrativní korupce“ je svou četností častější, než velká korupce, avšak prospěch z případných neoprávněných výhod je nepoměrně menšího rozsahu, jako příklad lze určit podplácení policistů či úředníků, zneužívání pravomocí dozorové nebo kontrolní činnosti, nebo záměrná tvorba nepřesných a nepřehledných pravidel.

State capture je zvláštní druh odlišný od velké korupce, jde o tzv. prorůstání zájmů soukromých subjektů, někdy dokonce označovaných jako organizovaný zločin²², do struktur státu, které tak nejednají nezávisle, ale pod vlivem zájmů těchto skupin. V extrémním případě a za zvláštních podmínek např. totalitárních systémů dochází k etatizaci korupce. *Při etatizaci korupce nejde jen o pouhé prorůstání korupce do státního aparátu – etatizovaná korupce není jen tolerovaná, ale i přímo organizovaná státem a politickými elitami. Stává se nedílnou součástí ekonomického a politického systému, bez níž nic nefunguje.*²³

Vertikálně strukturovaná korupce se odehrává v hierarchizované společnosti, přičemž většinou je organizována vrcholnými představiteli (managementem), který nižší stupně přiměje k respektování korupčních pravidel. Naopak šíření korupce směrem k vyšším, doposud nezkorumpovaným stupňům hierarchie je obtížné především z důvodu předpokládané kontroly ze strany těchto orgánů.

Horizontálně strukturovaná korupce představuje nejčastěji uzavírání koluzních dohod na stejné úrovni v hierarchii společnosti, kdy je zapotřebí vysoký stupeň utajení mezi jednotlivými členy dohody.

²² BIS. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2012*. [online]. [cit. 2018-10-25] Dostupné z WWW: <http://www.bis.cz/vyrocní-zprava015d.html?ArticleID=25>

²³ VYMĚTAL P. *Typologie korupce*. In DANČÁK B. et al. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 309 s. ISBN 80-210-4062-9.

Korupce dle druhu své institucionalizace počíná stadiem náhodné korupce přes stadiem systematické korupce až ke konečné korupci systémové, zcela srostlé s ekonomickými a politickými institucemi státu.

Korupci dle legálnosti, lze dělit na případy, kdy je korupční jednání typicky nezákonné a na některé situace, kdy je korupční jednání zcela po právu nebo na jeho hranici. V prvním případě dochází deliktním jednáním k přímému porušení právní normy a jsou naplněny znaky některého ze skutkových podstat vyjmenovaných v trestním zákoně. Potom však existují případy, kdy jednání lze označit podle všeho za korupční, avšak nedochází k přímému porušení zákona, právní úprava chybí, nebo je systém nedokonalý a umožňuje postup mimo zákon. Jako hraniční lze označit některé případy favoritismu nebo koluzních jednání.

Korupce ve vztahu k pojmu úplatkářství, není rovnocenným pojmem. *Korupci a úplatkářství nelze považovat za souřadné kategorie, protože jde o dva rozdílné pojmy, mezi nimiž je poměr obecného a zvláštního. Úplatkářství naplňuje, a to na rozdíl od většiny ostatních forem korupce, zákonné znaky trestné činnosti.*²⁴ Tyto znaky jsou naplněny v zákonné specifikaci soudně trestných deliktů uvedených v trestním zákoníku (dále jen tr.z.) přijetí úplatku (ustanovení § 331 tr.z.), podplácení (ustanovení § 332 tr.z.) a nepřímého úplatkářství (ustanovení § 333 tr.z.).

Mezi hlediska uvedená jinými autory lze uvést dělení dle **cílů a motivů**, které v sobě korupční jednání obsahuje. Může jít o tzv. příbuzenskou korupci²⁵, která je běžná pro rozvojové země a na rozdíl od zvyklostí západoevropského kulturního prostoru je v těchto místech vnímána pozitivně, neboť ten, kdo získá určité politické nebo společenské postavení, posléze nezapomíná na zbylé členy své rodiny nebo kmene. Vztahy v této společnosti jsou tedy založeny na principu reciprocity. Protějškem je potom západnímu světu známá zisková korupce, kdy obejití nebo zneužití pravidel vede k získání osobního

²⁴ Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2010.

²⁵ Kubalová, M. Mezinárodní obchod a boj proti korupci. Právní zpravodaj, 2000, č. 8, s. 8.

prospěchu. Podle toho, v jaké oblasti korupce probíhá, lze korupci dále dělit na **korupci v sektoru veřejném, soukromém a politice.**²⁶

Ve veřejném sektoru se v prvním případě jedná o vztah mezi soukromou osobou a úřední osobou, resp. osobou, která obstarává věc veřejného zájmu. Podstatou jednání je tedy porušení rovnosti mezi občany, kteří jsou si jinak rovni. Příkladem může být prosté zrychlení správního řízení nebo jeho výsledek pozitivní pro konkrétní osobu. Dále ve veřejném sektoru zaznamenáváme korupci mezi samotnými zaměstnanci veřejného sektoru, tedy protislužby na základě osobních vazeb, které nejsou v souladu např. s vnitřním řádem konkrétní organizační složky veřejné správy nebo udělování funkcionářských míst či vyšších pozic tzv. za odměnu, toliko na základě osobních vazeb.

V soukromém sektoru se v rámci kontextu jedná o vztah mezi dvěma soukromými osobami, typicky v obchodním styku, kdy v takovém případě jde o narušení rovnosti mezi podnikatelskými subjekty. Není zde tedy porušen veřejný zájem v úzkém slova smyslu, avšak škoda může vzniknout, pokud např. jedna strana má zájem na získání zakázky nebo jiné výhody od druhé strany a místo subjektu, který by odvedl práci nejlépe, je rozhodnuto na základě zvláštního vztahu.

Konečně korupci mezi politiky si lze představit jako slib či poskytnutí úplatku voleným zástupcům, u kterého dochází k individuálnímu obohacení. Takovým způsobem může dojít k narušení rovnosti v obou výše zmíněných případech, tedy mezi občany ale i mezi podnikatelskými subjekty.

Korupce se dále dá dělit na **vnitrostátní, mezinárodní a nadnárodní**. Dále **aktivní** (poskytnutí úplatku), **pasivní** (přijetí úplatku) a **úplatnou intevenci** (nepřímé úplatkářství). Konečně je zapotřebí zmínit pojmy **nepotismus** (systém obsazování funkcí, v němž jsou preferováni příbuzní nebo jiné spřízněné osoby proti ostatním, nezářídka lépe kvalifikovaným kandidátům, k čemuž může docházet na státní úrovni např. při obsazování politických funkcí, ale i v organizacích, institucích a firmách)²⁷ a

²⁶ Duyne, P. C. van. *Boj proti korupci: způsoby a stanoviska*. In Boj proti korupci. Praha: IKSP, 1999, s. 4 a násl.

²⁷ Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3. s. 682

klientelismus (vztah mezi závislými klienty a jejich patronem, jehož charakteristickým znakem je ochrana, jinak zvaná též protekce, vybraných členů celku, případně poškozování zájmů subjektů, kteří se na klientelistických vazbách nepodílejí).²⁸

1.3 Korupce v mezinárodním rámci

Vzhledem ke skutečnosti, že mnohá domácí legislativa byla přijata na základě mezinárodních závazků České republiky, ať již v rámci Evropské unie nebo mezinárodních smluv, považuji za potřebné zmínit tento mezinárodní kontext v samostatné kapitole, která přiblíží nejdůležitější nástroje nadnárodní protikorupční politiky.

1.3.1 Evropská Unie

Evropská unie (dále jen „EU“), je nadnárodní politická a ekonomická organizace sui generis, jejímž členem je Česká republika od roku 2004. Činnost EU se zaměřuje rovněž na oblast korupce, neboť hospodářská spolupráce tvoří jeden z pilířů, na kterých je EU postavena. Korupce samotná stojí podle odhadů hospodářství EU každý rok 120 miliard EUR, což je jen o něco méně, než kolik činí roční rozpočet EU.²⁹ Nejznámějším úřadem, který se v rámci institucí EU zabývá korupcí, je **Evropský úřad pro boj proti podvodům** (dále jen OLAF), který byl zřízen v roce 1999. *„Posláním úřadu OLAF je vyšetřovat podvodnou činnost týkající se rozpočtu EU, případy korupce v orgánech a institucích EU a závažného pochybení ze strany jejich pracovníků. Pro Evropskou komisi OLAF vypracovává politiku týkající se potírání podvodů.“*³⁰ OLAF je součástí neformální sítě EPAC – Evropští partneři proti korupci, tvořenou policejními orgány a protikorupčními orgány z členských států EU a Rady Evropy.

Historie jednotlivých protikorupčních opatření EU je poměrně bohatá, pro účely přehledu v této kapitole tedy považuji za vhodné zmínit toliko vybrané nástroje, na prvním místě protikorupční balíček, přijatý 6. 6. 2011, který obsahuje zprávu Komise

²⁸ BOISSEVAIN, J. *Friends of Friends*. Oxford 1974. ISBN: 978-0631149804.

²⁹ EVROPSKÁ UNIE. *Evropská unie – co je a co dělá*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2018. ISBN 978-92-79-63359-1.

³⁰ OLAF. *Úvod*. [online]. [cit. 2018-07-18] Dostupné na https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_cs.

KOM (2011) 309, sdělení o boji proti korupci v EU, rozhodnutí o zřízení protikorupčního mechanismu a zprávu o možných způsobech účasti EU na činnosti Skupiny států proti korupci (zkráceně GRECO).³¹ Sdělení Komise o boji proti korupci v EU zavádí důležitý nástroj boje proti korupci, tedy Zprávu o boji proti korupci v EU. Tento nástroj má za úkol mapovat počínaje rokem 2013 protikorupční snahy jednotlivých států. *Zpráva se zaměřuje na vybrané hlavní problémy, které jsou pro každý členský stát zvláště důležité. Popisuje osvědčené postupy i slabiny a ukazuje kroky, které umožní členským státům řešit korupci účinněji.*³²

Pokud je řeč o nástrojích EU v boji proti korupci, nelze nezmínit **Eurojust** a **Europol**. Eurojust byl zřízen na základě rozhodnutí Rady 2002/187/SVV³³, konkrétně ve znění rozhodnutí Rady 2009/426/SVV v roce 2008. Eurojust se zabývá širokým záběrem trestných činů, které vyšetřuje Europol a které zahrnuje např. podvody, korupci nebo praní špinavých peněz. Eurojust je tvořen ze státních zástupců, soudců a policistů jednotlivých států. Je tedy orgánem určeným ke koordinaci úkonů při vyšetřování a stíhání na území více než jednoho členského státu.³⁴

Evropský policejní úřad Europol byl zřízen roku 1999, nakořik Úmluva o Europolu byla přijata již na sklonku roku 1995.³⁵ V dnešní době činnost Europolu upravuje nařízení Evropského parlamentu a Rady 2016/794. Úkolem Europolu je především shromažďovat, uchovávat, zpracovávat, analyzovat a vyměňovat si informace, včetně operativních o trestní činnosti, sdělovat členským státům prostřednictvím národních jednotek bezodkladně veškeré informace a souvislosti mezi trestnými činy, které se jich týkají a koordinovat, organizovat a provádět vyšetřovací a operativní postupy s cílem podporovat a posilovat činnosti příslušných orgánů členských států.³⁶

³¹ Zpráva Komise KOM (2011) 308

³² EVROPSKÁ KOMISE. *Zpráva o boji proti korupci v EU*. [online]. [cit. 2018-07-18]. str. 2. Dostupné na https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_cs.pdf

³³ Rozhodnutí Rady 2002/187/SVV ze dne 28. 2. 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Úmluva o zřízení Evropského policejního úřadu (Úmluva o Europolu), založená na článku K.3 Smlouvy o Evropské unii.

³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/794 ze dne 11. května 2016 o Agentuře Evropské unie pro spolupráci v oblasti prosazování práva (Europol) a o zrušení a nahrazení rozhodnutí 2009/371/SVV, 2009/934/SVV, 2009/935/SVV, 2009/936/SVV a 2009/968/SVV

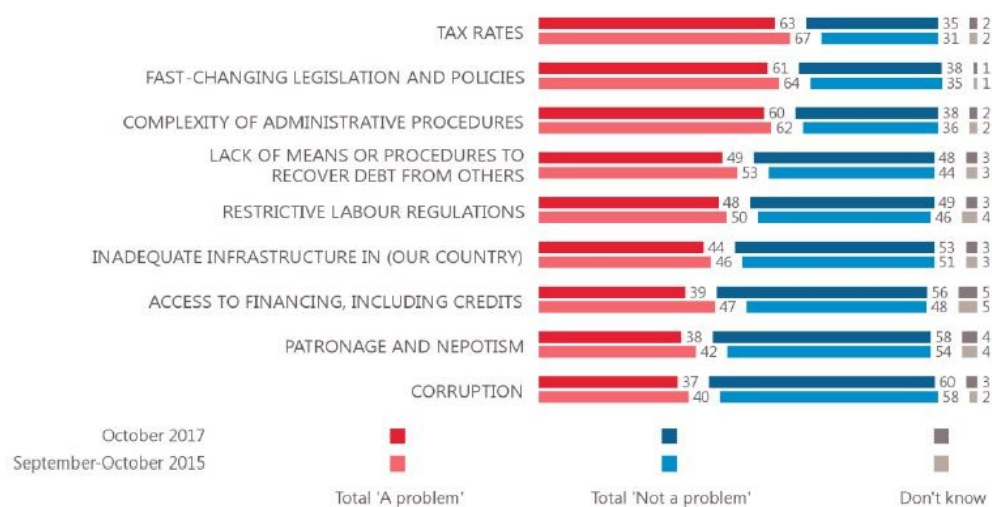
Konečně lze uvést, že EU rovněž provádí průzkum v rámci průzkumu **Flash Eurobarometer** zaměřeného na korupci, prozatím poslední provedl pod číslem 457 na podzim v roce 2017. Jeho úlokem bylo zjistit vztah podnikatelské sféry ke korupci v jednotlivých členských státech EU. Mezi závěry zprávy vypracované na základě provedeného průzkumu patří zjištění, že mezi právníckými osobami je daleko častěji, než korupce, zmiňována jako překážka v podnikání výše daní (63 %), rychlé změny legislativy (61 %) a složitost administrativních procedur (60 %). Jako problém zmínilo korupci toliko 37% respondentů, což je o 3 % méně, než v roce 2015 a o 6 % méně, než v roce 2013. Na druhou stranu mezi Rumunskem a Dánskem je rozdíl ve vnímání korupce ohromný (v Rumunsku vnímá korupci jako problém 85 % respondentů, v Dánsku toliko 2 %). Dobré zprávy vyplývají ze zprávy pro Českou republiku, kde došlo proti roku 2013 ke snížení vnímání korupce, jako prvořadého problému o 20 %, což je po Slovinsku (22 %) nejvýraznější zlepšení.³⁷

Ze zprávy však dále vyplývá, že více než dvě třetiny právníckých osob uvedlo, že korupce je v jejich zemi rozsáhlá (67 %), přičemž extrémní byla čísla především na Kypru (100 %), v Řecku (96 %), Rumunsku (96 %) a Itálii (94 %). 79 % dotázaných se domnívá, že příliš těsné svazky mezi světem podnikání a politikou vede ke korupci v jejich zemi. V průměru tři z deseti podnikatelů odpovědělo, že korupce je ve výběrovém řízení k udělení veřejné zakázky stála vítězství. Jako poslední ze zajímavých relevantních údajů lze uvést, že korupci jako problém uvádí spíše malé společnosti do 9 zaměstnanců (38 %) proti větším s 250 a více zaměstnanci (15 %).³⁸

³⁷ EVROPSKÁ UNIE. *Flash Eurobarometer 457 "Businesses' attitudes towards corruption in the EU"* Report. [online]. [cit. 2018-07-23]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2177>

³⁸ Tamtéž.

Q1 Do you consider the following to be a problem or not for your company when doing business in (OUR COUNTRY)?
(% - EU)

Base: all companies (n=7,746)

- z uvedeného grafu plyne, že korupce není jako problém při podnikání respondenty vnímána na prvních místech³⁹

1.3.2 Rada Evropy

Rada Evropy byla založena na základě Londýnské dohody roku 1949. Je mezinárodní celoevropskou organizací, která zajišťuje spolupráci členských států zejména v oblasti podpory demokracie a ochrany lidských i sociálních práv a svobod. „Mísí a cílem Rady Evropy je vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů.“⁴⁰ V rámci Rady Evropy byla v roce 1999 založena Skupina států proti korupci GRECO (Group of States Against Corruption). Česká republika je členem od roku 2002. Cílem GRECO je zlepšovat schopnost členských zemí v boji s korupcí tím, že monitoruje jejich soulad s antikorupčními standardy Rady Evropy, a to formou dynamického procesu vzájemného hodnocení a společenského tlaku.⁴¹

³⁹ EVROPSKÁ UNIE. Flash Eurobarometer 457 “Businesses’ attitudes towards corruption in the EU” Report. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2177>.

⁴⁰ RADA EVROPY. Rada Evropy. [online]. [cit. 2018-07-23]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/>.

⁴¹ RADA VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. Greco Dostupné na <http://www.korupce.cz/cz/zahranicni-spoluprace/greco/greco-104840/>.

Hlavní náplní skupiny GRECO je tedy spolupráce členských států na posílení vnitrostátních protikorupčních mechanismů. Po přijetí úmluv o korupci následně probíhá kontrola implementace do právních řádů konkrétních států a jejich hodnocení, k čemuž je využívána metoda tzv. „peer review“, což znamená vzájemnou kontrolu členských států mezi sebou. Výsledkem po dialogu zástupců členských států a vzájemném auditu je zpráva, která obsahuje doporučení pro konkrétní stát.⁴²

Mezi významné protikorupční instrumenty Rady Evropy, jejichž implementaci skupina GRECO sledovala, jsou Trestněprávní a Občanskoprávní úmluvy proti korupci. Trestněprávní úmluva (dále v této kapitole jen „Úmluva“), z roku 1999, byla vyhlášena sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 70/2002 Sb. m. s. a na rozdíl od občanskoprávní úmluvy proti korupci, jejíž hlavní účel je, aby bylo možné se ve vnitrostátním právu domoci se náhrady škody způsobené korupcí, stanovuje nutnost učinit na národní úrovni zabezpečení účinného boje proti korupci. Úmluva navazuje na předchozí mnohé mezinárodní aktivity zaměřené proti korupci.⁴³

Úmluva ve svých člancích 2 až 11 vyjmenovává jednotlivá opatření, která je nutno učinit na národní úrovni. Články se týkají podplácení i přijímání úplatku v případě tuzemských úředních osob, úplatkářství členů tuzemských parlamentních shromáždění, zahraničních úředních osob a členů zahraničních parlamentních shromáždění, podplácení a přijímání úplatku v soukromém sektoru, úplatkářství úředních osob a členů mezinárodních parlamentních shromáždění, úplatkářství soudců, úředníků a mezinárodních soudních orgánů. Články 12, 13 a 14 se věnují opatření v rámci nepřímého úplatkářství, praní špinavých peněz získaných korupčními trestnými činy a trestnými činy páchanými v souvislosti s účetnictvím. Definici právnické osoby ponechává smlouva na vnitrostátním právu. V rámci čtvrtého kola hodnocení členů skupiny GRECO bylo při shrnutí bohužel konstatováno, že *„korupce a slabá protikorupční opatření v České republice léta patří podle několika pozorovatelů mezi závažnější problémy veřejné politiky, a to zejména v souvislosti s nakládáním s finančními prostředky z EU, se*

⁴² DAVID, Vladislav a NETT A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, ix, 345 s. Právo a společnost., str. 170-172

⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 118.

*zadávaním veřejných zakázek a s dalšími interakcemi mezi soukromým a veřejným sektorem.*⁴⁴

1.3.3 Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále jen „OECD“) je mezinárodní organizací, která byla založena v roce 1961 (avšak historicky navazuje na Organizaci pro hospodářskou spolupráci v Evropě založenou již v roce 1948, která měla za cíl uskutečnit Marshallův plán obnovy Evropy po druhé světové válce). Jejím cílem je poskytovat fórum, kde vlády mohou spolupracovat a hledat řešení na společné problémy.⁴⁵ OECD má formu tzv. permanentní mezivládní konference a má průřezový charakter. Česká republika je členem od roku 1995.⁴⁶

Jedním z důležitých témat projednávaných OECD je také korupce. V rámci své činnosti přijaly v Paříži 17. 12. 1997 členské státy Úmluvu o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (dále jen „Úmluva“). Ratifikována byla v České republice 20. 12. 1999.⁴⁷ Úmluva byla připravena na podkladě Radou OECD přijatého revidovaného doporučení o boji proti podplácení při mezinárodních podnikatelských transakcích.⁴⁸ Podnětem pro vznik byl mimo jiné lobbying ze strany podnikatelů v USA, kde byl v roce 1977 přijat Zákon o korupčních praktikách v zahraničí (Foreign Corrupt Practices Act) po sérii skandálů, do kterých byly zapleteny americké firmy v zahraničí.⁴⁹

⁴⁴ GRECO. *ČTVRTÉ HODNOTÍCÍ KOLO: Prevence korupce ve vztahu ke členům Parlamentu, soudcům a státním zástupcům*. [online]. [cit. 2018-07-26]. str. 4. Dostupné na <http://www.korupce.cz/assets/zahranicni-spoluprace/greco/Ctvrte-hodnotici-kolo---Prevence-korupce-ve-vztahu-ke-clenum-Parlamentu--soudcum-a-statnim-zastupcum.pdf>

⁴⁵ OECD. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z <http://www.oecd.org/about/>.

⁴⁶ MINISTERSTVO ZAHRAŇIČNÍCH VĚCÍ. *Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj*. [online]. [cit. 2018-07-08] Dostupné z https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizacich/oecd/index.html.

⁴⁷ SBÍRKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV. Sdělení ministerstva zahraničních věcí ze dne 29. 3. 2000. Dostupné na <https://www.mzv.cz/file/755902/webMZV252000.pdf>.

⁴⁸ Doporučení C (97) 123/FINAL.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9, str. 113.

V preambuli smluvní strany konstatují podplácení jako rozšířený jev při mezinárodních podnikatelských transakcích i při obchodování a investování, což považují za závažný morální a politický problém, přičemž všechny země přitom sdílejí odpovědnost za boj proti podplácení při mezinárodních transakcích. Smluvní strany rovněž vítají snahu jednotlivých států, společností i jednotlivců.⁵⁰

V jednotlivých člancích se potom smluvní strany dle práva své země zavazují přijmout taková opatření, aby zamezily jednání v jednotlivých člancích popsaná. V článku 1 Úmluva stanoví trestný čin podplácení zahraničních veřejných činitelů. Tento je definován jako trestný čin kterékoli osoby, která úmyslně nabídne, slíbí nebo dá nedovolený peněžité nebo jiný prospěch ať již přímo, nebo zprostředkovaně, zahraničnímu veřejnému činiteli, a pro tohoto činitele nebo pro třetí stranu, za tím účelem, aby tento činitel jednal nebo se zdržel jednání v souvislosti s výkonem veřejných povinností, za účelem, aby tento činitel jednal nebo se zdržel jednání v souvislosti s výkonem veřejných povinností, za účelem získání nebo udržení podnikatelské aktivity nebo jiné nepatřičné výhody v mezinárodních podnikatelských transakcích. Trestná je i součinnost, včetně podněcování, podporování, napomáhání a navádění nebo pověření činem podplácení zahraničního veřejného činitele nebo pokus či spolčení.⁵¹

Článek 2 obsahuje požadavek, aby každá smluvní strana přijala taková opatření, která budou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení zahraničního veřejného činitele. Zajímavé však je, že v článku 3 odst. 2 je uveden případ, že právní řád smluvní strany neobsahuje trestní odpovědnost právnických osob. V takovém případě strana zajistí, aby právnické osoby podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím mimotrestním sankcím, včetně sankcí finančních za podplácení zahraničních veřejných činitelů.⁵²

Za konkrétní zmínku pro účely této práce potom stojí ještě článek 7, který upravuje tzv. praní peněz. Podstatou článku je, že každá strana, která podplácení svého

⁵⁰ SBÍRKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV. Sdělení ministerstva zahraničních věcí ze dne 29. 3. 2000. Dostupné na <https://www.mzv.cz/file/755902/webMZV252000.pdf>.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

vlastního veřejného činitele ustanovila jako predikativní trestný čin pro účely použití legislativy týkající se praní peněz, tak učiní stejně za stejných podmínek vzhledem k podplácení zahraničního veřejného činitele bez ohledu na místo, kde podplácení došlo. Dále je v článku 8 upravena otázka účtování, kdy podstatou ustanovení je povinnost přijmout opatření, která se týkají vedení knih a záznamů, zveřejnění finančních výkazů a účetních a auditingových norem, aby zabránila vedení nezapsaných účtů, provádění transakcí mimo účetní knihy nebo nedostatečně identifikovaných transakcí, zápisům neexistujících výdajů, zápisu pasiv s nesprávnou identifikací jejich předmětu, a také používání falešných dokumentů společnostmi, se záměrem podplácení zahraniční zahraničních veřejných činitelů nebo skrývání takového podplácení. Zbývá ustanovení Úmluvy pamatují na jurisdikci, vzájemnou právní pomoc, vydávání a odpovědné orgány⁵³

V rámci kontroly přijatých opatření probíhají hodnotící fáze, které v České republice proběhly již čtyřikrát. Gestorem v této věci je Ministerstvo spravedlnosti a zástupci Odboru mezinárodní spolupráce, EU a Nejvyššího státního zastupitelství se pravidelně účastní plenárních zasedání, která se konají čtyřikrát ročně v sídle OECD.⁵⁴ Kompletní výstup z poslední fáze OECD zveřejnila ve své zprávě z 22. 6. 2017.⁵⁵ V české shrnující verzi tohoto dokumentu je potom uvedeno, že Česká republika by měla zvýšit své úsilí především v odhalování a stíhání podplácení zahraničních veřejných činitelů. „Česká republika ratifikovala Úmluvu OECD proti podplácení zahraničních veřejných činitelů již před sedmnácti lety, avšak žádný případ podplácení zahraničních veřejných činitelů dosud nebyl stíhán. Toto je důvodem ke znepokojení, zejména s ohledem na orientaci české ekonomiky na export, a to včetně vysoce rizikových odvětví, jakými jsou strojírenství a obchod s obrannými materiály.“⁵⁶ Z tabulky osob odsouzených v souladu

⁵³ SBÍRKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV. Sdělení ministerstva zahraničních věcí ze dne 29. 3. 2000. Dostupné na <https://www.mzv.cz/file/755902/webMZV252000.pdf>.

⁵⁴ JUSTICE.CZ OFICIÁLNÍ SERVER ČESKÉHO SOUDNICTVÍ. *Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích*. [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5880&d=346582>.

⁵⁵ OECD. *Czech Republic - OECD Anti-Bribery Convention*. [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné na <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/czechrepublic-oecdanti-briberyconvention.htm>.

⁵⁶ OECD. *Česká republika musí podniknout významné kroky k posílení prosazování vnitrostátní legislativy proti podplácení zahraničních veřejných činitelů, prokázala však odhodlání ke zlepšení*. . [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné na <http://www.oecd.org/newsroom/ceska-republika-musi-podniknout-vyznamne-kroky-k-posileni-prosazovani-vnitrostatni-legislativy-proti-podplaceni-zahranicnich-verejnych-cinitelu-prokazala-vsak-odhodlani-ke-zlepseni.htm>.

s Úmluvou od roku 1999 do roku 2016 ovšem vyplývá, že tuto podmínku plní především země jako Německo, Velká Británie, USA a poněkud překvapivě také Maďarsko.⁵⁷ Na druhou stranu materiál pozitivně hodnotil naplňování doporučení OECD z roku 2013. Mezi doporučení daná ve 4 fázi v případě České republiky patří i objasnění použití nové výjimky z trestní odpovědnosti právnických osob pro společnosti, jež vynaložily veškeré úsilí, které po nich bylo možno spravedlivě požadovat.⁵⁸

Konečně způsob a vymáhání ustanovení Úmluvy sleduje i Transparency International, která svá zjištění pravidelně zveřejňovala až do roku 2015 ve zprávě *Exporting Corruption – Progress Report: Assessing Enforcement of the OECD Convention of Combatting Foreign Bribery*. Hodnocení spočívá do rozdělení do 4 kategorií tzv. úrovně vymáhání pravidel. Česká republika patří do kategorie 20 zemí s nejnižším hodnocením, naopak do nejvyšší kategorie jsou zařazeny jen 4 země, a to Německo, Švýcarsko, Velká Británie a Spojené státy.⁵⁹

1.3.4 Organizace spojených národů

Poslední významnou organizací, která se věnuje tématu korupce v mezinárodním rámci je Organizace spojených národů (dále jen „OSN“), které dal název Franklin D. Roosevelt a poprvé byl užit za druhé světové války v Deklaraci Spojených národů 1. 1. 1942, v níž se zástupci 26 států jménem svých vlád zavázali pokračovat ve společném boji proti mocnostem Osy. V roce 1945 potom v San Francisku zástupci 50 zemí (mezi nimi i zástupci Československa) vypracovali Chartu OSN.⁶⁰ OSN je tedy mezinárodní organizace, jejímž cílem je mimo jiné udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a

⁵⁷ OECD. *Anti-Bribery Convention Enforcement Data 2016*. [online]. [cit. 2018-07-18] Dostupné na <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Anti-Bribery-Convention-Enforcement-Data-2016.pdf>.

⁵⁸ OECD. *Česká republika musí podniknout významné kroky k posílení prosazování vnitrostátní legislativy proti podplácení zahraničních veřejných činitelů, prokázala však odhodlání ke zlepšení*. . [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné na <http://www.oecd.org/newsroom/ceska-republika-musi-podniknout-vyznamne-kroky-k-posileni-prosazovani-vnitrostatni-legislativy-proti-podplaceni-zahranicnich-verejnych-cinitelu-prokazala-vsak-odhodlani-ke-zlepseni.htm>.

⁵⁹ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Exporting Corruption Key Findings*. [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné na https://www.transparency.org/exporting_corruption.

⁶⁰ OSN. *Historie*. [online]. [cit. 2018-07-26]. Dostupné na <http://www.osn.cz/osn/historie/>.

spolupracovat při řešení mezinárodních ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních otázek a podpoře základních lidských práv a svobod.⁶¹

Jedním z orgánů OSN je Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní spravedlnosti (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, dále jen „CCPCJ“). V jejím rámci byly přijaty některé mezinárodní úmluvy a modelové legislativní normy a standardy, mezi nimi i Úmluva proti korupci (United Nation Convention Against Corruption, dále jen „UNCAC“). Ta byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN č. 58/4, přičemž podepsána byla v roce 2003 v Méridě a v platnost vstoupila roku 2005. UNCAC je první univerzální dokument v oblasti boje proti mezinárodní korupci⁶², Česká republika však UNCAC ratifikovala až roku 2013, jako předposlední v rámci EU a to z důvodu požadavku zavedení trestní odpovědnosti právnických osob za korupční trestné činy. Tento důvod v roce 2011 přijetím zákona o TOPO padl.⁶³

UNCAC upravuje korupci v soukromém i veřejném sektoru. Ve svých celkem VIII kapitolách a 71 člancích velmi široce definuje jednotlivá opatření, které se smluvní státy zavazují zavést v boji proti jednotlivým druhům korupce. Hned v článku 5 se smluvní státy zavazují k dodržování preventivní antikorupční strategii a praxi, tedy zavedení účinných postupů, periodického vyhodnocování výsledků a administrativních opatření. V článcích 7-11 věnujícím se veřejnému sektoru UNCAC stanovuje pravidla pro chování úředních osob (veřejných činitelů), pravidla pro zadávání veřejných zakázek a spravování veřejných financí až po opatření podávání informací veřejnosti, nezávislosti soudnictví a prokuratury. V článcích 12-14 o soukromém sektoru UNCAC definuje opatření účasti ve společnosti, průhlednosti rozhodovacích procesů nebo opatření k prevenci praní špinavých peněz. Konečně je vhodné zmínit články 15-26, které se věnují korupci vnitrostátních a zahraničních úředních osob (veřejných činitelů), činitelů mezinárodních organizací, defraudacím, zpronevěrám, obchodování s vlivem, zneužití

⁶¹ OSN. *Cíle organizace*. [online]. [cit. 2018-07-26]. Dostupné na <http://www.osn.cz/osn/cil/>.

⁶² JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007, ISBN 978-80-72011-683-9, str. 116.

⁶³ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika se připojila k Úmluvě OSN proti korupci*. [online]. [cit. 2018-07-26]. Dostupné na <https://www.transparency.cz/ceska-republika-pripojila-k-umluve-osn-proti-korupci/>

funkcí, nezákonnému obohacování, korupci v soukromém sektoru, zpronevěry majetku v soukromém sektoru, praní výnosů z trestné činnosti, utajení a maření výkonu spravedlnosti, v článku 26 je potom zmíněn institut trestní odpovědnosti právnických osob, který stanoví, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob není mandatorní, avšak v případě občanskosprávní či správní odpovědnosti právnických osob je účel Úmluvy splněn tehdy, pokud právnické osoby budou vystaveny postihu účinnými, úměrnými a odrazujícími trestními nebo netrestními sankcemi, včetně saskcí peněžitých.

2. Trestné činy související s korupcí

2.1 Základní pojmy

Český trestněprávní kodex, zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, postihuje širokou škálu deliktů, které mají souvislost s korupčním jednáním. Ochrana trestním právem je přitom přiznána pouze společensky důležitým zájmům z důvodu užití trestní sankce jako postupu tzv. „*ultima ratio*“.⁶⁴ Z toho lze vyvodit, že zákonodárce shledává zájem na ochraně společnosti před korupcí za natolik zásadní, že považoval za nutné použít nejpřísnějších nástrojů státního donucení, které má k dispozici.

Korupce však není vymezena jako samostatný soudně trestný delikt. Kriminalizovány jsou jen vybrané formy, resp. druhy korupce, pokud naplňují znaky některých skutkových podstat trestných činů zakotvených ve zvláštní části trestního zákoníku.⁶⁵

Nutno však zároveň podotknout, že absence jasně vymezených korupčních deliktů vede k rozdílnému podřazování jednotlivých konkrétních trestných činů autory pod obecnou a zvláštní kategorii úplatkářských trestných činů, což má za následek mimo jiné nejednotné vedení statistických údajů o korupčních deliktech.⁶⁶

Před samotnou analýzou právní úpravy je zapotřebí uvést některé pojmy, které tvoří znaky skutkových podstat korupčních trestných činů. V první řadě je třeba uvést **obstarávání věci veřejného zájmu**. Tento pojem je judikaturou, (např. R 16/1988), definován, jako „*plnění všech úkolů, na jejichž řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost, nebo určitá sociální skupina, nejde tedy jen o rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob*

⁶⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání* Praha: Leges, 2017, 976 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3.

⁶⁵ Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2010.

⁶⁶ DAVID, V., NETT A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, ix, 345 s. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9.

*v oblasti sociálních, kulturních a jiných potřeb.*⁶⁷ Tentýž pojem upravuje pro sféru obchodních vztahů výkladové ustanovení ustanovení § 334 odst. 3 tr.z., které má za účel zabránit poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.⁶⁸

Dalším pojmem je **podnikání**. Tento se v předmětné úpravě objevuje v podobě záměru zákonodárce postihnout korupci i v soukromé sféře. Pro tento účel používá slovního spojení „*v souvislosti s podnikáním*.“ Tento pojem však není nikde v trestních předpisech upraven a je proto zapotřebí použít definici soukromoprávní. Tu nám poskytuje ustanovení § 420 zák. 89/2012 Občanský zákoník svou definicí podnikatele. Podnikáním je tedy výdělečná činnost vykonávaná samostatně, na vlastní účet a odpovědnost a to živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku.

Třetím důležitým pojmem je **úplatek**, který je také upraven ve výkladovém ustanovení ustanovení § 334 odst. 1. tr.z. Tento za úplatek považuje neoprávněnou výhodu spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou nemá nárok. Zpravidla je úplatek vnímán, jako majetkové obohacení, jehož hodnotovou hranici zákon neurčuje. Může jít však o výhodu jiného, než majetkového druhu, například protislužbu. Je také významné, ve které oblasti společenského života k úplatkářství došlo. V souvislosti s provozováním některých služeb je přípustné nabídnout např. obsluhu jako výraz spokojenosti spropitné. Při výkonu státní moci a správy jsou však úplatky zcela nepřípustné a to ani nepatrné hodnoty. V případě, že by poskytnutá výhoda byla zcela bezvýznamná, postupuje se podle zásady subsidiarity trestní represe dle ustanovení § 12 odst. 2 tr.z.⁶⁹

⁶⁷ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ DRAŠTÍK, A. *Trestní zákoník: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 2 svazky. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

Posledním pojmem, který zbývá vyjasnit, je pojem **úřední osoby**. Tento je upraven v ustanovení § 127 tr.z., kdy úřední osobou je ten, kdo kumulativně splňuje podmínky uvedené v odst. 1, (tedy být např. soudcem, státním zástupcem, prezidentem) a současně splňovat podmínku plnění úkolů státu nebo společnosti, při nichž používá svěřené pravomoci k plnění těchto úkolů. Tato skupina je specifická, neboť na jednu stranu požívá ze strany zákona vyšší ochrany, (např. vyšší sazby při trestných činech spáchaných na nich), na druhou stranu na ně jsou kladeny vyšší nároky ve smyslu sankcionování jednání, která by u ostatních skupin obyvatelstva sankcionována nebyla. Základní definice úřední osoby je potom rozšířena v souvislosti s úplatkářskými delikty speciálním ustanovením ustanovení § 334 odst. 2 tr.z. o pojem mezinárodní úřední osoby, čímž byly naplněny mezinárodní závazky.

2.2 Základní trestné činy související s korupcí

Přijetí úplatku (ustanovení § 331 tr.z.) je prvním ze základních trestných činů, které dohromady slouží jako nástroj k ochraně čistoty veřejného života, což je pojem, který lze vyložit jako zájem na řádném, nestranném obstarávání věcí obecného zájmu a zároveň zájem na ochraně podnikatelských vztahů před korupcí.⁷⁰

Podmínkou trestnosti je zaviněné jednání pachatele, které lze v souvislosti s obstaráváním věcí veřejného zájmu či podnikáním naplnit třemi způsoby, tedy přijetím úplatku, přijetím slibu úplatku nebo žádostí o úplatek. O přijetí úplatku půjde, pokud se tento dostane do dispozice pachatele. *Přijetí úplatku předpokládá, že se pachateli nebo jiné osobě skutečně dostalo neoprávněné výhody.*⁷¹ K přijetí může dojít i bez předchozí dohody, výslovný souhlas s úplatkem se nevyžaduje, postačí výslovné neodmítnutí úplatku. Jak již bylo naznačeno výše, mezi úplatkem a obstaráváním věcí veřejného zájmu musí být příčinná souvislost, beztrestným se však nestává ten, kdo přijal úplatek a

⁷⁰ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁷¹ Tamtéž.

sám poskytne uplácujícímu vzájemný prospěch nesouvisející s obstaráváním věci obecného zájmu či s podnikáním.⁷²

Dále znak „dá si slíbit“ je přípravným jednáním, které trestní zákoník povýšil na roveň dokonatého trestného činu. Znak je naplněn, jestliže pachatel nabídku neodmítne a výslovně nebo konkludentně s ní souhlasí. *Je nerozhodné, zda dojde ke splnění slibu*⁷³ a je také nevýznamné, zda slib, případně přijetí úplatku, ovlivnil podplácenou osobu v plnění úkolů obecného zájmu.

Ve druhém odstavci je potom vyšší trestní sazbou postiženo jednání spočívající ve vyžádání úplatku, resp. podáním podnětu k poskytnutí úplatku nebo jeho slibu. Judikaturou je doloženo, že postačuje projev, z něhož je nepochybné, že pachatel navozuje situaci, aby mu byl úplatek nabídnut a poté co mu je taková nabídka učiněna, úplatek neodmítne a výslovně nebo alespoň konkludentně s ní souhlasí.⁷⁴ *Zároveň je ovšem nerozhodné zda mu byl z tohoto podnětu úplatek poskytnut nebo slíben.*⁷⁵

Ve třetím a čtvrtém odstavci jsou posléze postižena jednání za zvláště přitěžujících okolností, tedy za účelem sobě nebo jinému opatřit značný prospěch nad 500.000 Kč [ustanovení § 331 odst. 3 písm. a tr.z.], prospěch velkého rozsahu nad 5.000.000 Kč [ustanovení § 331 odst. 4 písm. a) tr.z.] spáchá-li někdo takový čin v postavení speciálního subjektu, tj. úřední osoby [ustanovení § 331 odst. 3 písm. b tr.z.] a konečně, spáchá-li takový čin jako úřední osoba v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch [ustanovení § 331 odst. 4 písm. b) tr.z.].

Podplacení (ustanovení § 332 tr.z.) se liší od trestného činu přijetí úplatku ve své objektivní stránce, kdy v tomto případě jde v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu nebo podnikání o poskytnutí, nabídku nebo slib úplatku. Pachatel však

⁷² Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2010.

⁷³ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 1977, sp. zn. 11 Tz 11/77.

nemusí u osoby obstarávající veřejný zájem vůbec intervenovat, zároveň však výsledek intervence není pro trestnost jednání rozhodný.

Poskytnutím úplatku lze rozumět přímé předání neoprávněné výhody formou peněz či jiných materiálních hodnot, zároveň však nepřímé poskytnutí materiální výhody, nebo poskytnutí protislužby.⁷⁶

Nabídnutí úplatku je potom jednáním, kterým pachatel projeví vůli poskytnout úplatek, aby bylo při obstarávání veřejného zájmu, aby mu bylo vyhověno. K plnění z úplatku může dojít ihned po akceptaci nabídky nebo v budoucnu, před obstaráním věci nebo po obstarání.⁷⁷ Obdobně výše uvedené platí v souvislosti s podnikáním. Obecně však platí, že postačí pouhé nabídnutí neoprávněné výhody. Skutečnost, že podplácená osoba odmítla úplatek přijmout, nemá na trestnost pachatele vliv.

Pod pojmem slib úplatku se rozumí nabídka poskytnutí úplatku v budoucnosti, jestliže v souvislosti s věcí obecného zájmu nebo v souvislosti s podnikáním pachatele nebo jiné podnikající osoby, bude požadavku pachatele vyhověno. Slib úplatku tedy směřuje do budoucna, je navázán na určité podmínky a je zpravidla proti nabídce méně konkrétní.

Znak jinému představuje osobu, která obstarává věc veřejného zájmu, nebo podnikání, zároveň však osobu, která je užita jako prostředník ve vztahu k podplácené osobě. V případě, že pachatel předal úplatek, určený pro podpláceného, je tímto jednáním trestný čin dokonán, ačkoliv se tak stalo bez vědomí podpláceného. Pokud však jde o osobu, jejíž úkol je toliko intervenovat, naplní tímto skutkovou podstatu trestného činu nepřímého úplatkářství dle ustanovení § 33 odst. 2 tr.z.

Ve druhém odstavci potom zákonodárce považuje za zvlášť přitěžující okolnosti spáchání činu v úmyslu opatřit značný prospěch nad 500.000 Kč sobě nebo jinému nebo spáchání činu v úmyslu způsobit značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek

⁷⁶ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁷⁷ Rozsudek nejvyššího soudu č. j. 11 Tz 23/1982.

[ustanovení § 332 odst. 2 písm. a)] a spáchání činu úřední osobou [ustanovení § 332 odst. písm. b)]. Jiný zvlášť závažný následek musí svou závažností alespoň odpovídat značné škodě. Nemá charakter majetkové škody a zpravidla je nehmotné povahy. Jako příklad lze uvést bezdůvodné prohlášení konkurzu na majetek jiného podnikatele.⁷⁸

Nepřímé úplatkářství (ustanovení § 333 tr.z.) je posledním ze základních trestných činů souvisejících s korupcí. Spočívá v žádosti, poskytnutí nebo slibu úplatku za to, že osoba bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby. *Pravomocí se rozumí oprávnění úřední osoby vykonávat veřejnou moc. Vymezena je zákony nebo jinými právními předpisy vydanými na základě zákona. Výkonem pravomoci se rozumí zejména rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob, v němž je vždy obsažen prvek moci a prvek rozhodování.*⁷⁹

Není však rozhodné, zda k působení nebo ovlivnění rozhodování úřední osoby skutečně dojde, trestný čin je dokonán žádostí nebo přijetím úplatku a za současné existence vůle intervenovat.⁸⁰ Pachatelem je ten, kdo za úplatek svým vlivem působí na výkon pravomoci, aniž by sám byl účasten rozhodování nebo výkonu rozhodnutí. Zákonodárce zohlednil nižší společenskou škodlivost takové intervence, neboť ve většině případů se jedná o méně rozvinuté formy úplatkářství.

Po subjektivní stránce je vyžadován úmysl, tedy vůle působit na výkon, pravomoci úřední osoby. Je bez významu, pokud pachatel v době, kdy úplatek žádal, nebo přijal, měl v úmyslu intervenovat, avšak později od svého záměru upustil. *Pokud by úmysl působit na úřední osobu nebyl dán vůbec, nelze tuto kvalifikaci užít, nicméně připustit lze kvalifikaci podvodu podle ustanovení § 209.*⁸¹

2.3 Speciální trestné činy související s korupcí

⁷⁸ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR č. 16/1981 Sb. rozh. trest.

⁸¹ Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2010.

Další trestné činy, které mají souvislost s korupcí, se vyskytují v různých částech trestního zákoníku a jejich skutkové podstaty toho mají mnohdy společnou právě jen souvislost s korupčním potenciálem (např. ustanovení § 166 tr.z. trestný čin odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu a ustanovení § 258 tr.z. trestný čin pletichy při veřejné dražbě).

Pro účely rigorózní práce postačí zmínit, že těmito trestnými činy jsou trestný čin odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu podle ustanovení § 166 tr.z., trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr.z., trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle ustanovení § 226 tr.z., trestný čin sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle ustanovení § 256 tr.z., trestný čin pletichy při veřejné dražbě podle ustanovení § 258 tr.z., trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby podle ustanovení § 329 tr.z. a trestný čin maření úkolu úřední osoby z nedbalosti podle ustanovení § 330 tr.z.

3. Trestní odpovědnost právnických osob

Aby bylo možné rozebrat protikorupční ochranu právnických osob prostřednictvím nástroje compliance programů, je nutné alespoň obecně přiblížit systém trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu a jeho vývoj v poměrně krátkém období jeho účinnosti. V následujících kapitolách bude nastíněn legislativní vývoj a posléze samotný zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Kapitola je rozdělena na krátký historický exkurz, dále na hmotněprávní a procesněprávní část, kde jsou nastíněny rovněž některé otázky současné aplikační praxe. Kapitulu uzavírá objasnění pojmů liberace a exkulpace.

3.1 Cesta k zařazení trestněprávní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu

Trestní odpovědnost právnických osob je v českém právním řádu docela novým institutem, o jehož možné podobě a zařazení do systému nástrojů trestní represe se však diskutovalo dlouhou dobu. Již v devadesátých letech byl přijat zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, s účinností od 1. 1. 1998. Tato legislativa upravovala institut jednání za jiného (ustanovení § 90 trestního zákona), přičemž trestem, který mohl být uložen, bylo toliko zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty.

V roce 2009 byl přijat nový trestní zákoník, který vychází z myšlenky, že trestní odpovědnost může být dána toliko u fyzické osoby, která je příčetná a dovršila stanovený věk. V důvodové zprávě bylo uvedeno, že se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob se nepočítá, na základě dohody ministrů vnitra a spravedlnosti měla být úprava vtělena do některého z předpisů v rámci správního trestání. Tato dohoda měla původ ve vleklém procesu snahy zavést trestní odpovědnost právnických osob již během jeho přípravy. Na konci minulého století byla ustanovena odborná komise komise a vypracována analýza, ze které komise učinila závěr, že při reformě českého trestního

práva je možné sledovat model trestní odpovědnosti právnických osob, jako jednu z variant.⁸²

Na základě výše uvedených závěrů byla trestní odpovědnost právnických osob součástí věcného záměru nového trestního zákoníku. V roce 2004 byl prostřednictvím tehdejšího místopředsedy vlády a ministra spravedlnosti Pavla Němce poslanecké sněmovně předložen návrh vládní koalice na první komplexní právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento byl však především ze strany pravicové opozice v rozpravě kritizován a hned v prvním čtení konaném dne 2. 11. 2004 zamítnut. Zákonu byla vytýkána především nadbytečnost, celkově nekvalitní zpracování, resp. terminologická nedůslednost nebo možné zneužití nekalosoutěžním jednáním.⁸³ Jelínek ve své publikaci o trestní odpovědnosti právnických osob dodává, že návrhu lze vytknout navíc příliš široké vymezení trestných činů v ustanovení § 4 návrhu zákona, či zvolený způsob přičitatelnosti trestného činu dle ustanovení § 5 návrhu zákona.⁸⁴

V roce 2008 zpracovalo ministerstvo vnitra na základě usnesení vlády č. 64 z 23. ledna téhož roku v rámci návrhu koncepce boje proti organizovanému zločinu věcný záměr správněprávního postihu deliktů právnických osob, které jsou u fyzických osob postihovány jako trestný čin a k jejichž postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis Evropských společenství.⁸⁵ Vláda byla na svém jednání dne 30. 3. 2009 informována o problémech spojených s přípravou věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob a svým usnesením č. 380 uložila ministru vnitra, aby ve spolupráci s ministrem spravedlnosti zpracoval analýzu a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy.⁸⁶

⁸² ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GŘIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob*, I. vydání, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

⁸³ Sněmovní tisk č. 745, IV. volební období.

⁸⁴ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s 9. ISBN: 978-80-7502-205-9.

⁸⁵ Č. j. předkladatele MV-81687/LG-2008.

⁸⁶ Usnesení vlády č. 380 ze dne 30.3.2009.

Na základě výše uvedené analýzy byl v roce 2010 zpracován ve všeobecné atmosféře vyostřeného boje proti korupci návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který byl součástí širšího tzv. protikorupčního balíčku. Tento návrh byl dne 23. 2. 2011 přijat vládou⁸⁷ a v březnu 2011 byl odeslán do poslanecké sněmovny. Návrh zákona byl tentokrát již poslaneckou sněmovnou přijat a to v rámci zasedání konaného dne 27. 9. 2011.⁸⁸ Zákon prošel hladce i Senátem, avšak narazil u prezidenta republiky Václava Klause, který jeho schválení označil za módní tendenci, kritizoval zpracování některých procesních otázek, především však zákon měl do českého právního řádu zavádět princip kolektivní viny a postih nevinných osob.⁸⁹ Prezident tak zákon vetoval, Poslanecká sněmovna se proto zákonem zabývala znovu, prezidentské veto přehlasovala a zákon se po neobyčejně krátké legisvakanci době, kdy byl ve sbírce zákonů publikován dne 22. 12. 2011, stal účinným ke dni 1. 1. 2012.

3.2 Současná podoba trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu

Jak již bylo zmíněno výše, jádrem právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento zákon se skládá z 6 následujících částí obsahujících celkem 48 paragrafů:

1. obecná ustanovení,
2. základy trestní odpovědnosti právnických osob,
3. tresty a ochranná opatření,
4. zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám,
5. zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci,
6. účinnost.

Zákon byl od okamžiku nabytí účinnosti již několikrát novelizován, přičemž nejvýraznější změny přinesly novely č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních a

⁸⁷ Usnesení vlády č. 134 ze dne 23. 2. 2011

⁸⁸ Sněmovní tisk č. 285, IV. volební období.

⁸⁹ Dopis prezidenta republiky předsedkyni Poslanecké sněmovny ČR Miroslavě Němcové ze dne 18. 11. 2011

č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ve znění pozdějších předpisů.

3.2.1 Hmotněprávní ustanovení a aktuální aplikační otázky

I. Obecná ustanovení ZTOPO

V ustanovení § 1 odst. 1 ZTOPO je upraven předmět úpravy, tedy podmínky trestní odpovědnosti právnických osob (v podstatě tedy věcná působnost), tresty a ochranná opatření, které lze právnickým osobám uložit, a řízení proti právnickým osobám (o podmínkách trestní odpovědnosti bude pojednáno níže, pokud jde o tresty a ochranná opatření, která lze právnické osobě uložit, tyto jsou vyjmenovány v ustanovení § 15 ZTOPO). Není bez zajímavosti, že z hlediska trestní odpovědnosti není rozhodující, zda jde o platnou nebo neplatnou právnickou osobu. Odst. 2 zakotvuje zásadu speciality, kdy není-li v ZTOPO stanoveno jinak, použije se trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, není-li to z povahy věci vyloučeno. Toto ustanovení tedy znamená, že z hlediska použití trestních předpisů mohou nastat tyto situace:

- a) úprava institutu, problematiky nebo postupu je v ZTOPO komplexní a úplná, použije se tedy ZTOPO,
- b) úprava institutu, problematiky nebo postupu je v ZTOPO částečná nebo dílčí, proto se použije především úprava speciálního zákona doplněná navazující obecnou úpravou v trestním zákoníku nebo/a v trestním řádu, není-li to z povahy věci vyloučeno,
- c) ZTOPO neobsahuje žádnou úpravu určitého institutu, problematiky nebo postupu, a proto se užije obecná úprava.⁹⁰

II. Místní působnost ZTOPO

⁹⁰ ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GRÍVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob, I. vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

V ustanovení § 2 až ustanovení § 5 ZTOPO je upravena místní působnost zákona, která vychází ze zásady teritoriality, tedy v případech, kdy trestný čin byl spáchán na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice (dle ustanovení § 136 zák. č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku) nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku (např. odštěpný závod nebo jiná organizační složka, pokud o ní jiný právní předpis stanoví, že se zapíše do obchodního rejstříku)⁹¹, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo má zde svůj majetek (např. zahraniční právnická osoba dopouštějící se trestného jednání v cizině, kdy následek nastal v České republice, přičemž taková osoba disponuje majetkem v České republice).

Kromě právnických osob, které mají v České republice své sídlo, se tedy ZTOPO vztahuje i na právnické osoby, které splňují alespoň jednu z výše uvedených podmínek – mají na území České republiky svůj podnik nebo organizační složku, vykonávají činnost nebo zde mají svůj majetek.

III. Osobní působnost ZTOPO

V ustanovení § 6 ZTOPO jsou negativně vyjmenovány subjekty, které nespádají do působnosti zákona. Trestně odpovědné dle ZTOPO tak nejsou Česká republika a územně samosprávné celky. Tyto subjekty jsou vyloučeny z trestní odpovědnosti zcela a od počátku. Dle původního návrhu zákona měly být z trestní odpovědnosti vyloučeny i další právnické osoby, a sice Česká národní banka, státní organizace, právnické osoby zřízené zákonem a právnické osoby při výkonu veřejné moci. Tato úprava byla však podrobena odborné kritice a při projednávání osnovy v Legislativní radě vlády byla takto široká exempce, zejména ve srovnání se správněprávní odpovědností právnických osob, shledána jako nedůvodná. Vyloučení trestní odpovědnosti platí i pro ostatní státy, nakolik tak v ZTOPO není výslovně uvedeno. Důvodová zpráva uvádí, že trestní odpovědnost cizích států se nepředpokládá, neboť princip suverenity státu tento postup neumožňuje. Za trestné činy, kterých se dopustí osoby jednající jako představitelé státu, jsou tito představitelé odpovědní výhradně sami, je tedy vyloučena odpovědnost České republiky i všech organizačních složek státu, protože tyto nejsou právnickými osobami. Trestní

⁹¹ ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GRIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob, I. vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

odpovědnost je tedy vyvozována v rovině fyzických osob. Co se týká územně samosprávných celků, tedy obcí a krajů, tyto sice nejsou odpovědné dle ZTOPO při výkonu veřejné moci, jsou však odpovědné při výkonu soukromých práv.⁹²

Konečně lze upozornit na skutečnost, že ZTOPO sice obsahuje ustanovení ohledně místní i osobní působnosti, neobsahuje však ustanovení o zákazu retroaktivity ani navazující ustanovení o časové působnosti.⁹³

IV. Rozsah kriminalizace jednání právnických osob

Rozsah kriminalizace jednání právnických osob je uveden v ustanovení § 7 ZTOPO. Toto ustanovení bylo již dvakrát novelizováno, přičemž poprvé byly do výčtu trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, přidány zákonem č. 141/2014 Sb. čtyři trestné činy včetně např. znásilnění, zákon č. 183/2016 dokonce převrátil celý systém rozsahu kriminalizace a zavedl místo taxativního výčtu trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, generální trestní odpovědnost právnických osob mimo vyjmenovaných trestných činů. Důvodová zpráva k prozatím poslední novele tohoto ustanovení hodnotila rovněž korupční rizika, která s sebou změna přinese, neboť z důvodu výrazně vyššího počtu trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit, lze předpokládat větší počet pokusů o ochranu před trestním řízením korupční povahy směřující vůči orgánům činným v trestním řízení. Toto riziko však zákonodárcem bylo vyhodnoceno jako dostatečně ošetřené především již současným dozorem státního zástupce nad zákonností postupu policejního orgánu a zároveň dohledem vyšších státních zastupitelství nad nižšími.

V ustanovení § 7 ZTOPO je tedy uvedeno, že trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, s výjimkou trestných činů dále uvedených. Trestní odpovědnost právnických osob se nevztahuje na celkem 51 vyjmenovaných trestných činů (21 konkrétně vyjmenovaných a třicet dalších uvedených obecně, jako např. trestné činy vojenské, proti branné povinnosti).

⁹² ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GRIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob, I. vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

⁹³ ŠÁMAL P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7, str. 474.

Pokud uvažujeme nad možnými modely, které lze zvolit pro rozsah trestní odpovědnosti právnických osob, lze tyto v zásadě rozdělit podle míry kriminalizace.⁹⁴

Bud' ustanovit odpovědnost právnických osob za **všechny soudně trestné činy** s korektivem vyloučení těch, u nichž to vylučuje jejich povaha. Tento model je nejvíce podobný současnému pojetí § 7 a přes některé výhrady jej lze dle mého názoru označit jako za nejvhodnější řešení. Koncepce je jednoduchá, ucelená a s výjimkami uvedenými v § 7 je shodná s odpovědností fyzických osob. Jako nevýhodu lze uvést obavy z neúměrného zatížení trestního soudnictví, které se však vzhledem ke statistikám užití institutu trestní odpovědnosti právnických osob za dobu účinnosti nepotvrdily. Pokud by trestní odpovědnost byla vyloučena toliko povahou věci, hrozí porušení zásady *nullum crimen sine lege certa* především v počátcích aplikační praxe. Tento problém však zákonodárce naštěstí v prostředí českého právního řádu vyřešil taxativním negativním výčtem trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit.

Druhým řešením je **taxativní vypočtení trestných činů**. Touto cestou se zákonodárce vydal původně a hned od počátku byl proto kritizován bud' za to, že některé trestné činy v katalogu z různých důvodů přebývají nebo naopak chybí (obecně chaotičnost, nerespektování vztahu speciality a subsidiarity), dále také, že taxativní výčet je značně nepružný, musí se novelizovat v reakci na změny jiných hmotněprávních předpisů.

Třetím řešením je varianta druhého, tedy taxativní vymezení pouze takových trestných činů, u kterých **povinnost jejich trestního postihu vyplývá z mezinárodních doporučení nebo závazků**.

Konečně poslední možností je vytvoření **speciálních skutkových podstat** trestných činů, kterých se může dopustit jen právnická osoba.

Obecně však lze konstatovat, že trestné činy, u kterých je odpovědnost právnických osob dle ZTOPO vyloučena, jsou takové, které jsou

⁹⁴ JELÍNEK J. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. In: Bulletin advokacie 9/2014, s. 15.

- a) označovány za vlastnoruční (dvojí manželství, soulož mezi příbuznými, opilství),
- b) trestné činy charakteristické speciálním subjektem (vražda novorozeného dítěte matkou, týrání osoby žijící ve společném obydlí)
- c) u kterých to vylučuje jejich povaha (násilné překročení státní hranice, osvobození vězně)⁹⁵

V současné době je kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob v ZTOPO skutečně široká a některé trestné činy, jako např. trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle ustanovení § 146a tr. zákoníku, jsou ve výčtu vzhledem k typicky páchaných deliktů právnickou osobou dle mého názoru nadbytečné. Navíc, např. u výše uvedeného trestního činu se bude obtížně dokazovat zvláštní vlastnost – pohnutka. Chybí některé trestné činy, které by obecně měly být z trestní odpovědnosti právnických osob vyjmuty z důvodu např. speciálního subjektu (neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku) nebo povahy (svádění k pohlavnímu styku). Analýza struktury trestné činnosti páchané právnickou osobou rovněž prozrazuje, že většina trestných činů spáchaných právnickými osobami je charakteru typicky majetkového, zejména trestné činy neodvedení daně, pojistného a podobné povinné platby, podvodu, krácení daně, poplatku a podobné povinné platby a zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění.⁹⁶ Za této situace lze vyjádřit otázku, zda zákonodárce neměl být v rozsahu kriminalizace právnických osob zdrženlivější, neboť velmi širokým rozšiřováním výčtu trestných činů, za které je právnická osoba odpovědná, vzniká nebezpečí trestního stíhání bez ohledu na účel trestní odpovědnosti právnických osob a tím porušení zásady subsidiarity trestní represe, nehledě na další případné povinnosti (např. při analýze rizik při sestavování účinného compliance programu) pro právnické osoby v již tak extenzivně regulovaném podnikatelské prostředí České republiky.

Na druhou stranu, pokud se v teoretické rovině některé trestné činy, které jsou na první pohled charakteristické pro páchaní fyzickou osobou, domyslí do důsledku, bylo by

⁹⁵ JELÍNEK. J.: *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. In Bulletin advokacie 4/2017, s. 17.

⁹⁶ Tamtéž.

možné je v negativním výčtu § 7 postrádat. Například ohledně trestných činů proti branné povinnosti by bylo možné postihnout právnickou osobu, pokud by např. mařila brannou nebo odvodní povinnost tím, že by brancům zajišťovala podklady k prokazování případných úlev, nebo by zajišťovala jejich přemístění do zahraničí, aby nemohlo ke splnění odvodní povinnosti dojít. V případě mobilizace by takové jednání vykazovalo vysokou míru společenské škodlivosti. Dále lze uvést případ trestného činu rvačky dle § 158 trestního zákoníku. V minulosti lze nalézt případy programově vyvolávaného násilí a pútek v pohraničních oblastech ze strany příslušníků Sudetoněmecké strany (SdP). Obdoba SdP by tak v tomto kontextu mohla být případně trestně odpovědná jako účastník (organizátor nebo pomocník dle § 24 odst. 1 dle písm. a) či b) na jednání příslušných fyzických osob. *Záměrné vyvolávání rvaček znesvářených stran a případně i jiných společensky škodlivých násilných nepokojů v životě společnosti zvláště v probíhajícím turbulentním období s cílem destabilizovat společnost nelze do budoucna obecně vyloučit.*⁹⁷

V. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Koncepce ZTOPO vychází z předpokladu, že právnická osoba, která sama trestný čin nepáchá, je trestně odpovědná za trestné činy tehdy, když jí lze přičíst jednání osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO a to v případech uvedených v ustanovení § 8 odst. 2. Konkrétně důvodová zpráva vyjmenovávala tzv. formální podmínky, kterými jsou protiprávnost činu, spáchání činu v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, čin je spáchán osobou uvedenou v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO a čin uvedený v § 7 ZTOPO musí být přičitatelný právnické osobě ve smyslu § 8 odst. 2 ZTOPO.⁹⁸ Tyto vyjmenované podmínky tvoří pozitivní podmínky trestnosti, které je zapotřebí splnit kumulativně. Trestným činem se zde rozumí jednak protiprávní činy, které trestní zákon označuje za trestné a které vykazují znaky uvedené v takovém zákoně dle § 13 odst. 1 tr. z., ale také jednotlivá vývojová stadia trestného činu a formy účastenství dle § 111 tr. z. Možnost vyvinění byla původně dána pouze ustanovením odst. 2 nepřímým specifickým exkulpačním důvodem, když právnické osobě se přičítá spáchání trestného činu toliko za

⁹⁷ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2017. str. 5

⁹⁸ Sněmovní tisk 285/0, IV. volební období 2010 - 2013

předpokladu, že neprovedla ve vztahu ke svým zaměstnancům opatření, která měla za povinnost provést podle jiného právního předpisu, či která po ní lze spravedlivě požadovat. Zde je možné uvažovat o částečném překryvu s později přijatým obecným exkulpačním důvodem v ustanovení § 8 odst. 5, který tvoří negativní podmínku trestnosti.

Co se teoretického vymezení přičitatelnosti dle § 8 týče, je vhodné si nejprve připomenout stručně konstrukci projevu vůle právnických osob v českém právním řádu. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník dle tzv. teorie fikce konstruuje právnické osoby jako entity bez vlastní vůle. Aby mohly projevit svou vůli ve vnějším světě, obsahuje § 151 občanského zákoníku ustanovení, že zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli. Předchozí občanský zákoník z roku 1964 naproti tomu konstruoval právnické osoby na základě teorie organické, kdy členové orgánů právnické osoby přímo její vůli tvořili. Otázkou však zůstává, zda lze vztahovat jednu z těchto teorií na trestní odpovědnost právnických osob. Z pohledu trestního práva, resp. subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu by byla vhodnější, (a pro orgány činné v trestním řízení také určitě jednodušší), teorie organická, která přímo spojuje vůli jednajících a právnické osoby. Dle mého názoru lze takto pohlížet např. na přičitatelnost „bez dalšího“ dle odst. 2 písm. a) ZTOPO. Šámal s Dědičem se však domnívají, že z důvodu použitelnosti trestní odpovědnosti právnických osob i na zahraniční entity nelze stanovit, aby tato vycházela výslovně z určité jedné výše uvedené teorie.⁹⁹

Přičitatelnost (z důvodu odlišení od soukromoprávní odpovědnosti protiprávního jednání právnické osobě ji někteří autoři nazývají vytýkatelnost)¹⁰⁰ znamená, že jde o takové jednání fyzické osoby, které je svým obsahem a účelem i jednáním právnické osoby navenek. *Právnická osoba obecně odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak byla-li právnická osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednající za ni, zpravidla není možno dovodit spáchání trestného činu i touto právnickou osobou.*¹⁰¹

⁹⁹ ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J. *Několik poznámek k článku „trestní odpovědnost právnických osob pohledem nového občanského zákoníku“*. In: Trestněprávní revue, 3/2015, s. 63

¹⁰⁰ ČEP, D. *Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím)*. In Právní rozhledy, 2016, č. 15–16.

¹⁰¹ Rozhodnutí NS ČR ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016

Přičitatelnost lze rozdělit do dvou kategorií podle kritéria, kdo za právnickou osobu jedná, resp. na základě specifického postavení osob. Jak je naznačeno výše, v tomto směru představuje § 8 odst. 2 ZTOPO materiální podmínku přičitatelnosti protiprávního činu právnické osobě, tedy svébytnou obdobu zavinění právnické osoby (formální podmínka je obsažena v § 8 odst. 1 ZTOPO, představuje kumulativní objektivní stránku trestného činu právnické osoby tvořena jednak protiprávním činem některé z fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 ZTOPO za současného naplnění znaků některého z trestných činů neuvedených v § 7 ZTOPO a jedním nebo oběma kritérii stanovenými návětím § 8 odst. 1 ZTOPO). Přičítat právnické osobě lze tedy delikt ní jednání:

a) přímo – prostřednictvím § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO, který automaticky odkazuje na § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO nebo

b) zprostředkovaně – prostřednictvím § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, který se sice uplatní ve vztahu k osobám podle § 8 odst. 1 písm. d) ZTOPO, ale za současného naplnění podmínek zde obsažených, které zohledňují specifické postavení osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO.¹⁰²

Co se týče osob, jejichž jednání lze právnické osobě přičíst, dovolím si zastavit se u poněkud vágního pojmu osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby dle § 8 odst. 1 písm c) ZTOPO. Tento pojem rozšiřuje okruh osob mimo ty, které jsou uvedeny v písmenech a) a b) příslušného ustanovení, tyto osoby mohou stát rovněž mimo právnickou osobu, přičemž vliv je možno uplatňovat prostřednictvím právního titulu ale i fakticky, např. vlivem autority konkrétní osoby. Nejčastěji je však termín užíván ve spojení s podnikatelským seskupením právnických osob (ovšem nejen u nich), resp. obchodních korporací, přičemž úprava je obsažena v zákoně 90/2012 Sb. o obchodních korporacích (dále jen ZOK), konkrétně v § 71 ZOK a následujících ustanoveních.

¹⁰² ČEP, D. *Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu - pokračování*. In *Trestněprávní revue* 10/2018.

Ustanovení § 71 ZOK definuje tzv. vlivnou osobu jako každého, kdo rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace k její újmě. Z hlediska ZOK k ovlivnění může dojít i jednorázově (dlouhodobé ovlivnění je definováno jako ovládnutí¹⁰³), avšak takové ovlivnění evidentně z dikce ZTOPO pro vyvození trestní odpovědnosti nepostačí. Kromě výkladu neurčitého právního pojmu „rozhodující vliv“, u něhož je otázkou, zda jej lze vynaložit jednorázově nebo se jedná o vliv dlouhodobého charakteru, je podstatná především skutečnost, že v § 8 odst. 1 písm. c) ZTOPO je uveden ten, kdo rozhodující vliv „vykonává“, což lze nejlépe vyložit jako požadavek na vykonávání vlivu dlouhodobě. V § 75 a § 74 odst. 3 ZOK jsou uvedeny domněnky, za kterých lze předpokládat vztah mezi ovládající a ovládanou osobou a normativní příkaz, který uvádí, kdo je vždy ovládající osobou. Domněnky a normativní příkaz se sice uplatní toliko z hlediska soukromého práva, v oblasti trestního práva bude vždy třeba prokazovat, že daná osoba vykonávala při spáchání protiprávního činu rozhodující vliv na řízení právnické osoby a že jejím jednáním došlo ke spáchání některého trestného činu uvedeného v § 7, který je třeba ve smyslu § 8 odst. 2 přičíst ovládané právnické osobě.¹⁰⁴ Tyto domněnky a normativní příkaz tak mohou působit jako výchozí ideový bod pro výklad pojmu výkonu rozhodujícího vlivu.

Z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby bude však vždy rozhodující, jaký byl skutečný vliv ovládající osoby, zda skutečně dokázala tento vliv na řízení právnické osoby prosadit a zda takové jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. Je tedy požadována příčinná souvislost mezi jednáním ovládajícího a následkem trestného činu přičitatelného právnické osobě. V případě, že by k jednání ovládajícího došlo, ale ke spáchání trestného činu by ovládaná právnická osoba nijak nepřispěla, trestní odpovědnost by postihla jen ovládající osobu.¹⁰⁵

Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, není-li zjištěna konkrétní fyzická osoba, která trestný čin spáchala, neboť je přípustná souběžná trestní odpovědnost fyzické

¹⁰³ ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2017.

¹⁰⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018.

¹⁰⁵ Tamtéž.

i právnické osoby bez závislosti jeden na druhém. Rozhodná skutková zjištění ovšem musí i v tomto případě poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá fyzická osoba, byť neznámá či neztotožněná, spáchala protiprávní čin jménem (resp. po novele 183/2016 Sb. toliko v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti) trestně odpovědné právnické osoby, že si tak počínala v postavení vyžadovaném podle § 8 odst. 1 ZTOPO a že vzhledem k tomu lze přičítat spáchání trestného činu právnické osobě ve smyslu § 8 odst. 2 ZTOPO. Tyto podmínky však nebudou splněny, pokud je soudem učiněn skutkový závěr, podle něhož nebylo prokázáno, že se stal skutek, kterým měla určitá fyzická osoba založit trestní odpovědnost právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO, resp. jestliže ve vztahu k takové fyzické osobě se soudům nepodařilo vůbec zjistit, zda a jakým způsobem jednala.¹⁰⁶

Dále je na místě zdůraznit znaky skutkové podstaty uvedené v návěti § 8 odst. 1, tedy že trestný čin je spáchán v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 ZTOPO, pokud z něj má právnická osoba prospěch buď majetkový nebo jiný imateriální či získá-li jakoukoliv jinou výhodu. Uvedený znak je třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím benefitů dosažených tímto trestným činem jejími zaměstnanci či společníky musí mít takovou povahu, že benefitem zaměstnance či společníka právnické osoby jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby. *Jestliže tedy např. jediný společník právnické osoby – společnosti s ručením omezeným řídil její motorové vozidlo, jímž vykonal jízdy výlučně pro své soukromé účely a svůj osobní prospěch, ač mu byl pravomocným a vykonatelným rozhodnutím soudu uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motrových vozidel, nejde o čin spáchaný v zájmu právnické osoby, a právnické osoby, a právnická osoba se jím proto nemůže dopustit trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.*¹⁰⁷

¹⁰⁶ Rozhodnutí NS ČR ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016

¹⁰⁷ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2018. str. 6 - 7

Druhým kritériem v návěti § 8 odst. 1 TOPO je spáchání protiprávního činu v rámci činnosti právnické osoby. V trestním řízení je tedy třeba vymezit činnost právnické osoby. *Protiprávní čin lze kvalifikovat jako spáchaný v rámci činnosti právnické osoby, je-li spáchán v rámci jejího provozu, tj. v souvislosti s poskytováním služeb, s výrobní, obchodní či jinou činností právnické osoby (v takovém případě je otázka eventuálního prospěchu či výhody právnické osoby irelevantní).*¹⁰⁸ Opět ovšem nelze odhlédnout od konkrétních skutkových zjištění. Pokud je právnická osoba například užívána jako prázdna schránka, skrze kterou je následně převážně páchána trestná činnost, nelze jistě tvrdit, že takové jednání je v zájmu právnické osoby, takové právnické osobě osobě však přesto lze trestnou činnost přičítat a uložit jí dokonce nejprísnejší trest zrušení.

Není bez zajímavosti sledovat, jak se soudy vypořádaly se změnou návěti v § 8 odst. 1 ZTOPO, odkud byla novelou č. 183/2016 Sb. vypuštěna slova „jejím jménem.“ Krajský soud v Praze v březnu v roce 2017 zprostil podle § 226 písm. b) trestního řádu stíhanou právnickou osobu obžaloby s tím, že je v dané situaci nutno aplikovat pozdější zákon, který je pro obviněnou právnickou osobu příznivější, jestliže nadále nespojuje trestní odpovědnost právnické osoby s případy, v nichž je protiprávní čin spáchán toliko jménem právnické osoby, aniž by byl spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Nejvyšší státní zastupitelství, kterého bylo názoru, že trestná činnost byla spáchána i v rámci činnosti právnické osoby, proto bylo podáno dovolání. Usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017 č. j. 8 Tdo 924/2017-31 bylo však dovolání odmítnuto dle § 265 odst. 1 písm. e) trestního řádu, neboť dle právního názoru nejvyššího soudu znak obsažený v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO spočívající v tom, že trestný čin je spáchán v rámci činnosti právnické osoby, je třeba vykládat restriktivně a z hlediska smyslu a účelu zákona. Vzhledem k tomu pak nelze jednání jednatele právnické osoby, které bylo vedeno jménem právnické osoby, avšak fakticky bylo excesem z činnosti právnické osoby a nebylo konáno ani v jejím zájmu, hodnotit jako jednání přičítelné právnické osobě.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 924/2017 ze dne 30. 8. 2017

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017, č. j. 8 Tdo 924/2017-31

Novela č. 183/2016 Sb. ZTOPO s účinností od 1. 12. 2016 rovněž začlenila do ustanovení § 8 nově odst. 5, který zní: „*Právnícká osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“ Je zajímavé, že původní záměr vládního návrhu novely, která byla poslancům rozeslána dne 3. 9. 2014 jako sněmovní tisk č. 304, vůbec nebyl řešit situaci případného vyvinění právnických osob a neobsahoval ustanovení § 8 odst. 5. Na pořadu dne byla diskuze ohledně okruhu trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná. Úprava, která přidávala do § 8 nový odstavec, se dostala do návrhu novely až v rámci jejího projednávání v Poslanecké sněmovně prostřednictvím pozměňovacích návrhů skrze poslaneckou iniciativu. K takto zcela zásadnímu zásahu do koncepce zákona tedy neexistovala důvodová zpráva, nekonalo se standardní mezirezortní připomínkové řízení. O chybějícím konsenzu na změně ZTOPO zase svědčí skutečnost, že Senát návrh vrátil s pozměňujícím návrhem na zrušení § 8 odst. 5. Poslanecká sněmovna však na původním návrhu zákona setrvala.¹¹⁰

Nově zavedená možnost vyloučení trestní odpovědnosti právnických osob svým zněním bohužel, dle mého názoru, přináší mimo posílené možnosti pro užití preventivních nástrojů boje proti korupci, jako jsou např. právě compliance programy, i několik nejasností. Například slovní spojení „*lze spravedlivě požadovat*“ odvětví trestního práva doposud neužívalo, není však nikde definováno a jeho náplň tak opět stanoví až mnohdy nejednotná rozhodovací praxe soudů. Někteří právníci zabývající se problematikou ZTOPO považují za problematickou rovněž konstrukci „*vynaložení veškerého úsilí*“, přičemž argumentace sleduje premisu, že větší, než veškeré úsilí nelze vynaložit, úprava je tedy příliš přísná.¹¹¹ S tímto názorem si však dovoluji nesouhlasit, neboť úprava po výše uvedené novele č. 183/2016 Sb. ZTOPO již tak poskytuje právnickým osobám širší prostor pro exkulpaci výměnou za prokázání skutečnosti, že učinila protikorupční opatření. Právnická osoba by se tak měla minimálně preventivními opatřeními snažit potírat všechny kriminogenní faktory, které ke spáchání přičitatelného trestného činu mohou vést.

¹¹⁰ Sněmovní tisk 304.

¹¹¹ GVOZDEK. F.: *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Bulletin advokacie 11/2016, s. 42

Trestní odpovědnost právnické osoby dle ustanovení § 10 ZTOPO přechází na všechny její právní nástupce, přičemž dle odst. 2 zmíněného ustanovení, přejde-li trestní odpovědnost na více právních nástupců, soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření přihlédne i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy z trestného činu, případně i komu, v jakém rozsahu kterýkoliv z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

VI. Účinná lítost

V případě institutu účinné lítosti zákonodárce dává přednost preventivnímu přístupu k potírání trestné činnosti před přístupem represivním. Orgány činné v trestním řízení k této okolnosti zániku trestní odpovědnosti přihlížejí z úřední povinnosti. V případě ZTOPO je tento institut zakotven v ustanovení § 11, který určuje, že k naplnění podmínek účinné lítosti je zapotřebí, aby právnická osoba dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a zároveň:

- a) musí odstranit nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo zamezit škodlivému následku či jej napravit, nebo
- b) musí učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.

Výjimku z institutu tvoří korupční trestné činy, vyjmenované v odst. 2 výše uvedeného ustanovení, například pletichy v insolvenčním řízení (ustanovení § 226 trestního zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (ustanovení § 248 odst. 1 písm. e) trestního zákoníku, podplacení (ustanovení § 332 trestního zákoníku) nebo nepřímé úplatkářství (ustanovení § 333 trestního zákoníku). Je tomu tak právě z důvodu, že Česká republika přistoupila na mezinárodní úrovni k Úmluvě o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích č. 25/2000 Sb. m. s. a Trestněprávní úmluvě o korupci (č. 70/2002 Sb. m. s. ve znění č. 43/2009 Sb. m. s.).

Vzhledem ke skutečnosti, že institut účinné lítosti v případě korupčních trestných činů považují za jedno z potenciálně funkčních řešení, dovolím si na tomto místě věnovat i přes kategorické znění § 11 odst. 2 krátkému exkurzu do této problematiky. Předchozí zákon 140/1961 Sb. trestní zákon (stejně jako jeho předchůdce) pro fyzické osoby institut zvláštní účinné lítosti pro případ korupčních trestných činů ve svém § 163 znal a tento v něm i přes novelizace upravující znění předmětného ustanovení přetrvával až do účinnosti nového trestního zákoníku. Podstatou ustanovení byla myšlenka, že osoby, které úplatek poskytly nebo slíbily jen proto, že byly o to požádány, by měly mít možnost státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu poskytnout informace a pomoc bez obav z případné vlastní trestní odpovědnosti.

Argumenty, které podporují vyřazení tohoto institutu ze systému českého práva pro fyzické i právnické osoby nakonec převážily. Z nich lze vyjmenovat především skutečnost, že zvláštní úprava účinné lítosti pro korupční trestné činy je spjata se socialistickým politickým zřízením z doby před rokem 1989 (nutno podotknout, že přesně takové argumenty se objevovaly i v případě trestního příkazu, který se po svém znovuzavedení do českého právního řádu stal velmi oblíbeným institutem vyřizování trestní agendy u okresních soudů). *Mezi postsocialistickými státy se skutečně hledá obtížně stát, který by takovou úpravu neměl,*¹¹² nakolik takovou úpravu lze nalézt i v některých státech mimo tuto kategorii. Ve srovnání se státy, které institut účinné lítosti za korupční trestné činy rovněž upravují, byla česká právní úprava poměrně přísná, neboť požadovala bezodkladné oznámení proti většinovému výskytu požadavku oznámení dříve, než se o trestném činu tento orgán dozvěděl. Dále je poukazováno na nízkou využitelnost tohoto institutu v době jeho účinnosti (mezi lety 2002 až 2010 toliko pět případů) a s tím spojenou nízkou efektivitu. Častým argumentem je potom doporučení OECD, že ustanovení o účinné lítosti skýtá prostor pro zneužití a že by její uplatňování mohlo vytvořit právní mezeru při realizaci Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích. Rovněž nelze pominout argument, že podobného výsledku lze dosáhnout jinými postupy (např. formou institutu spolupracujícího obviněného, uplatněním subsidiarity trestní represe nebo fakultativním

¹¹² GRIVNA T., HORNÍK J. *Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy*. In *Trestněprávní revue* 7-8/2012.

odložením věci nebo zastavením trestního stíhání, jsou-li pro to splněny zákonné podmínky. Tyto jsou však toliko náhradními řešeními. Uvedené výtky by tak byly oprávněné, pokud by se prokázal byť jediný případ zneužití ustanovení o účinné lítosti. Doposud však takový případ znám není.¹¹³

Na jednu stranu snížením tolerance formou výslovného zákazu účinné lítosti pro korupční trestné činy dává tedy zákonodárce najevo, že korupce je společensky vysoce nebezpečným společenským fenoménem a případný pachatel (tím spíše pokud jde o právnickou osobu) nemůže počítat ani s fakultativním dobrodiním zákona, na druhou stranu dle mého názoru ani přes výše uvedené argumenty nelze zavrhnout myšlenku, že v některých, byť spíše ojedinělých případech, by tento institut mohl naleznout své uplatnění, mohl by působit preventivně na obě strany korupčního jednání a představuje jeden z mála prostředků vůči druhu kriminality, který se jinak vyznačuje velmi vysokou latencí.

VII. Tresty a ochranná opatření

V ustanovení § 14 ZTOPO jsou nejprve stanoveny podmínky, za kterých je možné právnickým osobám jednotlivé tresty a ochranná opatření uložit. Ve zkratce lze uvést, že jde o kritéria, která se vážou k jednání právnické osoby před spácháním trestného činu, povaze její činnosti a okolnostem spáchání trestného činu. Dále je stanoveno, že ochranné opatření nelze právnické osobě uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, jakož i jejím poměrům, přičemž při ukládání trestních sankcí soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby.

V ustanovení § 15 ZTOPO se potom nalézá taxativní výčet sankcí, které lze právnické osobě uložit. Jedná se o tyto tresty:

- a) zrušení právnické osoby,
- b) propadnutí majetku,
- c) peněžitý trest,
- d) propadnutí věci,

¹¹³ GRÍVNA T., HORNÍK J. *Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy*. In *Trestněprávní revue* 7-8/2012

- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži,
- g) zákaz přijímání dotací a subvencí,
- h) uveřejnění rozsudku.

Dále zákon uvádí, že tresty a ochranná opatření lze uložit vedle sebe s výjimkou, pokud je uložen peněžitý trest nebo zabránění části majetku vedle propadnutí téže části majetku a trest propadnutí věci vedle zabránění téže věci. Zabránění věci nebo zabránění části majetku lze uložit i jako ochranné opatření. Hlava II. části třetí ZTOPO dále určuje podmínky pro ukládání jednotlivých trestů a ochranných opatření.

VIII. Aktuální hmotněprávní otázky aplikační praxe

V době sepisování této rigorózní práce je již možné po několika letech účinnosti ZTOPO hodnotit některé otázky z aplikační praxe. Jako si dovoluji vyzdvihnout otázku **přenesení důkazního břemene**. Jak již bylo uvedeno výše, ve správním právu leží důkazní břemeno na straně právnické osoby, chce-li se vyvinit z objektivní odpovědnosti, (např. § 21 odst. 1 zák. č. 250/2016 Sb.). Trestní právo je však, a to i v případě trestní odpovědnosti právnických osob, postaveno na odpovědnosti za zavinění.

Přesto se v praxi objevuje diskuze ohledně přenesení důkazního břemene na právnickou osobu. Jako argument proti lze uvést především rozpor se zásadou *presumpce nevinny* (k tomu např. Ústavní soud v usnesení ve věci I. ÚS 4457/12) či *nemo tenetur* (zákaz sebeobviňování, k tomu např. rozhodnutí ESLP ve věci Murray proti Spojenému království).

Důvodová zpráva k čl. 6 ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty *presumpce nevinny* a právo být přítomen při trestním řízení před soudem, uvádí, že *presumpce nevinny stojí na předpokladu, že důkazní břemeno leží na obžalobě a jakékoliv pochybnosti o vině měly být vykládány ve prospěch podezřelé nebo obviněné osoby (in dubio pro reo). To předpokládá, že rozsudek soudu musí vycházet z důkazů, které byly soudu předloženy, a*

nikoli z pouhých podezření či domněnek. Není tím dotčena plná nezávislost soudnictví při posuzování viny podezřelé nebo obviněné osoby. ESLP navíc připustil, že v určitých taxativně uvedených případech lze důkazní břemeno přenést na obhajobu. Tento článek zohledňuje zásadu dovozenou ESLP (např. rozhodnutí Salabiaku proti Francii), která je považována za správnou rovnováhu mezi veřejným zájmem (potřebami trestního stíhání) a právem na obhajobu. Touto směrnicí nejsou dotčeny možnosti obhajoby předložit důkazní prostředky v souladu s platnými vnitrostátními pravidly.¹¹⁴

Připustíme-li tedy debatu ohledně přípustnosti přenesení důkazního břemene, lze pro takovou změnu argumentovat některými prvky angloamerické právní kultury, která do značné míry poskytuje inspiraci i v případě např. chápání a zavádění compliance programů do české právní praxe. Jak v případě Foreign Corrupt Practices Act, který je účinný v USA, tak v případě jeho britského protějšku UK Bribery Act, je na právnické osobě, aby prokázala, že splnila určité preventivní požadavky, které mohou, posuzováno v každém jednotlivém případě zvlášť, znamenat snížení uloženého trestu, případně úplné vyvinění. Nakolik jde o průlom do obecně platných zásad českého, resp. kontinentálního trestního práva, vzhledem k výše uvedenému a za splnění dalších podmínek, nejde o průlom jdoucí zásadně proti smyslu konstrukce českého trestního práva. Zvláště v systému Spojeného království je dle mého názoru na místě kladně hodnotit především snahu o jasné vymezení opatření, které lze po právnické osobě spravedlivě požadovat a pokud právnická osoba prokáže, že konala dle tzv. guidelines a vytvořila protikorupční firemní prostředí, může počítat s dobrodiním práva. Konečně, nikoliv státní zástupce, ale sama právnická osoba může nejlépe prokázat, že takové podmínky splnila. Proto také nepovažují za kategoricky vyloučené koncepci důkazního břemene v případě trestní odpovědnosti právnických osob obrátit.

Užitečné poznatky aplikační praxe přináší i jinak střídmé **užití § 8 odst. 2 ZTOPO**. Dle aktualizované metodiky Nejvyššího státního zastupitelství lze z těchto poznatků vycházet i pro aplikaci § 8 odst. 5 ZTOPO. Od 1. 1. 2012 do 17. 8. 2016 byly podmínky vyvinění shledány, resp. zvažovány nejméně v pěti případech. *Navzdory uplynulé době*

¹¹⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinu a právo být přítomen při trestním řízení před soudem

*více než čtyř a půl roku účinnosti zmiňovaného ustanovení, se nevytvořila ustálená judikatura, jejíž suma argumentů by poskytovala návod pro rozhodování obdobných věcí. Tato otázka se nestala předmětem sjednocování soudní rozhodovací praxe vyšších soudů.*¹¹⁵ Ve srovnání s počtem řešených právnických osob v rámci trestního řízení, který se pohybuje ve stovkách případů (za rok 2015 šlo kupříkladu o 227 právnických osob) se jednalo o zcela ojedinělé případy. Jako důvod, proč těchto případů bylo naprosté minimum, lze uvést, že velká část stíhaných právnických osob tvoří tzv. prázdné schránky, které nevyvíjejí činnost a uvažovat o možnosti vyvinění tak u nich nelze. Trestní řízení tak v těchto případech má spíše funkci čištění veřejných rejstříků.

Institut trestního stíhání právnických osob má tedy velice nízkou efektivitu v případech, kdy je vedeno trestní řízení proti právnickým osobám bez jakéhokoliv majetku, které nevykonávají fakticky žádnou činnost nebo vůči těm, vůči kterým je vedeno insolvenční řízení. Za takové situace lze trestní stíhání právnické osoby za zcela neúčelné, nijak právnickou osobu fakticky nepostihující, neboť právnické osobě jinak záleží na dobrém obchodním jménu, mediálním obrazu a potencionálním okruhu obchodních partnerů, což u výše uvedených nefunkčních právnických osob nepřipadá v úvahu. Zákon, zvláště ten trestní, by tedy neměl být toliko nástrojem zrušení právnické osoby formou uložení např. trestu zrušení právnické osoby, neboť tím, velmi zjednodušeně, by byl uskutečněn možná původní záměr osob zakládajících právnickou osobu za účelem případného páchání trestné činnosti (využít a zrušit, resp. nechat zrušit). V takovém případě je tedy zásada legality (§ 2 odst. 3 trestního řádu), která ukládá státnímu zástupci povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, spíše neproduktivní. Na tomto místě se nabízí argument subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku, kdy je v rámci uplatnění trestní odpovědnosti vůči konkrétním fyzickým osobám nutné posuzovat i otázku účelnosti uplatnění prostředků trestního práva ve vztahu k právnické osobě a to s ohledem na skutečnost souběžného splnění podmínek pro zrušení obchodní korporace a její likvidaci podle § 93 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a § 172 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Proto lze uvažovat např. o řešení navrženém Nejvyšším státním zastupitelstvím, které již ve svém

¹¹⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – průvodce právní úpravou pro státní zástupce. Druhé, upravené a doplněné vydání.* Brno. 2018. str. 18

dva roky starém materiálu navrhuje v případě stíhání právnických osob **výrazné posílení vyjímek ze zásady legality** (nikoliv však zavedení opačného principu oportunitu, což by vzhledem k uplatňování principu legality v případě stíhání fyzických osob nebylo z důvodu úzkého propojení trestní odpovědnosti vhodné).¹¹⁶

Aplikační praxe také dle jednotlivých státních zastupitelství dlouhodobě volá po **rozšíření škály trestů**, které by bylo možné ukládat právnickým osobám (např. ekvivalent podmíněného odsouzení¹¹⁷, uveřejnění trestního příkazu). Ze stávajících možností je v některých případech i vzhledem k podmínkám uvedeným v předchozím odstavci, obtížné zvolit adekvátní trest.¹¹⁸

3.2.2 Procesní (zvláštní) ustanovení ZTOPO

Pro úplnost považuji za vhodné zmínit krátce vybraná procesněprávní ustanovení, která se dotýkají trestní odpovědnosti právnických osob. V případě procesních ustanovení rovněž platí princip subsidiarity dle ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO tedy to, co v trestním řízení není upraveno v ZTOPO, se řídí obecnou úpravou trestního řádu. Rovněž se použijí i základní zásady trestního procesu. *Především je třeba zdůraznit, že právo na spravedlivý proces (fair trial, proces équitable) se nepochybně týká i právnických osob, proti kterým se vede trestní řízení.*¹¹⁹

¹¹⁶ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2017. str. 22 - 23

¹¹⁷ K tomu také Gřivna v textu: *Mělo by smysl ukládat podmíněné odsouzení právnickým osobám?* in *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté.* Legés. 2017 Gřivna se na str. 127 – 132 zamýšlí nad možností ukládání podmíněných trestů právnickým osobám a dospívá k názoru, že de lege ferenda je možné tyto zvažovat zpravidla v případech spojených s dohledem či vázaných na splnění určitých přiměřených povinností a omezení směřujících k prevenci dalšího páchaní, typicky pro právnické osoby, které ve své činnosti nesledují páchaní trestné činnosti nebo v případech, kdy byl trestný čin umožněn nedostatečnými opatřeními ze strany právnické osoby, aby trestnému činu zabránila.

¹¹⁸ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2017. str. 27

¹¹⁹ ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GŘIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob, 1. vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

I. Místní příslušnost

Ustanovení § 29 ZTOPO upravuje kritéria, která jsou jinak v trestním řádu věnována stanovení místně příslušného soudu. Z textu, který je formulován negativně (tj. „*nelze-li zjistit místo činu nebo byl-li spáchán v cizině*“) vyplývá, že prvním kritériem je místo spáchání deliktu. Dalšími kritérii jsou potom ta, že řízení koná soud dle sídla právnické osoby nebo v jehož obvodu má obviněná zahraniční právnická osoba svůj podnik nebo organizační složku, jestliže se nedají tato místa zjistit, nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo (tedy nikoliv ten, který zahájil trestní stíhání, rozhodující je skutečnost, který orgán činný v trestním řízení získal informaci o trestném činu jako první, až v případě, kdy čin vyjde najevo na více místech, se analogicky použije dle § 22 tr. řádu kritérium podání obžaloby či návrhu na potrestání).¹²⁰

II. Vyrozumění o zahájení a skončení trestního stíhání

Dle ustanovení § 30 ZTOPO o zahájení trestního stíhání proti právnické osobě vyrozumí příslušný orgán činný v trestním řízení orgán veřejné moci nebo osobu, která podle zákona vede obchodní rejstřík nebo jiný jiný zákonem určený rejstřík, registr nebo evidenční orgán udělující licenci nebo povolení k činnosti této právnické osobě a orgán odpovědný za dozor nad takovou právnickou osobou. Tyto orgány nebo osoby vyrozumí předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce také o pravomocném skončení věci. Lhůta pro splnění informační povinnosti není v zákoně uvedena, ze zásady oficiality dle § 2 odst. 4 tr. řádu však vyplývá, že úkon je třeba provést, jakmile jsou pro něj splněny podmínky, tedy neprodleně.¹²¹

III. Společné řízení (proti právnické a fyzické osobě)

Dle ustanovení § 31 ZTOPO se proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě vede společné řízení, jestliže jejich trestné činy spolu souvisejí, pokud tomu nebrání důležité důvody. Pokud probíhá společné řízení vůči fyzické a právnické osobě, trestní

¹²⁰ ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GŘIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právnických osob, I. vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

¹²¹ Tamtéž.

odpovědnost obou se posuzuje samostatně, úkony trestního řízení se konají nejprve vůči fyzické osobě.

IV. Zajišťovací opatření

Hrozí-li dle ustanovení § 33 ZTOPO důvodná obava, že obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu (tedy že bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhána), může v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu, obviněné právnické osobě uložit dočasné pozastavení výkonu předmětu činnosti nebo omezení nakládání s majetkem právnické osoby. Tato opatření jsou ukládána s přihlédnutím k důsledkům, které může mít uložení zajišťovacího opatření na třetí osoby. Výjimku z uloženého opatření tvoří v ustanovení § 33 odst. 2 možnost předsedy senátu a v přípravném řízení státního zástupce na návrh dotčené právnické osoby povolit provedení úkonu, který se týká majetku, na nějž se vztahuje zajišťovací opatření podle odstavce 1. Právnická osoba, které bylo zajišťovací opatření uloženo, má však právo kdykoliv žádat zrušení nebo omezení zajištění. Státní zástupce a v řízení před soudem soud však dle ustanovení § 33a může při zvážení všech rozhodných skutečností na odůvodněnou žádost České národní banky přerušit trestní stíhání proti právnické osobě, je-li to zapotřebí pro zajištění účinného uplatnění opatření řešení krize nebo opatření včasného zásahu uloženého podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu.

V. Úkony právnické osoby

Pro úplnost lze na tomto místě v popisné části mezi procesními ustanoveními ZTOPO zmínit ustanovení § 34, které stanoví, že za právnickou osobu činí v řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn dle občanského soudního řádu, prokáže-li k tomu své oprávnění. Dle odst. 2 si právnická osoba rovněž může zvolit zmocněnce, avšak v řízení dle odst. 3 může za právnickou osobu činit úkony pouze jedna osoba, která musí dle odst. 4 být odlišná od obviněného, poškozeného nebo svědka v téže věci. Není-li osoby, která by mohla za právnickou osobu výše uvedeným způsobem jednat, je jí soudem dle odst. 5 přidělen opatrovník. V praxi potom činí potíže odst. 4, neboť skutečnost, že za stíhanou právnickou osobu nemůže jednat fyzická osoba, která je v téže věci obviněným nebo

svědkem, vyžaduje komplikovaný postup spočívající v písemné výzvě právnické osobě a následném ustanovení opatrovníka. Výsledkem takového postupu je, že za společnost jedná opatrovník (advokát), který k věci a společnosti nemá žádné informace a fakticky tak její zájmy nehájí. Bylo by proto vhodné přehodnotit důvody vyloučení z jednání za právnickou osobu s ohledem na kolizi zájmu této právnické osoby a jejího statutárního orgánu například tím způsobem, že by se jednalo o kolizi reálně danou, nikoli formální.¹²²

VI. Aktuální procesní otázky aplikační praxe

Záležitostí **konsenzuální formy vyřízení trestní věci** z pohledu trestního řádu, konkrétně podmíněným zastavením trestního stíhání, se zabýval na podnět ministryně spravedlnosti Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí stanovil, že „*použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 tr. ř. není vyloučeno ani v řízení proti právnickým osobám, když zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje žádné ustanovení o konání alternativních způsobů řízení.*“¹²³

K výše uvedenému závěru dospěl Nejvyšší soud při hodnocení otázky, zda byla splněna podmínka doznání obviněné právnické osoby podle § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Toto ustanovení nelze vykládat striktně jazykově, ale naopak s ohledem na účel tohoto ustanovení. Ačkoliv je podle § 8 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) ZTOPO odpovědnost právnické osoby odvozována od jednání fyzické osoby, v souladu s ustanovením § 34 odst. 4 tohoto zákona za právnickou osobu nemůže činit úkony fyzická osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Takto by se ale právnická osoba nemohla doznat ke spáchání trestného činu, neboť jí to zákon pro uvedená ustanovení neumožňuje. I ve smyslu opačného postupu by pak osoba, která je sice podle ustanovení § 34 odst. 1, 2, event. odst. 5 téhož zákona oprávněna činit za právnickou osobu úkony v trestním řízení, nemohla být natolik obeznámena s okolnostmi spáchání trestného činu, aby mohla za právnickou osobu učinit doznání, neboť v opačném případě by nevyhnutelně musela spadat do kategorie osob vyloučených z možnosti činit úkony za právnickou osobu, tedy osoba obviněná, poškozená či svědek. Osoba, která o

¹²² NEJvyšší STátní ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2017. str. 41

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR 5 Tz 41/2014

činu nic neví, nemůže učinit doznání a trváním na takové podmínce by byla v podstatě nucena ke lži, neboť na protiprávním jednání jiné osoby se nijak nepodílela a není seznámena s okolnostmi jeho spáchání. Formalistický přístup by tak vedl k nemožnosti užít institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, což by bylo v rozporu s principy zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu.

Otázkou pro aplikační praxi tak zůstává dále např. rozhodnutí o návrhu na schválení dohody o vině a trestu, která principiálně rovněž dle § 175a odst. 3 trestního zákoníku rovněž požaduje prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Domnívám se, že výše uvedené usnesení lze vztáhnout i na tento dostatečně blízký případ jiného institutu.

V praxi se rovněž může objevit problém, se kterou fyzickou osobou se obhájce může radit, aby na toto jednání bylo nahlíženo, jako na komunikaci s obviněnou právnickou osobou. Dílčím komponentem práva na obhajobu je totiž **důvěrný vztah obviněného a obhájce**. Ustanovení § 35 ZTOPO určuje, že právnická osoba má právo na obhajobu, resp. na spravedlivý proces.¹²⁴ Inspirací pro určení skutečnosti, zda jde o tento konkrétní vztah chráněný ustanoveními ústavní i mezinárodní úrovně, může být např. již letitá judikatura soudů Spojených států amerických.¹²⁵ ze které plyne definice tzv. control group testu. Podstatou testu je zjištění, zda komunikace proběhla mezi advokátem a zaměstnancem v postavení, ve kterém může přímo ovlivňovat a řídit korporaci (nehledě na formální postavení v hierarchii korporace), přičemž toliko zaměstnanec, který určuje jednání právnické osoby a zároveň je oprávněn jednat na základě profesionální právní rady advokáta, může „ztělesňovat“ tuto právnickou osobu.¹²⁶ V českém prostředí by takovou osobou mohl být statutární orgán, ale i jiná osoba, která má v právnické osobě fakticky rozhodující vliv.

¹²⁴ Societé Stenuit proti Francii, obdobně Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku přiznává právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 3 EÚLP nejen fyzické, ale i právnické osobě

¹²⁵ City of Philadelphia v. Westinghouse Electric Corp. (1962), Harper & Row Publishers, Inc. v. Decker (1970)

¹²⁶ US. LEGAL, INC. *Control Group Test Law and Legal Definition*. [online]. 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné z <https://definitions.uslegal.com/c/control-group-test/>

3.3 Liberace a exkulpace

Na tomto místě považuji za důležité z důvodu, že nadcházející kapitoly se budou věnovat především specifické možnosti exkulpace právnické osoby, vyložit pojmy exkulpace a liberace, které se od sebe liší, avšak nebývají vždy používány ve správném kontextu svého významu.

Liberace a liberační důvod ve spojení s odpovědností právnických osob jsou pojmy typicky užití v souvislosti s delikty správního práva. Tyto jsou v zásadě postaveny na modelu objektivní odpovědnosti. K odpovědnosti právnické osoby tedy postačí, že tato svým jednáním porušila nebo nesplnila povinnost stanovenou zákonem nebo na základě zákona uloženou. Není zkoumáno zavinění a v případě, že vyvinění není možné, jedná se o odpovědnost absolutní. Z důvodu zmírnění tvrdosti objektivní odpovědnosti je tedy v některých případech dána za určitých podmínek možnost tzv. liberace, pokud je prokázáno, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno spravedlivě požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila. Právnická osoba je tuto skutečnost povinna prokázat a důkazní břemeno je tak na její straně. To platí i pro novou úpravu dle zákona č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, který nově sjednotil základy správněprávní odpovědnosti fyzických i právnických osob. Přestože je odpovědnost právnické osoby za přestupek spojována s přičitatelností k jednání fyzické osoby (§ 20), stále stojí na objektivní odpovědnosti, bez ohledu na zavinění. *K vyvození odpovědnosti postačí porušení nebo nesplnění povinností stanovených zákonem nebo uložených na jeho základě, kdy tyto povinnosti porušují svým jednáním fyzické osoby, které se pro účely posuzování odpovědnosti právnické osoby považují za osoby, jejichž jednání se právnické osobě přičítá. To je rozdíl oproti trestní odpovědnosti právnické osoby, k níž se uplatňuje zvláštní subjektivní odpovědnost, jež je odvozená od zavinění fyzické osoby. Nejedná se tu o doktrínu přičitatelnosti ve smyslu ZTOPO.*¹²⁷

Exkulpace a exkulpační důvod jsou pojmy užití v případě, že se ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby uplatňuje zvláštní subjektivní odpovědnost, (resp.

¹²⁷ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - druhé, upravené a doplněné vydání.* Brno 2018. s. 11

odpovědnost je založena na zavinění), nikoli model objektivní odpovědnosti jako odpovědnosti právnické osoby za správní delikt, resp. za přestupek. V takovém případě není přiléhavé užívat v souvislosti s vyviněním právnické osoby termín liberace nebo liberační důvod.

3.4 Některé další aktuální otázky aplikace ustanovení ZTOPO

V této části si dovoluji rozvinout některé aktuální myšlenky týkající se hypotetické aplikace vybraných ustanovení ZTOPO v praxi. Může být například právnická osoba trestně odpovědnou **neoznámením trestného činu dle § 368 tr. z.**? Odpověď na tuto otázku se změnila společně s novelizací č. 183/2016 Sb., kterou se novelizovalo ustanovení § 7 ZTOPO. Zatímco před touto novelizací se právnická osoba takového trestného činu dopustit v zásadě nemohla, neboť tento trestný čin nebyl v § 7 ZTOPO vyjmenován, v současné době naopak absence tohoto trestného činu ve výčtu činí právnickou osobu odpovědnou i za tento delikt. Pokud by tedy například osoba ve vedoucím postavení přišla na to, že zaměstnanec právnické osoby uplácel své klienty, na právnickou osobu se vztahuje ustanovení § 368 odst. 2 tr. z., neboť by si tímto způsobila v případě absence důvodů exkulpace nebezpečí trestního stíhání. Otázkou ovšem zůstává, jak by bylo postupováno v případě, když by právnická osoba exkulována byla (šlo by o exces, který by nenaplňoval požadavky § 8 odst. 2 písm. b) nebo by naplnil požadavky obecného exkulpačního důvodu) a k oznámení trestného činu by z její strany nedošlo. V takovém případě je totiž právnická osoba mimo ohrožení trestním stíháním a dle mého názoru vzhledem ke znění § 7 ZTOPO je tak povinna trestný čin oznámit. Pokud tak neučiní, vystavuje se nebezpečí trestního stíhání právě pro neoznámení trestného činu. Totuto konstrukci jsou tedy právnické osoby motivovány k oznamování jinak latentní trestné činnosti. K takovému opatření by však bylo vhodné, aby měly příslušné orgány právnické osoby k dispozici pokud možno ustálený výklad § 8 ZTOPO, zvláště pak jeho odst. 5 a mohly tak učinit kvalifikovanou analýzu nastalé situace. O tom však podrobněji v dalších kapitolách.

Navazujícím tématem je zásada **nemo tenetur** (se ipsum accusare) neboli zákaz sebeobviňování v trestním řízení. Toto je jedno z práv tvořících právo na spravedlivý

proces, kterým disponuje rovněž právnická osoba.¹²⁸ *Uplatňování zásady nemo tenetur má chránit obviněného před bezprávným donucováním ze strany státních orgánů a tím přispívat k zabránění vzniku justičních omylů a k zajištění spravedlivého procesu.*¹²⁹ Právo mlčet a právo neobviňovat se nejsou však právy absolutními a možno je omezit určitým stupněm neabuzivního nátlaku. Tato zásada je také vyjádřena právě ve výše uvedeném § 368 odst. 2 tr. z., kdy neoznámit trestný čin není povinen mimo jiné ten, kdo by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí trestního stíhání. Užití zásady nemo tenetur je však širší. Pokud nastane situace, že v rámci trestního řízení proti právnické osobě budou jako svědci vyslýchány osoby ve vedoucím postavení, členové statutárního orgánu nebo osoby mající na rozhodování zásadní vliv, lze tímto konstatovat, že výsledkem je právnická osoba donucena k sebeobviňování, disponují-li tyto osoby informacemi, které mohou vést k jejímu odsouzení.

Dle § 100 odst. 2 trestního řádu je svědek oprávněn odepřít výpověď, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu a nebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako vlastní. Vyjmenované kategorie lze shrnout pod pojem osoba blízká. Vztahuje se tedy zásada nemo tenetur i na tento uvedený příklad? Zajímavé je, že judikatura soukromoprávní¹³⁰ a trestněprávní se v otázce, zda lze právnickou osobu považovat za osobu blízkou, liší. Konkrétně lze uvést příklad, který byl projednán před Vrchním soudem v Praze.¹³¹ Policejní orgán shledal odepření výpovědi svědka, kterým byl předseda představenstva obviněné právnické osoby jako neoprávněné a uložil tomuto pořádkovou pokutu. Svědek podal do usnesení o uložení pořádkové pokuty stížnost, kde jako jeden z argumentů uvedl, že došlo k porušení ústavně zakotveného zákazu sebeobviňování dle čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny. Vrchní soud v Praze se

¹²⁸ Vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Rozsudkem ESPL ve věci Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku ze dne 12. 11. 2002 bylo dále uvedeno, že článek 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je aplikovatelný také na právnické osoby stejně jako na fyzické osoby, společnosti lze považovat za samostatné subjekty podléhající trestnímu stíhání, kterým jsou také poskytnuty záruky spravedlivého procesu dle čl. 6 úmluvy

¹²⁹ HERCZEG, J. *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Legés, 2017.

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008.

¹³¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015

s případem vypořádal způsobem, který se ve sporu mezi policejním orgánem a svědkem vydal třetí cestou. Předmětné usnesení zrušil a uvedl, že právnická osoba nemůže být v trestním řízení považována za osobu blízkou ve smyslu § 100 odst. 2 trestního řádu. Na druhou stranu však konstatoval, že v případě, pokud svědek odepře svědeckou výpověď podat a vysvětlí, v čem spatřuje konkrétní důvod pro odepření své výpovědi, rozhodne o oprávněnosti tohoto odepření orgán činný v trestním řízení jako o předběžné otázce dle § 9 odst. 1 trestního řádu.

V tomto konkrétním případě svědek uplatnil jako důvod pro odepření výpovědi několik skutečností, z nichž lze vyvodit závěr, že je oprávněn odepřít svědeckou výpověď zejména vzhledem k zákazu sebeobvinění. Tímto rozhodnutím tedy Vrchní soud v Praze vyjádřil možnost statutárního orgánu obviněné právnické osoby odmítnout vypovídat právě z důvodu zásady zákazu sebeobviňování. Rozhodnutí je tak konzistentně v souladu se starší i novou komentářovou literaturou, která uvádí, že základní zásady trestního práva procesního, které nejsou vázány výhradně na fyzické osoby, jsou v trestním řízení použitelné i na osoby právnické.¹³² Nezmění-li se tedy náhle rozhodovací praxe soudů, je tak pro příště stanoven návod na řešení odbornou literaturou hojně citovaného případu, kdy osoby jednající za právnickou osobu byly pod pohrůzkou pořádkových pokut donucovány k faktickému porušování této zásady. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze lze jediné přivítat, protože i v této jinak teoretické otázce, která však do značné míry ovlivňovala praxi, nebylo po dlouhou dobu účinnosti ZTOPO v odborné veřejnosti zcela jasno.

¹³² ŠÁMAL a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob - komentář*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck. 2018

4. Compliance programy

V této kapitole bude pojednáno o compliance programech, jejich podstatě a způsobu, kterým mohou jako preventivní nástroj právnické osobě pomoci předcházet páčání trestné činnosti a vyhnouti se přičitatelnosti protiprávního jednání ve smyslu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, jako obecného exkulpačního důvodu.

4.1 Pojem compliance

Pod pojmem „Compliance“, což není pojem právní, ale korporátní, je obecně rozuměno *dodržování všech právních norem, které jsou použitelné na konkrétní skutkový stav*.¹³³ U sledovaného tématu tento pojem úzce souvisí s pojmem „Corporate Responsibility“, který zahrnuje odpovědnost tzv. „třech p“, tedy people, planet, profit, kdy boj s korupcí patří právě do posledního z vyjmenovaných „p“. Výše uvedené pojmy lze zahrnout pod nejširší z pojmů, a sice pojem „Corporate Governance“, tedy dobré správy korporace v nejširším smyslu.¹³⁴

Pojem compliance programů lze potom definovat jako *vymezení a dodržování etických a právních pravidel chování příslušné obchodní společnosti nebo podnikatelské skupiny a jejich zaměstnanců, a to nejen ve sféře čistě obchodních vztahů, ale i v dalších oblastech její činnosti a existence*.¹³⁵ Z výše uvedeného plyne, že compliance programy jsou vymezeny poměrně široce, obsahují širokou škálu činnosti společnosti v oblastech hospodářské soutěže, pracovně právních, ochrany životního prostředí nebo finančních a daňových. Předmětem této práce jsou však trestněprávní compliance programy, které mají vztah k ustanovením ZTOPO. Tyto jsou potom zahraniční literaturou, která je, z důvodu delší tradice užití institutu v některých státech, poměrně hojně zastoupena, charakterizovány jako soubor pravidel, postupů, firemních struktur a podávání zpráv o činnosti, dále školení, monitorování a mechanismů vymáhání práva, jejichž cílem je dosáhnout souladu s platnými trestními a civilními zákony a předpisy.¹³⁶

¹³³ Dr. Birgit Spießhofer M.C.J. *Compliance – Corporate Responsibility. Boj proti korupci, zabránění škodám na životním prostředí* In: Sborník Karlovarské právnické dny 19/2011, s. 236.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Koukal, P.: *Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákoník*. In: Právní rádce. Praha: Economia, č. 2, 2010, s. 29.

¹³⁶ Banks, T., L. a F. L. Banks. *Corporate legal Compliance handbook*. 2nd ed. New York: Wolters Kluwer, 2016, s. 1 – 3.

Mimo výše uvedeného lze konečně uvést normu ISO 19600:2014, která standardizuje Compliance management systémy, resp. Copliance jako „výstup stavu, kdy organizace plní své povinnosti, a je udržitelná v důsledku toho, že je součástí vnitřní kultury organizace a promítá se do chování a postojů osob pro organizaci pracujících. Management Compliance by měl, ač musí udržovat určitou míru nezávislosti, být začleněn do finančních, rizikových, kvalitativních, environmentálních a bezpečnostních systémů řízení v rámci organizace, a jejich operačních požadavků a procedur.“¹³⁷

Z hlediska ustanovení případného vyvinění právnické osoby jde tedy o provedení takových opatření, která by měla provést podle jiného právního předpisu, nebo jejichž provedení lze po ní spravedlivě požadovat nebo o vynaložení veškerého úsilí, které bylo možno po právnické osobě spravedlivě požadovat za účelem zabránění spáchání trestného činu.¹³⁸

4.2 Opatření právnické osoby pro předcházení trestné činnosti

Jak již bylo uvedeno výše, současná úprava ustanovení § 8 upravuje podmínky přičitatelnosti trestného činu právnické osobě, resp. podmínky, za kterých lze trestněprávní jednání právnické osobě přičíst, rovněž však také podmínky, za kterých se může z trestní odpovědnosti vyvinít dle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO nebo dle ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.

Přesný, zákonem daný postup, který musí právnická osoba při vytváření compliance programu dodržet a skutečnosti, které by měl obsahovat, neexistuje. Jsou však k dispozici určité postupy, které byly pro jejich tvorbu ustáleny ať již ve standardech, v praxi nebo v odborné literatuře.

¹³⁷ ISO 19600:2014, 2014 [online]. [cit. 4. 12. 2017]. Dostupné z <https://www.iso.org/standard/62342.html>.

¹³⁸ BOHUSLAV, L. *Compliance program a jeho východiska zejména v zahraniční praxi*. In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. 1 vyd. Praha: Leges, 2017.

V posledních několika letech se v oblasti korporátní compliance ustálil termín „Compliance 2.0“, který má charakterizovat nový přístup k tvorbě compliance programů a ústup od praktiky označované „Compliance 1.0“, která měla stát na sadě psaných pravidel a odpovědnosti pracovníka právního oddělení často bez potřebných zkušeností, spíše než na efektivních postupech a firemní kultuře.¹³⁹ Níže uvedené standardy a doporučení tak již reflektují tento vývoj a zasazují compliance do prostředí komplexních a individuálně vyhodnocených opatření pro každou právnickou osobu.

Co se týká standardů pro compliance programy, tyto jsou většinou omezeny svým zaměřením na užití buď v rámci jednoho státu nebo konkrétní oblasti. Mezi tyto lze zařadit standardy Spojených států amerických v rámci Foreign Corrupt Practices Act 1977 nebo U. K. Bribery Act 2010 Spojeného království. V České republice je část standardizovaných pravidel obsažena v aktualizované metodické pomůcce Nejvyššího státního zastupitelství.

Na univerzální, resp. mezinárodní úrovni lze uvést na prvním místě standard mezinárodní nevládní organizace ISO, která přijímá standardy, jejichž parametry jsou využitelné po celém světě. Tato obsáhlá a do hloubky propracovaná standardizační norma ISO 37001 byla přijata v roce 2016.¹⁴⁰ Postup dle této standardizační normy, která obsahuje takřka všechny ustálené postupy protikorupčního compliance, se právnickým osobám vyplatí především z důvodu, že zde existuje možnost certifikace protikorupčního compliance systému, což však neznamená, že by pouhým přijetím této normy došlo k vyvinění právnické osoby bez dalšího, neboť v případném trestním řízení je o vině a trestu rozhodováno ve vztahu ke konkrétním skutečnostem každého případu, tedy i k míře, ve které byl protikorupční compliance program upraven pro danou právnickou osobu. V každém případě lze konstatovat, že samotná certifikace může být užitá jako jedna z okolností prokazující v souvislosti s dalším veškeré úsilí, které mohla právnická osoba vynaložit, aby naplnila požadavky dané příslušnými ustanoveními ZTOPO nebo jinými předpisy. Dále vzhledem ke skutečnosti, že jde o mezinárodní standard, lze skrze

¹³⁹ LOGESOVÁ J. *Compliance Defence – možnost právnické osoby vyvinít se z trestní odpovědnosti*. Praha. 2018.

¹⁴⁰ Standard ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use, dostupný z <https://www.iso.org/standard/65034.html>

studium a poznatky ze zavádění do praxe vzhledem k širokému záběru uvedených zavedených postupů srovnat zavádění těchto postupů i v jiných státech včetně těch, ve kterých je systém korporátní compliance vzhledem k historickému vývoji tohoto institutu nejrozšířenější, tedy USA a Velké Británie.

Co se konkrétněji postupů uvedených ve standardu ISO 37001 týče, tyto vycházejí z myšlenky, že tuto normu lze aplikovat na všechny právnické osoby, které se tímto bojem proti korupci zařadí po boku státu, který tuto problematiku upravuje ve svých vnitrostátních právních předpisech. Cílem dokumentu je tak obsažená protikorupční opatření pokud možno individualizovat a rozdělit do 7 hlavních oblastí.¹⁴¹

1. Situace konkrétní právnické osoby – standard určuje požadavky na právnickou osobu, aby zjistila a posoudila okolnosti, které vedou k rizikům korupčního jednání a podle toho byla schopna zhodnotit potřebný rozsah protikorupční compliance.
2. Vedení a vrcholné orgány právnické osoby – na vedení společnosti je řada požadavků spočívajících především v zajišťování řádné implementace protikorupčního compliance a vůči svým zaměstnancům v deklarování, resp. komunikaci skutečnosti, že právnická osoba je ochotna bojovat s korupcí všemi dostupnými prostředky. Právnická osoba by měla přijmout vnitřní předpis tzv. protikorupční politiky, v rámci níž by bylo korupční jednání identifikováno a zakázáno. Tento dokument by měl rovněž obsahovat další související opatření, jako např. pravidelné vyhodnocování zavedeného systému nebo podporu oznamování jednotlivých případů. Konečně by také na protikorupční compliance mělo být vyčleněno potřebné množství finančních i lidských zdrojů.
3. Plánování – standard rovněž obsahuje požadavek na řádné plánování protikorupčního compliance, naplánovaná opatření v praxi musí být monitorována a systém komunikován se zaměstnanci.

¹⁴¹ Standardizovaná norma ISO 37001:2016 Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use, str. 6 – 22.

4. Podpora – právnícká osoba musí na přijatá a naplánovaná opatření efektivně vyčlenit dostatečné množství zdrojů, způsob rozdělení však musí být zdokumentován. Dále jsou vyžadovány určité procedury, např. je vyžadováno, aby se zaměstnanci seznámili s protikorupční politikou a compliance při nástupu do zaměstnání (norma hovoří o tzv. on-boardingu), ochranu před odvetnými opatřeními v důsledku oznámení incidentů na pracovišti, due diligence u osob, u kterých bylo zaznamenáno při nástupu do zaměstnání riziko větší než malé nebo zvyšování povědomí o protikorupčních rizicích.
5. Fungování systému protikorupční compliance – standard vyžaduje dodržení některých kontrolních opatření. Mezi tyto patří výše uvedené due diligence (prověrka třetích osob)
6. Vyhodnocení systému a zavedených opatření – vyhodnocování systému protikorupční compliance by mělo probíhat pravidelně a transparentně. K tomuto účelu mají být určeny odpovědné osoby, stanovení cílů, způsob vyhodnocování a osoby, kterým jsou výsledky nahlášeny. Důležitá je potom v tomto procesu i role interního auditu a vedení právnícké osoby.
7. Zlepšování systému – standard vyžaduje zlepšování systému protikorupční compliance jako reakci na jednotlivé incidenty. Pokud je tento odhalen, nestačí pouze vyšetřit konkrétní záležitost, reakce by měla obsahovat vyhodnocení příčiny, která má odhalit systémové nedostatky.

Kromě tohoto poměrně nedávno přijatého standardu však existuje celá řada jiných dokumentů, které byly přijaty především mezinárodními organizacemi zabývajícími se bojem proti korupci. Mezi tyto lze tedy zařadit kupříkladu OECD Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance z roku 2010¹⁴², Transparency International Business Principles for Countering Bribery z roku 2013¹⁴³, dále společný

¹⁴² OECD. *Key OECD anti-corruption documents*. [online]. [cit. 5. 12. 2017] Dostupné z <http://www.oecd.org/corruption/keyoecdanti-corruptiondocuments.htm>

¹⁴³ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Business Principles for Countering Bribery*. [online]. [cit. 5. 12. 2017] Dostupné z https://www.transparency.org/whatwedo/tools/business_principles_for_countering_bribery/1

projekt OECD, UNODC a Světové banky nazvaný *Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business* z roku 2013¹⁴⁴ a *Evaluation of Corporate Compliance Programs* z roku 2017¹⁴⁵, vydané Ministerstvem spravedlnosti USA, (U.S. Department of Justice. Posledně jmenovaný dokument shrnuje standardy v rámci trestního řízení ve Spojených státech amerických dle zákona Foreign Corrupt Practices Act.

V České republice zákonná úprava postrádá konkrétní popis opatření, resp. standard, který by měla právnická osoba přijmout a který by následně mohla vynucovat v rámci compliance za účelem vyvinění z trestní odpovědnosti. V praxi sice existují, především u mezinárodních korporací, zavedené postupy, avšak prozatím neexistuje žádná certifikace nebo standard, který by právnické osobě za splnění stanovených podmínek garantoval vyvinění. Jistý návod poskytuje kromě odborné literatury a inspirace v zahraničí toliko (aktualizovaný) průvodce právní úpravou, vydaný Nejvyšším státním zastupitelstvím, který je však obsahově určen pro státní zástupce. Taková situace je samozřejmě z hlediska právní jistoty nežádoucí a v praxi dochází k tomu, že právnické osoby čekají na ustálení judikatury soudů, které stanoví svou rozhodovací praxí návod, kterak při vytváření compliance za účelem vyvinění postupovat. Nutno však podotknout, že ať již se zavedenými standardy a certifikacemi by pro vyvinění právnické osoby mělo být zásadní, zda právnická osoba přijala a následně také aplikovala uvedená protikorupční opatření.

Napříč odbornou literaturou však lze vyzorovat několik základních bodů, které by takový program, má-li být funkční, má obsahovat. Jejich souhrn nabízí zatím poslední práce na toto téma hodnotící institut odpovědnosti odpovědnosti právnických osob pět let od jejího zavedení v České republice. Především jde o následující:

1. Plnou podporu ze strany vedení společnosti a akcionářů
2. Nezávislé vyhodnocení trestněprávních rizik
3. Přijetí přiměřených pravidel a opatření pro odstranění či snížení rizik

¹⁴⁴ OECD. *Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business*. Dostupné z <http://www.oecd.org/corruption/anti-corruption-ethics-and-compliance-handbook-for-business.htm>

¹⁴⁵ U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Evaluation of Corporate Compliance Programs* [online]. [cit. 5. 12. 2017] Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>

4. Jednoznačný a průhledný systém vnitřních předpisů
5. Nastavený systém dělby kompetencí
6. Nastavený systém kontroly či auditů nad dodržováním přijatých pravidel a procesů
7. Zavedení a vyhodnocování tzv. oznamovatelské linky
8. Školení v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob a rizik z ní plynoucích
9. Poskytování efektivní právní podpory zejména zaměstnancům právnické osoby¹⁴⁶

Co se týká prvního bodu, tedy podpory ze strany vedení společnosti a akcionářů, jde především o skutečnou vůli odpovědných osob uvnitř právnické osoby, které by neměly tolerovat, natož, jako např. v případě vertikálně strukturované korupce přímo organizovat. Zahraniční literatura, konkrétně např. příručka k provedení britského zákona proti korupci z roku 2010 dokonce hovoří o aktivní činnosti top managementu, který by měl zajistit, aby došlo k přijetí opatření zabraňujících tomu, aby byl spáchán korupční trestný čin a že zaměstnanci chápou, že korupční rizika nebudou tolerována.¹⁴⁷ Základní průvodce amerického zákona o zahraničních korupčních praktikách definuje závazek top managementu a jasně vyhlášenou politiku boje proti korupci.¹⁴⁸ Ostatní opatření by tedy byly bez tohoto prvního bodu zbytečné, neboť by byly zavedeny tzv. „na oko“ a jejich skutečným účelem by byl toliko pokus o zastření trestné činnosti.

Nejvyšší státní zastupitelství se ve zmíněném průvodci ve spojení s podporou nejvyššího vedení právnické osoby zmiňuje pojem firemní kultury, bez které je jakýkoliv compliance program zcela nefunkční. *„Firemní kultura, ať již psaná nebo i nepsaná, je nejdůležitější faktor ovlivňující dodržování závazných pravidel a etického chování. Firemní kultura formuje charakter organizace. Určitou podmnožinou firemní kultury, ale zároveň jejím základním stavebním kamenem je kultura řízení a fungování právnické osoby. Jedná se především o úroveň dodržování zásad řádné správy a řízení společnosti (tzv. Corporate governance). Kultura řízení je nejdůležitější prvek ovlivňující prostředí,*

¹⁴⁶ BOHUSLAV, L. *Compliance program a jeho východiska zejména v zahraniční praxi*. In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. 1 vyd. Praha: Leges, 2017.

¹⁴⁷ Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing [online]. 2011 [cit. 13. 2. 2018]. Dostupné z <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>

¹⁴⁸ A Resource Guide to the U. S. Foreign Corrupt Practices Act [online]. 2015 [cit. 13. 2. 2017]. Dostupné z <https://www.usc.gov/guidelines/2016-guidelines-manual>

v němž osoby, které se podílí na činnosti právnické osoby, fungují. OČTŘ by se měl zaměřit na zjištění, jaká firemní kultura v organizaci vládne, jaký má obsah, zda systém řízení odpovídá tržním či odvětvovým standardům, hlavně však, jak je ve skutečnosti prosazována, žita. Jaký tón udává vedení organizace, ale i její střední a nižší management. Nezřídka lze narazit na rozpor psané a nepsané firemní kultury. Toto samozřejmě je nutné posuzovat ze strany orgánů činných v trestním řízení vždy v rozsahu vztahujícímu se k obsahu předmětu projednávané trestní věci. Firemní kultura může nacházet svůj odraz v existenci, resp. účinnosti specifických instrumentů snižujících riziko porušení právních a jiných předpisů, jimiž by se měly orgány činné v trestním řízení zabývat. Tyto instrumenty mohou být součástí komplexního systému zásad a pravidel k zabezpečení dodržování právních a etických norem, resp. vnitřních předpisů, souhrnně označovaného jako Compliance program“¹⁴⁹

Na bod první navazuje nezávislé vyhodnocení trestněprávních rizik, tedy oblastí, ve kterých je nebezpečí páchání trestné činnosti ze strany osob vymezených v ZTOPO nejpravděpodobnější. Opatření však je třeba činit přiměřeně rizikům, kterým právnická osoba čelí a v rozsahu vykonávané činnosti.

Přijetím přiměřených pravidel a opatření pro odstranění či snížení rizik, tedy preventivních opatření k zajištění předcházení i zabránění v úvahu přicházejících trestných činů, jako jsou etické kodexy (včetně pravidel pro obchodní chování a pro poskytování a přijímání darů), standardizovaná pravidla chování zaměstnanců a dalších programů k předcházení rizik.¹⁵⁰ Tato pravidla by měla být obsažena právě v rámci jednoznačného a průhledného systému vnitřních předpisů. V některých případech bývají vkládány protikorupční klauzule přímo do smluv s obchodními partnery. „Na základě této doložky stvrzují smluvní partneři, že případné porušení pravidel compliance na

¹⁴⁹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. 2016

¹⁵⁰ ŠÁMAL, P. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. S. 210-212

straně jednoho z nich může být důvodem k odsoupení od konkrétní smlouvy, případně i důvodem pro ukončení spolupráce pro futuro.“¹⁵¹

Dělbou kompetencí se potom rozumí nejen dělbu moci uvnitř právnické osoby, které má smysluplně uspořádat jednotlivé oblasti činnosti a zabránit kumulaci moci, do této kategorie lze např. dle švýcarského standardu ISO 19600:2014, který poskytuje návod pro stanovení, vývoj, implementaci, evaluaci, udržování a zlepšování účinného a odpovědného Compliance management systému uvnitř právnické osoby, zařadit i zřízení zvláštní funkce Compliance Managera, tedy specialisty zaměřeného výhradně na compliance právnické osoby.¹⁵² Organizační struktura by měla být uspořádána tak, aby umožňovala dohledání konkrétní fyzické osoby, která se dopustila protiprávního jednání. I v případech, pokud není tato konkrétní fyzická osoba dohledána, však pořád existuje zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob, kdy skutečnost nedohledání konkrétní odpovědné fyzické osoby nemá vliv na trestní odpovědnosti právnické osoby.

Dodržování uvedených opatření je třeba důsledně vymáhat prostřednictvím disciplinárních nástrojů a jejich dopady pravidelně vyhodnocovat. K tomu má sloužit nastavený systém kontroly či auditů nad dodržováním přijatých pravidel a procesů. Rizika, která právnické osobě hrozí a účinnost opatření, která jsou přijata, se mohou měnit.¹⁵³

Konečně lze uvést, že mezi preventivní metody přecházení trestněprávních rizik, kterým může právnická osoba čelit, lze zařadit zavedení mechanismů důvěrného hlášení, například prostřednictvím zavedením hotline za účelem anonymního přijímání stížností a následného vnitřního vyšetřování.¹⁵⁴ Fenoménem posledních let je rovněž podpora tzv. whistleblowingu, jehož podstatou je upozorňování stávajících nebo bývalých

¹⁵¹ HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. *Compliance programy a jejich význam v České republice*. Bulletin advokacie [online]. 2016 [cit. 14.2.2018]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>

¹⁵² ISO 19600:2014 [online]. 2014 [cit. 14. 2. 2017]. Dostupné z <https://www.iso.org/standard/62342.html>

¹⁵³ Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing [online]. 2011 [cit. 14. 2. 2017]. Dostupné z <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>

¹⁵⁴ GRUNER, R. S. *Corporate Criminal Liability and Prevention*. New York: Law Journal Press, 2012. str. 15-36.

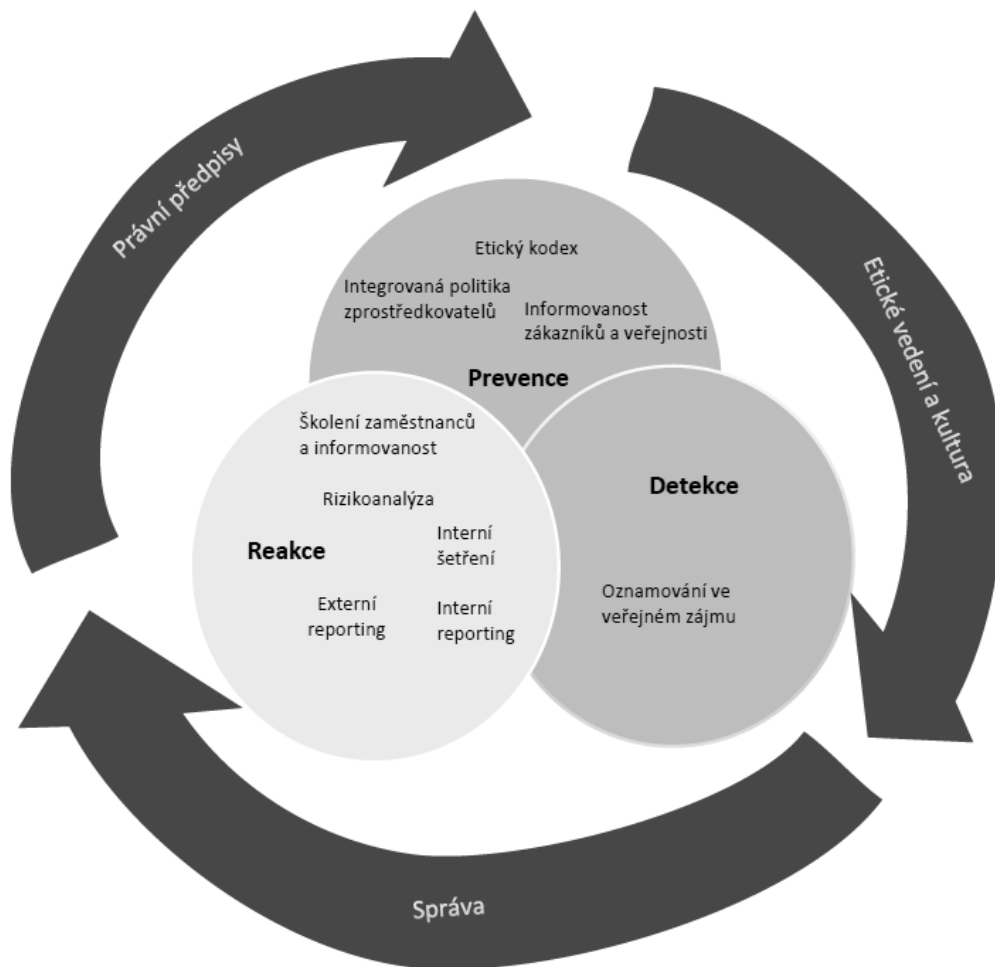
zaměstnanců na nekalé praktiky na pracovišti bez obavy z odvety a obracení se na instituce nebo orgány, které mohou oznamovanou skutečnost, zpravidla ohrožující veřejnost a jdoucí proti veřejnému zájmu, prověřit a případně zakročit.¹⁵⁵

Pro úplnost doplňuji, že část odborné literatury se kloní k názoru, že právnická osoba by měla při svém jednání užít rovněž postupu tzv. newspaper testu, dle něhož „*mají vedoucí osoby (manažeři) a další zaměstnanci společnosti při svém jednání (např. realizaci určité rizikové transakce) předně sami sobě položit otázku, jak by na dané jednání hleděla média, pokud by se o ní dozvěděla, zda pozitivně či negativně?*“¹⁵⁶

Výše stanovená osnova byla zvolena jako vhodný souhrn obecně možných compliance opatření, není ovšem výčtem konečným a odborná literatura i praxe může časem jistě navrhnout i jiná řešení nebo strukturu dělení těchto opatření. Například již zmíněný průvodce právní úpravou pro státní zástupce dělí opatření do tří kategorií jako pilíře nazvané prevence, detekce a reakce, které shrnuje do níže uvedeného grafu.

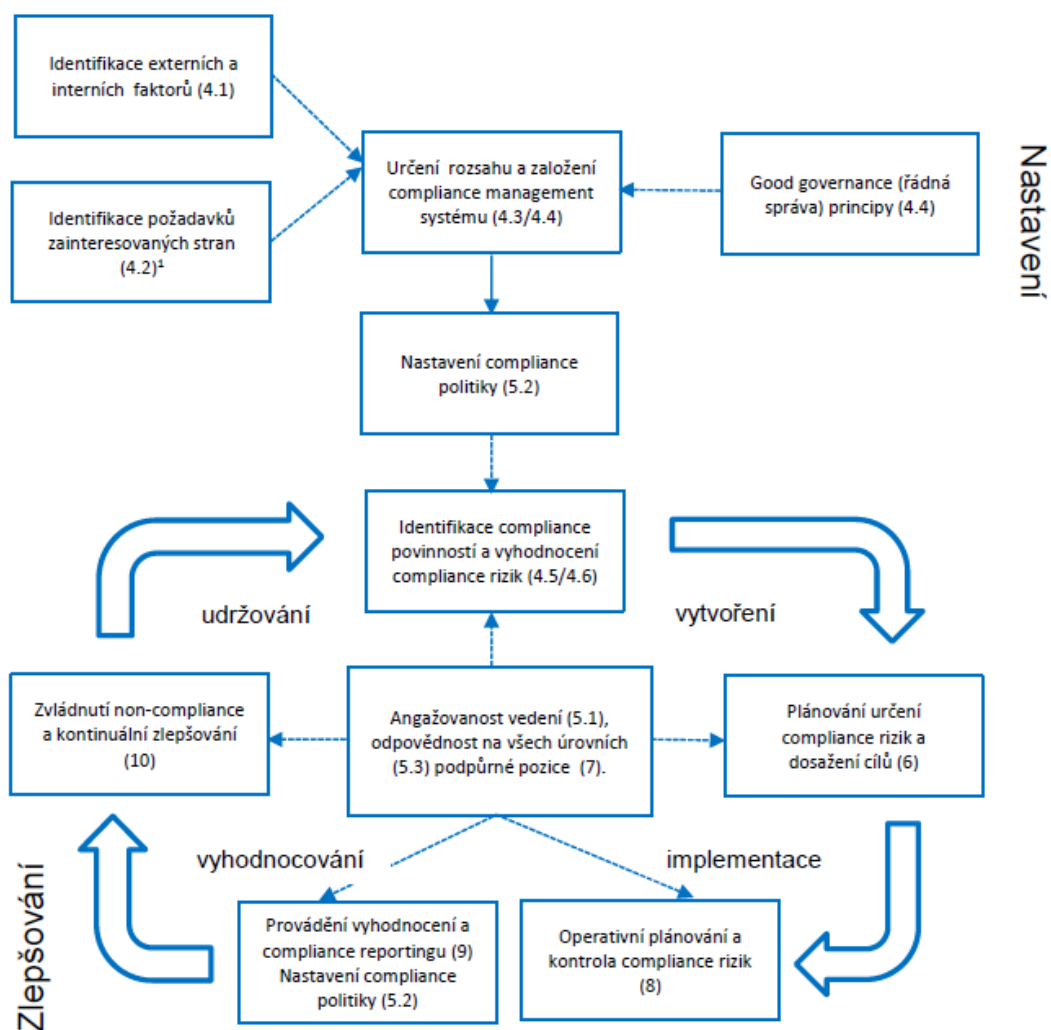
¹⁵⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. str. 210-212

¹⁵⁶ 4 HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. Compliance programy a jejich význam v České republice. *Bulletin advokacie* [online]. 2016 [cit. 21. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>

Zdroj: NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - průvodce právní úpravou pro státní zástupce. Druhé, upravené a doplněné vydání. Brno. 2018. str. 31

V rámci tzv. Compliance 2.0 byly výše uvedené postupy standardizovány v již zmíněném standardu ISO 19600 z roku 2014 jako tzv. Compliance management systém, spočívající v neustálém zlepšování metodou PDCA (tzv. Demingův cyklus), který se skládá ze čtyř kroků – plan, do, check, act (naplánuj, udělej, zkontroluj, jednej). Kroky se následně opakují a jsou tak hnacím motorem při zavádění opatření a jejich změn.

Zdroj: NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - průvodce právní úpravou pro státní zástupce. Druhé, upravené a doplněné vydání. Brno. 2018. str. 28

Vzhledem k postupující internacionalizaci mezinárodního obchodu, stále sílícího tlaku globalizace a rovněž těsným vztahům našeho podnikatelského (avšak i právního) prostředí se světem západních demokracií, jejichž součástí Česká republika již takřka třicet let nezpochybnitelně je, tak lze očekávat, že význam výše uvedených opatření bude postupně stoupat. „Obecně je možné konstatovat, že význam protikorupční Compliance v České republice pro podnikající korporátní subjekty v posledních letech narůstal velmi razantním způsobem.“¹⁵⁷ Výše uvedený trend započal již rozšířením trestných činů

¹⁵⁷ KOUKAL, P. Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance? Právní rádce [online]. 2013 [cit. 15.2.2018]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnostpoliticke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>, str. 59.

korupční povahy na soukromoprávní subjekty. V roce 2012 se stal účinným ZTOPO, který obsahoval odpovědnost právnických osob mimo jiné za korupční trestné činy. Stát tedy svou legislativou dal jasně najevo, že hodlá zaměřit svou pozornost právě vůči korupci, po jejímž vymýcení byla ve zmíněném období velká politická poptávka. I přesto však lze konstatovat, že z hlediska protikorupční compliance je podstatné, avšak nikoliv překvapující, že přes tuto nově vzniklou situaci rizik a odpovědnosti nebyla u naprosté většiny obchodních korporací přijata prakticky žádná preventivní a kontrolní opatření, která by směřovala k zamezení či zabránění jejich trestní odpovědnosti.¹⁵⁸ „Obecně je totiž možné konstatovat, že stávající pravidla a opatření Compliance jsou nastavena poměrně velmi formálně a úzce a jsou navíc převážně zaměřena jen na opatření k zabránění korupci ve vztahu k úředním osobám a dále pak na zabránění případů aktivní či pasivní korupce zaměstnanců obchodních parterů formou poskytování nepřiměřených darů a pozvání.“¹⁵⁹

Protikorupční compliance by se do budoucna měla zaměřit spíše do oblasti běžných obchodních vztahů, kde dochází ke korupci v souvislosti přímo s podnikáním nebo podnikáním jiného. Rizika korupčního jednání by trestněprávní compliance právnické osoby měla zohlednit „ve všech oblastech podnikatelské činnosti obchodní korporace, to je nejen pouze v oblasti obchodních závazkových vztahů při sjednávání konkrétních zakázek a smluv, ale i v souvisejících oblastech, jako je například provádění finančních transakcí v rámci koncernu anebo využívání prostředníků a obchodních či jiných zástupců (zmocněnců)“¹⁶⁰

Nezbývá tak, než doufat, že situace se přidrží současného mírně pozitivního vývoje a bude se ze strany právnických osob postupně obracet směrem k opravdovému naplňování podstaty protikorupční compliance, kterou je především firemní kultura prochnutá étosem otevřenosti, poctivosti a rovné příležitosti.

¹⁵⁸ KOUKAL, P. *Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance?* Právní rádce [online]. 2013 [cit. 15.2.2018]. Dostupné z: <http://pravniрадce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnostpoliticke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>. str. 59.

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 61

¹⁶⁰ Tamtéž.

4.3 Exkulpace z pohledu soustavy státního zastupitelství

Na místě je rovněž krátce zmínit již výše citované úsilí soustavy státního zastupitelství, které se ve svém průvodci novou právní úpravou pokusilo mimo jiné naplnit obsah pojmu „vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat v souvislosti s obecným exkulpačním důvodem trestní odpovědnosti právnické osoby podle § 8 odst. 5 ZTOPO.“¹⁶¹

Jako hlediska, na základě kterých je možné takové úsilí posoudit, stanovuje průvodce několik referenčních hledisek.

Zdroj: Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. Brno. 2018

Pod pojmem **funkčního hlediska** exkulpačního důvodu se rozumí skutečnost, že vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, bude posuzováno ve vztahu k účelu opatření. Všem opatřením musí předcházet důkladná riziková analýza, na základě které organizace identifikuje rizika, kterým je vystavena a definuje tak obsah a zaměření opatření, která jsou způsobilá zabránit spáchání protiprávního činu příslušnými osobami. Účel opatření by měl být preventivní (orientace na vyloučení, omezení a neutralizaci faktorů vedoucích ke spáchání protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán), detekční (opatření orientovaná na zavedení a

¹⁶¹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - průvodce právní úpravou pro státní zástupce. Druhé, upravené a doplněné vydání.* Brno. 2018.

prosazování faktorů vedoucích k odhalení protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán a represivní (opatření zaměřená na zavedení a vynucování faktorů vedoucích k postihu protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán). Všechna výše uvedená opatření i když zavedená za různými účely, na sebe navazují a vzájemně se doplňují.

Materiální hledisko znamená, že vynaložení veškerého úsilí je třeba posuzovat se zvýrazněním spravedlivého požadavku. Tento je vyjádřen v § 8 odst. 5 ZTOPO právě slovy „na ní bylo možno spravedlivě požadovat.“ Relevantní je tedy z tohoto hlediska hodnocení konkrétních poměrů a možností dané právnické osoby. Skutečnost vynaloženého úsilí, které na právnické osobě bylo možno spravedlivě požadovat, není presumovanou a je třeba ji dokazovat vzhledem k individuálním možnostem právnické osoby. Na místě je zhodnotit rovněž aktivní přístup právnické osoby k možnosti vyvinut se z trestní odpovědnosti. Pokud tato chce počítat s dobrodiním ve smyslu vyloučení trestní odpovědnosti, je dle Nejvyššího státního zastupitelství zapotřebí, aby právnická osoba, resp. obhajoba předložila interní materiály orgánům činným v trestním řízení, vysvětlila interní postupy a navrhla relevantní osoby jako svědky. Případný rozpor se zásadou zákazu sebeobviňování je zde překonán tím, že státní zástupce vyzve právnickou osobu bez pohrůžky sankcí, aby příslušné podklady k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí předložila. Jestliže právnická osoba na to nereaguje a ani z dosud provedeného dokazování nevyplývají skutečnosti nasvědčující tomu, že lze o aplikaci § 8 odst. 5 ZTOPO v konkrétním případě rozumně uvažovat, jde o otázku zodpovězenou.

Časové hledisko zohledňuje, že vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, je třeba posuzovat ve vztahu k době, kdy byla opatření uskutečněna. Právnická osoba musí vynaložit předmětné úsilí ještě před spácháním trestného činu přičitatelného právnické osobě, jestliže má být zproštěna trestní odpovědnosti podle § 8 odst. 5 ZTOPO. K případnému vynaložení úsilí právnické osoby až po spáchání trestného činu lze přihlídnout v rámci úvah o trestu za něj uložený, co druhu a výměry. Dále také mohou následná opatření právnické osoby mít význam z pohledu podmínek účinné lítosti dle § 11 ZTOPO či jiných zvláštních případů účinné lítosti, k čemuž orgány činné v trestním řízení přihlížejí z úřední povinnosti. Splnění

podmínky odstranění nebezpečí, zamezení či napravení škodlivého následku však není třeba požadovat po osobě, jejíž jednání se právnické osobě přičítá, může jít i o jinou osobu uvedenou v § 8 odst. 1 ZTOPO.¹⁶²

Personální hledisko se posuzuje ve vztahu k okruhu osob, které mohou spáchat protiprávní čin, za který bude trestně odpovědná právnická osoba. Jde tedy o osoby uvedené v § 8 odst. 1, písm. a) až d) ZTOPO. Vyvinění právnické osoby se však po novele 183/2016 Sb. již nevztahuje pouze na zjevný trestněprávní exces podřízené osoby – zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, která spáchala trestný čin, navzdory opatřením učiněným právnickou osobou, jako tomu bylo podle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, avšak také na kategorii osob, představující nebo tvořící orgán právnické osoby (vyšší vedení právnické osoby), kde jinak odpovídá právnická osoba za trestný čin bez dalšího. Zproštění trestní odpovědnosti se zdá být jako výjimečné v případě, že se přičitatelného protiprávního jednání dopustí statutární orgán nebo další osoby s vedoucím postavením v rámci právnické osoby, když zabezpeční tvorby a uskutečňování příslušných opatření spočívá právě na těchto orgánech. Jiná však může být situace u vícečlenného statutárního orgánu, když přes existenci spravedlivě očekávaných opatření dojde k excesu v jednání jednoho ze členů. Jestliže však osoba ve vedoucím postavení stojí nad opatřeními a kontrolními mechanismy, stěžejí ji mohou omezovat. Konečně uplatnění § 8 odst. 5 ZTOPO nepřichází v úvahu u tzv. účelově založených právnických osob k páchání úmyslné trestné činnosti.

Potentní hledisko ve vztahu k požadavku veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, zohledňuje posouzení způsobilosti opatření, tedy předpokládá se, že opatření právnické osoby budou specifická a individuální, tzv. šitá na míru. Taková opatření je třeba dále posuzovat z pohledu vhodnosti, (zda je opatření vůbec způsobilé dosáhnout zamýšleného cíle) a přiměřenosti (zda je opatření vůbec zapotřebí v dané situaci u právnické osoby). Výše uvedené v sobě zahrnuje zvažování velikosti, struktury, formy, zaměření, předmětem podnikání, produktům a trhům právnické osoby, jakožto složením a řízením zaměstnanců a jejich znalostmi a dovednostmi.

¹⁶² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha. C. H. Beck, 2012, str. 540.

Konečně **procesní hledisko** znamená, že vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, je třeba posuzovat ve vztahu k vyvíjené kontinuální aktivitě, tedy zvládnout rizika, která vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestné činnosti, předpokládá nezaujmout statický postoj, avšak činit řadu na sebe navazujících kroků. Procesní hledisko tedy zkoumá, zda byla zavedená opatření reálně uvedena v život a nedlí toliko na papíře, tedy jsou-li dodržována, implementována, kontrolována, vynucována, hodnocena a aktualizována. Při hodnocení může být nápomocná například již výše uvedená metoda metoda PDCA (tzv. Demingův cyklus).

Z výše uvedeného pro státní zastupitelství a jiné orgány činné v trestním řízení platí několik základních tezí, které se dají ve stručnosti shrnout tak, že zákon nedefinuje minimální standard, při jehož dodržení by se mělo za to, že právnická osoba vynaložila úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila, tento požadavek je vysoce individualizovaný. Dále také platí, že pro posuzování možnosti eventuálního užití obecného exkulpačního důvodu je důležitá firemní kultura, která představuje významný aspekt, kdy však úkolem orgánů činných v trestním řízení není provádět audit firemní kultury, natož celý její profil, avšak o použitých instrumentech, jakož i o opatřeních dle § 8 odst. 5 ZTOPO je třeba uvažovat jednotlivě i v jejich souhrnu na pozadí okolností případu, za nichž má být právnická osoba stíhána. Dále je třeba zkoumat, zda osoba, jejíž jednání je právnické osobě přičítáno, byla v postavení, že přímo určovala obsah uvedených instrumentů, nebo zda se jí zodpovídaly kontrolní orgány společnosti. Takovou osobu mohou kontrolní mechanismy omezovat v jejím jednání jen stěží. V neposlední řadě orgány činné v trestním řízení posuzují kritéria vhodnosti, zda jsou příslušná opatření vůbec způsobilá dosáhnout zamýšleného cíle a přiměřenosti, tedy zda je potřeba existence příslušného opatření odpovídající situaci u dané právnické osoby prostřednictvím struktury, velikosti právnické osoby, předmětem, zaměřením, délkou činnosti, počtem, složením, řízením, postavením a dovednostmi zaměstnanců se zřetelem na dřívější trestnou činnost. V praxi lze uvedený postup pozorovat v konkrétních případech, např. v rozhodnutí Městského soudu v Praze¹⁶³, který rozhodl, že trestnost jednání obviněné společnosti zanikla, neboť vynaložila veškeré úsilí

¹⁶³ Rozhodnutí Městského soudu v Praze pod sp. zn. 10 T 6/2016

k zabránění spáchání protiprávního činu, protože měla zpracovaný compliance program a etický kodex. Vedoucí zaměstnanec této společnosti, jehož jednání je této společnosti přičítáno, podepsal závazek se tímto kodexem řídit (a nepáchat trestnou činnost). Státní zástupce podal stížnost, kde argumentoval podle metodického návodu Nejvyššího státního zastupitelství. Usnesení Městského soudu v Praze bylo Vrchním soudem v Praze zrušeno s tím, že existence etického kodexu nestačí a je třeba zkoumat, jak aktivně jej společnost prosazovala a jaké aktivní kroky k prevenci kriminality svých zaměstnanců činila.¹⁶⁴

¹⁶⁴ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno 2018. str. 13 - 14

5. Mezinárodní srovnání právní úpravy compliance a ochrany právnických osob před korupcí ve vybraných zemích

5.1 USA - Foreign Corrupt Practices Act 1977

Nejznámějším právním předpisem upravujícím trestní odpovědnost právnických osob je bezpochyby Foreign Corrupt Practices Act z roku 1977 (dále jen „FCPA“). Tento zákon byl přijat roku 1977 a účinnosti nabyl dne 19. 12. téhož roku. Předpis zapovídá předávání úplatků zahraničním veřejným činitelům za účelem získání nebo udržení obchodní příležitosti. *FCPA je aplikovatelný na nezákonné chování kdekoli ve světě a zahrnuje veřejně obchodovatelné společnosti a jejich představitele, ředitele, zaměstnance, akcionáře a prostředníky. Prostředníci mohou zahrnovat i agenty třetích stran, konzultanty, distributory, partnery joint-venture a další.*¹⁶⁵

Zákon obsahuje opatření, která se v první části týkají jak samotné korupce, tak dále požadavků na účetnictví, kdy tato opatření jsou koncipována tak, aby zabránila účetním praktikám směřujícím k zakrytí korupčních plateb a zajistila, že federální agentura pro dozor nad obchodováním s cennými papíry, tedy Securities and Exchange Commission bude mít přesnou představu o financích konkrétní společnosti.¹⁶⁶

Osobní působnost zákona je velice široce stanovena a obecně lze říci, že se vztahuje na dvě široké kategorie. V první řadě jde o osoby s formálním poutem k USA a za druhé jsou to osoby, jejichž jednání směřuje k porušení zákona, zatímco jsou v USA. Vydavatelé, tedy jakékoliv společnosti, které mají v USA registrovány akcie nebo jsou z jiných důvodů povinni podávat zprávy agentuře a domácí koncerny (fyzické osoby, které jsou občany nebo residenty USA, korporace, partnerství, asociace, joint-stock společnosti, podnikatelské trusty, nekorporované organizace nebo společnosti ve výlučném vlastnictví s hlavním místem podnikání v USA nebo vzniklé podle zákonů

¹⁶⁵ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analiza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 32

¹⁶⁶ Tamtéž.

některého ze států USA), musejí dodržovat FCPA i když jednají mimo území země. „*Subjekty musí vést přesné účetní knihy a záznamy a mít systém vnitřní kontroly dostatečný k tomu, mimo jiné, aby poskytoval rozumné záruky toho, že transakce jsou vykonávány a jmění společnosti využíváno v souladu s nařízeními vedení společnosti.*“¹⁶⁷

K porušení ustanovení FCPA osobou nebo právnickou osobou je zapotřebí, aby byly prokázány skutečnosti jako předání, nabídka, oprávnění nebo slib předat peníze či jinou majetkovou hodnotu (příčemž pod posledně jmenovaný pojem lze dle federální judikatury lze podřadit rovněž informace, svědectví, přísliby budoucího zaměstnání a podobně), to musí být učiněno zahraničnímu veřejnému činiteli (což se vztahuje rovněž na funkcionáře politických stran nebo manažerů státem vlastněných společností) nebo jakékoliv jiné osobě, které jej dále předá zahraničnímu veřejnému činiteli. Dále musí být prokázán korupční úmysl (pro potřeby zákona se tímto rozumí *svévolný výkon uplácení se záměrem dosažení nezákonného výsledku nebo zákonného výsledku nezákonným způsobem*)¹⁶⁸

Cílem má být potom ovlivnění rozhodnutí nebo úkonu dané osoby, přinucení k činnosti nebo nečinnosti v rozporu s její zákonnou povinností, zajištění nekalé výhody, nebo přinucení dané osoby, aby využila svého vlivu k ovlivnění úředního aktu nebo rozhodnutí a to za účelem získání nebo udržení podnikatelské příležitosti pro určitou osobu nebo společnost.¹⁶⁹

Stěžejními body v konceptu FCPA tedy je, že trestné je předání úplatku, jeho nabídka i příslib či autorizace. Zákon však pokrývá toliko úplatky poskytnuté zahraničním veřejným činitelům, politickým stranám a jejich představitelům nebo kandidátům do úřadů. K prokázání viny není vyžadováno, aby osoba nebo společnost, k jejímuž prospěchu uplácení směřovalo, o tomto uplácení věděla. Existuje zde tedy určitý prvek objektivní odpovědnosti, kdy tato může být odpovědná na základě toho, že

¹⁶⁷ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analiza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 32

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 33.

¹⁶⁹ Tamtéž.

si vzhledem k okolnostem byla nebo měla být vědoma pravděpodobnosti výkytu korupčního jednání. Odpovědnost nese osoba nebo právnická osoba i za uplácení vykonané prostředníky nebo třetími stranami, pokud jej autorizovala nebo o nich věděla. Právnická osoba však naopak odpovědná není, *pokud poskytnutí úplatku bylo v souladu se zákony země, k níž uplácený veřejný činitel přísluší. Odpovědnost také odpadá v případech v dobré vůli poskytnutých adekvátních hodnot v souvislosti s předváděním produktů a služeb, např. uhrazení cestovních výloh, ubytování apod.*¹⁷⁰ Zákonem je však požadováno, aby účetnictví bylo *vedeno do rozumných podrobností*¹⁷¹, přesně a pravdivě odrážejících transakce a nakládání s majetkem, v organizaci musí být také *nastaveny takové vnitřní procesy, které korupci předcházejí a které ji případně dokáží odhalit.*¹⁷²

Pro úplnost lze uvést, že osoby, které se dopustí porušení protikorupčních ustanovení FCPA, který je trestním zákonem, mohou být potrestány pokutou až do výše 250 tisíc dolarů (cca 5 milionů Kč) a/nebo trestem odnětí svobody až do pěti let. Za porušení ustanovení o účetnictví hrozí pokuty až do výše 5 milionů dolarů (cca 100 milionů Kč) a trest odnětí svobody až do 20 let. Společnosti mohou být potrestány pokutou do výše 2,5 milionů dolarů (cca 50 milionů Kč) v případě ustanovení o účetnictví, za porušení jiného protikorupčního ustanovení zákona do 2 milionů dolarů (40 milionů Kč). Dalšími tresty jsou zákaz výkonu činnosti v určitých oblastech, zákaz získávání veřejných zakázek, nařízení nezávislého dozoru nebo zabavení prospěchu získaného v souvislosti s porušením ustanovení FCPA. Kromě trestního postihu přichází v úvahu i správněprávní odpovědnost v případě drobných porušení protikorupčních opatření. V takovém případě je stanovena pokuta do výše 10 tisíc dolarů (200 tisíc Kč).¹⁷³

Na zákon FCPA navazuje tzv. Dodd–Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, jehož součástí je mimo jiné program pro podporu a ochranu oznamovatelů korupce, tzv. whistleblowerů. Jednotlivci, kteří napomohou odhalení případu porušování

¹⁷⁰ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 33

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž, str. 34

FCPA, podle něj získají odměnu 10 až 30 procent z udělených pokut, pokud ty v souhrnu přesáhnou výši 1 milionu dolarů (20 milionů Kč).¹⁷⁴ Pro ilustraci toho, jak intenzivně se tento instrument používá, lze uvést zprávu U. S. Securities and Exchange Commission, která je federální agenturou pro dozor nad obchodováním s cennými papíry. Ta uvádí, že od uvedení programu úřad porušitelům udělil pokuty v celkové hodnotě 975 milionů dolarů, včetně povinnosti navrácení neprávem nabytých užiteků a podílů v celkové hodnotě 671 milionů dolarů.¹⁷⁵

Stejně, jako v České republice, ani přímo v zákoně FCPA není uvedeno, jak má vypadat trestněprávní compliance program. U. S. Department of Justice (ministerstvo spravedlnosti USA, DOJ), které má působnost v trestněprávní oblasti) však ve spolupráci s již zmíněnou U. S. Securities and Exchange Commission (federální agentura pro kontrolu nad obchodováním s cennými papíry, SEC, která má působnost ve vymáhání soukromoprávní odpovědnosti vyplývající z porušení FCPA) vypracovaly k zákonu FCPA metodickou příručku, která si v úvodu pokládá několik základních otázek založených na „zdravém rozumu“ a „pragmatickém přístupu“, od kterých se odvíjejí další doporučení pro tvorbu a posuzování compliance programu pro právnické osoby, na které se FCPA vztahuje. Tyto základní otázky znějí: 1) Je compliance program dobře navržen? 2) Je aplikován v rámci dobré víry? (Resp. jaký je skutečný úmysl právnické osoby při jeho aplikaci?) 3) Funguje to?¹⁷⁶

Efektivní compliance program má umožnit vytvoření firemní kultury, která podporuje etické jednání a odhodlání jednat v rámci práva. Příručka uvádí, že takový program se vyznačuje rovněž tím, že mimo možného vyvinění se z odpovědnosti za porušení ustanovení FCPA, chrání reputaci právnické osoby, pomáhá investorům zhodnotit míru rizika a možné důvěry v právnickou osobu, sníží míru rizika při

¹⁷⁴ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analyza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>, str. 34

¹⁷⁵ U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION, *Fiscal Year 2017 Agency Financial Report* [online]. 2017. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <https://www.sec.gov/reports-and-publications/annual-reports/sec-2017-agency-financial-report>

¹⁷⁶ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 56

investicích samotné právnické osoby. V nejširší rovině právě vytvořené etické prostředí přístup vedení právnické osoby, jako ohlášení, spolupráce nebo vhodná nápravná opatření, rozhodují o tom, jak, případně zda vůbec, mají příslušné DOJ a SEC zasáhnout.¹⁷⁷ Důležitost trestněprávního compliance podtrhuje, že v jiném dokumentu zabývajícím se stíháním právnických osob, který pod názvem Principy stíhání právnických osob na federální úrovni vydalo DOJ, se tři z devíti faktorů ovlivňující toto stíhání přímo nebo nepřímo vztahují na stavbu compliance programu, zahrnující mimo jiné jeho efektivitu a nápravná opatření právnické osoby.¹⁷⁸

Z výše uvedeného tedy však rozhodně neplyne, že by dozorové orgány požadovaly po právnických osobách dokonalý systém, který by zabránil úplně každému porušení ustanovení FCPA. DOJ a SEC, tedy příslušné dozorové orgány, jsou srozuměny s tím, že žádný compliance program nemůže zabránit veškeré trestné činnosti zaměstnanců právnických osob. V některých případech DOJ a SEC nemusí zahájit řízení s právnickou osobou, pokud je compliance program jinak prokazatelně efektivní a na výše uvedené otázky lze ve všech případech obdržet kladnou odpověď.¹⁷⁹

DOJ a SEC tedy uvádí několik základních charakteristik, které by správně navržený compliance program, nikoliv pouze v souvislosti s porušením ustanovení zákonem FCPA, měl splňovat. Obě instituce však na úvod zdůrazňují, že každý compliance program by měl být navržen přesně pro potřeby konkrétní právnické osoby a i když formálně splní všechny níže uvedené charakteristiky, nebude efektivní, pokud k jeho vypracování bude přistoupeno toliko způsobem „check the box“, tedy toliko formálně.

¹⁷⁷ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 56.

¹⁷⁸ U.S DEPARTMENT OF JUSTICE. *Principles of Federal Prosecution of Business Organizations*. [online]. 1997. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/usam/usam-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.

¹⁷⁹ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 56.

První podmínkou je **závazek nejvyššího managementu ohledně jasně firemní politiky proti korupci**. Jakýkoliv compliance program začíná u vedení společnosti, správní rady a vedoucích pracovníků. Zaměstnanci společnosti uzpůsobují své pracovní návyky právě tomuto vedení. Pokud je na papíře dobře napsaný compliance program nefunkční, resp. objevují se stále vážná porušení ustanovení zákona FCPA, bývá to zpravidla z důvodu, že společnost se pokouší agresivním způsobem zvyšovat zisky společnosti na úkor compliance zaměstnanců, kterým vedení zabraňuje efektivně dělat jejich práci. Čím vyšší zisk je v sázce, tím větší je tlak na management, aby jej vybral na úkor compliance. Pokud však nejvyšší vedení jasně komunikuje se středním managementem jednoznačnou vůli bojovat s korupcí a dodržovat svůj vlastní compliance, je vysoká pravděpodobnost, že tito budou v takovém chování podporovat i své podřízené a zbytek zaměstnanců.¹⁸⁰

Jako základní dokument compliance programu je v častých případech uveden **etický kodex**. DOJ opakovaně zdůrazňuje, že nejefektivnější etické kodexy jsou jasné, stručné a přístupné všem zaměstnancům i těm, kteří jednájí jménem společnosti, nejlépe v jazyce místní národní pobočky nebo divize. Když DOJ a SEC posuzují etický kodex společnosti, zohledňují především kroky, které společnost učinila pro to, že tento byl aktuální a efektivní, tedy zda jej společnost pravidelně vyhodnocovala a aktualizovala. Zohledněny jsou také kontrolní a dokumentační mechanismy. Jak již bylo uvedeno výše, typ a povaha zásad kodexu je třeba uzpůsobit povaze, velikosti a nebezpečím, kterým je společnost vystavena, tedy business modelu, produktům, službám, zákazníkům, zásahům vlády a zeměpisným specifikům. Ve vztahu k FCPA se navíc vyhodnocuje povaha a rozsah transakcí s cizími vládami, včetně plateb zástupcům cizích států, dáreků, výloh na cestování nebo sponzorských a charitativních darů. Jako příklad správně nastaveného systému je uveden případ, kdy některé mezinárodní společnosti zavádějí online schvalovací proces pro kontrolu běžných dáreků, cestovních výloh a prostředků na pohoštění zahraničních subjektů, které mají jasné limity, nakolik obsahují prvky flexibility, aby nejvyšší management nebo podnikový právník mohli schválit zvláštní

¹⁸⁰ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 57.

požadavky. Takto vytvořený systém platící pro všechny nejen může ušetřit prostředky společnosti, ale především, v případě správného užití, předchází porušení ustanovení FCPA.¹⁸¹

DOJ a SEC zvažují dále ve své kontrolní činnosti, zda právnická osoba provádí **řádný dohled a compliance oddělení věnuje dostatečnou autonomii a zdroje**. Odpovědnost za dohled nad compliance společností by měla být svěřena jednomu nebo více konkrétním zkušeným seniorním zaměstnancům. Tito by měli být vybaveni dostatečnými pravomocemi, přiměřenou autonomií a dostatkem zdrojů, aby compliance program fungoval efektivně. Pod pojmem autonomie se obecně rozumí přímý přístup k vedení společnosti. V závislosti na velikosti a struktuře společnosti může být vhodné delegovat rutinní činnosti širšímu okruhu zaměstnanců, přičemž na základě velikosti, struktury, geografického dosahu a nebezpečí spojeného s činností společnosti, je rovněž individuálně posouzena míra poskytnutých zdrojů compliance programu.¹⁸²

Hodnocení jednotlivých korupčních rizik je další základní činnost, kterou právnická osoba musí učinit pro vybudování silného compliance programu, zároveň je toto hodnocení, resp. jeho existence předmětem zkoumání DOJ a SEC. V případě, že společnost má univerzální, tzv. „*one size fits all*“¹⁸³ compliance program, jsou tyto neefektivní především z důvodu nesprávně vynaložených zdrojů. Pokud jsou zdroje společnosti nadměrně vynaloženy na běžné dárky a pozornosti místo například na velké obchodní nabídky, problematické platby externím konzultantům nebo nepoměrné slevy při přeprodeji a distribuci, lze tvrdit, že compliance program je neefektivní. Manuál expresivně uvádí, že „*padesátimilionový vládní kontrakt v problémové zemi vyžaduje větší pozornost, než přiměřené a rutinní dárky a pozornosti*.“¹⁸⁴ DOJ a SEC ve svém dohledu silně zohledňuje, že compliance program je připraven v dobré víře na základě pečlivě provedené analýzy rizik i když tento program selže v prevenci v případě drobných

¹⁸¹ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 58.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

porušení, protože pozornost compliance týmu je zaměřena především na nejrizikovější činnosti společnosti. Tato analýza by měla být pravidelně opakována a její výsledky podrobeny vnitřnímu auditu. Stupeň přijatých opatření by opět měl odpovídat velikosti a struktuře společnosti, ale také sektoru, ve kterém společnost působí, druh obchodních příležitostí a kdo jsou obchodní partneři. Konečně je zapotřebí zohlednit zemi, kde právnická osoba působí, místní zvyky vládní regulaci a její dohled.¹⁸⁵

DOJ a SEC dále zkoumají, zda právnická osoba **učinila všechny nezbytné kroky, aby compliance opatření správně komunikovala svým zaměstnancům a zda je podrobila pravidelnému školení.** Kde je to vhodné, je třeba proškolit i obchodní zástupce, resp. jednatele a obchodní partnery. Jako příklad, jak takové praktické školení může být jednoduše provedeno, uvádí výše uvedené instituce kombinaci elektronického a osobního školení ve spojení s případovými studiemi. Toto by mělo typicky obsahovat informace ohledně podnikových zásad a procedur, relevantních zákonů, praktické rady, jak postupovat v konkrétních situacích včetně zmíněných případových studií. Ať již právnická osoba zvolí jakýkoliv způsob školení, tento by měl odpovídat cílové skupině, kdy školení bude rozdílné a individualizované pro zaměstnance různých oddělení, neboť např. zaměstnanci obchodního oddělení přicházejí do styku s jinými korupčními situacemi, než např. zaměstnanci oddělení účetního. K uvedenému školení by měla společnost své zaměstnance informovat o možnostech poradenství a podpory ve věcech firemní etiky a compliance programu.¹⁸⁶

Aby výše uvedené mohlo fungovat, DOJ a SEC doporučují kromě toho, že compliance program by měl fungovat pro každého *od kanceláře ředitele po skladiště zásob*¹⁸⁷, zaměstnance společnosti **nejen trestat za porušení jasnými disciplinárními procedurami, ale také pozitivně pobízet k dodržování stanovených etických standartů.** Nejefektivnější cesta k pochopení, že učinit správnou věc je priorita, je takový přístup odměnit. *Pokud jsou zaměstnanci vedeni k tomu, že když přijde na karierní růst,*

¹⁸⁵ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act.* [online]. 2012. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 59

¹⁸⁶ Tamtéž

¹⁸⁷ Tamtéž.

je výhodné zaměřit se na krátkodobé zisky a porušovat etická pravidla je akceptovanou cestou k jejich získání, budou tak činit. Uvedme příklad ze života: vysokoškolskému fotbalovému trenérovi můžete říci, že pro jeho hráče je podstatný prospěch, ale bude jednat zcela jinak, pokud jedině, na čem bude záležet prodloužení jeho pracovní smlouvy, bude poměr vítězství a porážek jeho týmu.¹⁸⁸ Ať již právnická osoba přijme jakákoliv opatření, DOJ a SEC ve svém případném šetření vyhodnocují, zda byla aplikována spravedlivě naskrz celou společností.¹⁸⁹

Konečně DOJ a SEC hodnotí, tzv. „**due diligence**“, tedy **náležitou opatrnost**, kterou lze v konkrétních případech očekávat. Tato opatrnost v kontaktu s třetími osobami je rovněž oběma institucemi vyhodnocována, přičemž tyto v několika doporučují sledovat reputaci obchodních partnerů, podstatu jejich podnikání a z toho vyplývající aktualizaci vlastního programu due diligence.¹⁹⁰

Na základě uvedeného lze tedy učinit závěr, že kontrolní orgány DOJ a SEC při svém šetření porušení ustanovení zákona FCPA především posuzují efektivitu compliance programů a snahu právnických osob tyto naplňovat a zefektivňovat při úvaze o možnosti zda – nebo v jaké výši, trest uložit. Samotná existence compliance opatření však automaticky neznamená exkulpací a každý případ je třeba posuzovat individuálně a v relevantních souvislostech.

DOJ navíc v dubnu 2016 vydalo memorandum oznamující zavedení pilotního programu v rámci vyšetřování porušení ustanovení FCPA, přičemž program navazoval na již dříve vydané memorandum ministryně spravedlnosti Sally Yatesové (tzv. Yates Memorandum) zdůrazňující, že nejvíce efektivní cestou, jak bojovat s korporátními přečiny je nalezení konkrétních, odpovědných jedinců, kteří se přečinu dopustili.¹⁹¹ Cílem programu tedy mělo být povzbuzení právnických osob k nahlašování jednotlivých

¹⁸⁸ CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2012. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>, str. 59

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž, str. 60.

¹⁹¹ U. S. DEPRATMENT OF JUSTICE. *Individual Accountability for Corporate Wrongdoing*. [online]. 2015. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/archives/dag/file/769036/download>

přečinů v rámci FCPA. Tento program byl prodloužen v březnu 2017. V listopadu 2017 oznámilo DOJ revizi stávajícího systému FCPA, pilotní program byl prohlášen za úspěšný (během prvního roku bylo dobrovolně oznámeno 22 pochybení, za dobu působení programu celkově 30) a pravidla pro jeho fungování byla inkorporována do do revidovaných pravidel politiky vymáhání ustanovení FCPA (FCPA Corporate Enforcement Policy).¹⁹²

V pilotním programu tedy byly stanoveny tři podmínky, za kterých lze v případě nahlášení vlastního pochybení zmírnit uložený trest. Konkrétně jde o:

1. řádné a dobrovolné doznání porušení pravidel FCPA,
2. plnou spolupráci v následném vládním vyšetřování,
3. následné kroky k odstranění škodlivých následků.

Tyto podmínky mají doplnit obecné podmínky vyvinění a zmírnění trestu uvedené výše.

Co do soudní praxe spojené s vymáháním ustanovení FCPA, je tato bohužel i přes dlouhou dobu účinnosti zákona poměrně nepočetná. Drtivá většina případů stotíž skončí dohodou s vyšetřovacími orgány v přípravném řízení a před soud se tak dostane pouze jejich malá část. Tím ovšem trpí i praxe, neboť pokud se právnická osoba poradí s právníky pohybujícími se v oboru kriminality bílých límečků, dostane se jí, jak to nazvali ve svém článku „Právo nebo tradice“ Robert J. Anello a Kostya Lantsman, toliko vágní představy o tom, jak to v praxi FCPA chodí, což může připomínat věštění z čajových lístků.¹⁹³

Pro právnické osoby je totiž z důvodů ztráty prestiže, případného nechtěného zájmu médií, ztráty exportních licencí, možnosti účastnit se soutěže o veřejné zakázky, vysokých soudních výloh (včetně vysokých pokut dle tzv. Alternative Fine Act) a zároveň

¹⁹² U. S. DEPRATMENT OF JUSTICE. *Deputy Attorney General Rosenstein Delivers Remarks at the 34th International Conference on the Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2017. [cit. 2018-07-05]. Dostupné z <https://www.justice.gov/opa/speech/deputy-attorney-general-rosenstein-delivers-remarks-34th-international-conference-foreign>

¹⁹³ R. J. ANELLO, K. LANTSMAN. *Law vs. Lore – The Lack of Judicial Precedent in FCPA Cases. Part one of a Two-Part Article*. In Business Crimes Bulletin. Law Journal Newsletters. Volume 22/Number 11. červenec 2015.

nejasného výsledku trestního řízení před soudem, jednodušší vůbec nebojovat o výrok jejich nevinu. Tak se právníckým osobám a vysokým představitelům velkých korporací vyplatí spíše manévrovat systémem takovým způsobem, aby pro sebe zařídili co nejnižší následky, což je, při v současném stavu soudní praxe, nehledě na skutečnou vinu, nejlepší možný výsledek. Výsledkem jsou tak intenzivní jednání mezi prokurátory, regulátory a obhájci, přičemž jakmile je dosažena především uspokojivá výše částky, která má být zaplácena, obhajoba v mnoha případech nemá zájem bojovat dále s právními interpretacemi vyšetřovacích orgánů.¹⁹⁴

Anello a Kostya tak podotýkají, že vyšetřujícím orgánům to naopak umožňuje prosazovat jejich, ne vždy přílehavou interpretaci zákona, což lze dokumentovat například na problematice dobročinných darů. Právnícká osoba si tak vybere všeobecně uznávaný dobročinný spolek a zjistí, že působí v oblasti, kterou právnícká osoba podporuje. Dále to může darujícímu přinést pozitivní publicitu, přivést klienty nebo jinak pomoci místnímu obchodu nebo zajistit přístup k vládním úředníkům. Žádný federální soud však doposud otázku, zda dobročinné dary mohou podléhat zakázaným platbám dle FCPA. Jediný případ, který se tohoto tématu nepřímo dotýká, je spor *Chevron Corp. v. Donziger*, kdy v tzv. obiter dictum bylo soudem na okraj řečeno, že termín „vše, co má nějakou hodnotu“ je konstruován široce, zahrnujíc i takové výhody jako dobročinné příspěvky. Tento názor navíc odkazuje na případ *SEC v. Schering-Plough*., který však také skončil dohodou. Zvážena nebyla ani vazba platby na vládní činitele.¹⁹⁵

Přes výše uvedené však bez ustanovení zákona, na které by se dalo spolehnout, přichází do úvahy výše zmíněný odhad možné praxe, tzv. „lore“. SEC na základě této praxe stíhal a dosáhl dohody s mnohými právníckými osobami.¹⁹⁶ Výklad zákona tak přechází z moci soudní na jiné orgány, což není v systému anglosaského, avšak ani kontinentálního, práva žádoucí.

¹⁹⁴ E. S. PODGOR. *White Collar Innocence: Irrelevant in the High Stakes Risk Game*. In *Chicago-Kent Law Review*. Volume 85 – Issue 1 Symposium on Criminal Procedure. 2009.

¹⁹⁵ R. J. ANELLO, K. LANTSMAN. *Law vs. Lore – The Lack of Judicial Precedent in FCPA Cases. Part Two of a Two-Part Article*. In *Business Crimes Bulletin. Law Journal Newsletters*. Volume 22/Number 12. srpen 2015.

¹⁹⁶ Tamtéž.

5.2 Spojené království – UK Bribery Act

Protikorupční zákon Spojeného království, The UK Bribery Act (UKBA) byl přijat v roce 2010 jako reakce na mezinárodní závazky Spojeného království v rámci OECD, konkrétně Úmluvy o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích z roku 1997 (o níž bylo pojednáno v kapitole 1.3.3). Zavádí přímou trestní odpovědnost právnických osob v souvislosti s nezabráněním korupce. Zákon zde přenáší důkazní břemeno na právnické osoby, aby prokázaly, že mají řádné procedury, které korupci zabraňují, rovněž zavádí přímé postihy pro přímé a nepřímé úplatkářství pro fyzické a zároveň právnické osoby.¹⁹⁷ Působnost ve věci vymáhání ustanovení zákona je svěřena Serious Fraud Office, což je národní specializovaný úřad zřízený za účelem stíhání nejzávažnějších a nejkomplicovanějších případů zpronevěř, úplatkářství a korupce mimo Skotsko a některé menší ostrovy.¹⁹⁸

Zákon zavádí čtyři hlavní trestné činy, kterými jsou slib nebo nabídka výhody (§ 1), požadavek, souhlas nebo obdržení výhody (§ 2), podplácení cizích veřejných činitelů (§ 6) a nový trestný čin nezabránění korupci, resp. nabídce nebo přijetí úplatku nebo neoprávněné obchodní výhodě právnickou osobou (§ 7).¹⁹⁹ Zákon umožňuje, aby byla právnická osoba a její vedoucí představitelé odsouzeni za jakýkoliv z trestných činů uvedených pod § 1, § 2 a § 6. V případě trestní odpovědnosti právnické osoby však platí, že zatímco u ostatních trestných činů je třeba, aby obžaloba prokázala jednotlivým vedoucím představitelům právnické osoby úmysl, resp. skutečnost, že předmětné delikty byly spáchány s jejich souhlasem či vědomím, význam nového trestného činu pod § 7 spočívá v tom, že úmysl u vedoucích představitelů se zde nevyžaduje.

Termín nezabránění korupci dle § 7 UKBA se skládá z výsledku vyhodnocení série kritérií, kterými se hodnotí přiměřené procedury, které mají zabránit korupci. Rychlý průvodce k zákonu radí, že právnické osoby by se měly řídit šesti základními

¹⁹⁷ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The Bribery Act*. [online]. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z http://www.transparency.org.uk/our-work/business-integrity/bribery-act/#.W2qX_ZVIKUk

¹⁹⁸ SERIOUS FRAUD OFFICE. *About us*. [online]. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z <https://www.sfo.gov.uk/about-us/>

¹⁹⁹ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The Bribery Act*. [online]. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z http://www.transparency.org.uk/our-work/business-integrity/bribery-act/#.W2qX_ZVIKUk

pravidly, kterými jsou proporcionalita, zapojení vedoucích činitelů právnické osoby, risk assesment, due diligence, komunikace, resp. prezentace protikorupčních procedur zaměstnancům a monitoring a vyhodnocování zavedených opatření.²⁰⁰

Za porušení ustanovení UKBA je možné uložit jednotlivci dle § 11 až 10 let odnětí svobody a/nebo pokutu v blíže nespecifikované výši. K takové pokutě může být odsouzena i právnická osoba. Dále je možné uložit trest propadnutí majetku, resp. povinnost náhrady škody dle zákona o neoprávněném obohacení (Proceeds of Crime Act 2002). Tradičně poněkud vágní vyznění jednotlivých ustanovení upřesňuje průvodce delikty zpronevěry, úplatkářství a praní špinavých peněz²⁰¹, který vydal tzv. Sentencing Council, což je orgán zřízený k tomu, aby vedl mimo jiné prostřednictvím svých návodů soudy k větší konzistenci a transparentnosti v jejich rozhodování.²⁰² Z uvedeného návodu plyne, že nejprve by měl soud zvažovat případnou náhradu škody všech, kteří byli poškozeni, až následně, uzná-li to soud za vhodné, nebo požaduje-li to prokuratura, lze uvažovat o trestu propadnutí majetku, přičemž v potaz by měl brát i výši případně uložené pokuty. V návodu uvedené vysoké pokuty pro trestně odpovědné právnické osoby (250% až 400% multiplikační koeficient škody pro ty nejzávažnější delikty) naznačují, že zákonodárce spoléhá na jejich odstrašující efekt.

Ministerstvo spravedlnosti Spojeného království na základě ustanovení § 9 UKBA vydalo obšírný návod, ve kterém upřesňuje a vykládá jednotlivá ustanovení zákona a jmenuje opatření, která lze učinit za účelem vyvinění. Hned na úvod poměrně expresivně zvěstuje, že korupce zamořuje náš život, přičemž okamžité oběti jsou obchodní společnosti, které neférově prohrávají, širší oběti jsou potom veřejná správa a společnost, oslabená vláda práva a poškozený rozvoj společenský i ekonomický. Potírání pohromy

²⁰⁰ UK MINISTRY OF JUSTICE. *The Bribery Act*. [online]. 2011. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-quick-start-guide.pdf>

²⁰¹ SENTENCING COUNCIL. *Fraud, Bribery and Money Laundering Offences – Definitive Guideline*. [online]. 2014. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Fraud_bribery_and_money_laundering_offences_-_Definitive_guideline.pdf

²⁰² SENTENCING COUNCIL. *About us*. [online]. 2018. [cit. 2018-08-09]. Dostupné z <https://www.sentencingcouncil.org.uk/about-us/>

korupce potom má být prioritou pro každého, komu záleží na budoucnosti podnikání a mezinárodního obchodu.²⁰³

Z výše uvedených slov tehdejšího ministra spravedlnosti Kennetha Clarkeho lze tedy odvodit poměrně vysokou společenskou poptávku a zároveň politickou vůli k usměrnění korupce v podnikatelském prostředí. Jádrem však tvoří rozebrání šesti výše uvedených principů, na kterých stojí protikorupční zákon.

Co se týče **proporcionality**, lze uvést, že přijatá opatření mají být proporční korupčnímu nebezpečí, kterému právnická osoba čelí, ukazatelem může být velikost právnické osoby nebo místo zahraničního podnikání v místech, kde je korupce běžná. Opatření by měla působit preventivně i nápravně na zjištěná pochybení.²⁰⁴

Jako druhý princip uvádí manuál **zapojení vedoucích činitelů právnické osoby**, (správní rada, představenstvo, vlastníci nebo jiný podobný orgán), kteří by měli zajistit, že jejich organizace provádí svou činnost bez korupce. Ti, kdož jsou na vrcholu, mají totiž nejlepší pozici pro to, aby pěstovali kulturu morální integrity, kde pro korupční jednání není místo. Nehledě na velikost či strukturu podnikání, toto zapojení vedoucích činitelů by mělo zahrnovat vyjádření antikorupčního postoje právnické osoby a řádné zapojení do procesů, které mají korupci zabránit. Formální prohlášení, které je jednou z forem deklaráce firemní kultury, by mělo zahrnovat například závazek férového a otevřeného podnikání, potrestání těch zaměstnanců, kteří se těmito principům zpronevěří, naopak odměny těm, kteří korupci odmítnou, ochranu tzv. whistleblowerům nebo deklarované odhodlání podílet se na protikorupčních kolektivních aktivitách příkladmo ve stejném podnikatelském sektoru.²⁰⁵

Dalším principem je **risk assessment**, tedy zjištění, jaká vnější a vnitřní rizika spojená s korupcí právnické osobě hrozí a jejich uspořádání dle naléhavosti. Tato rizika

²⁰³ UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*. [online]. 2011. [cit. 2018-08-09]. <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. str. 2

²⁰⁴ UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*. [online]. 2011. [cit. 2018-08-09]. <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. str. 21 - 22

²⁰⁵ Tamtéž, str. 23.

lze řadit dle rozličných ukazatelů do několika kategorií. Jsou jimi rizika spojená se zemí, ve které právnická osoba působí (vyšší/nížší výskyt korupce, absence efektivní protikorupční legislativy), s druhem podnikání (některá podnikatelská odvětví jsou náchylná ke korupci více než jiná), druhem peněžní transakce (některé typy transakcí obsahují vyšší pravděpodobnost korupce, například dobročinné dary, dary pro politické strany, veřejné zakázky), s konkrétní příležitostí, která se naskytne v rámci obchodu (vysokorozpočtové projekty, projekty obsahující mnoho stran nebo prostředníků nebo ty, které nejsou vyřizovány za tržní cenu) nebo rizika vyplývající z obchodních vztahů (užití politiků jako prostředníků pro obchodování vztahy s politicky exponovanými lidmi).²⁰⁶

Právnické osoby by dále měly provádět tzv. **due diligence**, prověrku osob, které zajišťují nebo budou zajišťovat služby jménem společnosti tak, jak je uvedeno v § 8 zákona. Ačkoliv takový požadavek na prověřování může znít tvrdě, určující míra due diligence se velice liší v závislosti na konkrétních okolnostech a druhu podnikání obchodní společnosti, která by, jak je uvedeno výše, měla provést nejprve vyhodnocení korupčních rizik, které jí v souvislosti s podnikáním hrozí. Tento princip je pevnou součástí principu tzv. good governance, neboli dobré správy. Výkon může být prováděn interně, nebo prostřednictvím najatých konzultantů. Právnická osoba by však měla v první řadě prvky due diligence zařadit do náborových procedur, aby snížila rizika u těch skupin osob, které jsou s právnickou osobou spjaty nejvíce.²⁰⁷

Předposledním základním principem je systém **komunikace**, resp. prezentace protikorupčních procedur zaměstnancům, což má za cíl zvýšit jejich povědomí o korupci a pomáhá vyjasnit mantinely, ve kterých se právnická osoba v rámci své činnosti pohybuje. Interní komunikace by měla donést tzv. tón zvrchu organizace mezi zaměstnanci, implementovat pravidla organizace ohledně rozhodování, role managementu na různých úrovních, finanční kontroly nebo darů a reklamních útrat. Úlohem vnitřní komunikace je také zajištění bezpečného prostředí za účelem oznámení podezření z korupce vnitřními nebo vnějšími pozorovateli. Externí komunikace skrze

²⁰⁶ UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*. [online]. 2011. [cit. 2018-08-09]. <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. str. 26

²⁰⁷ Tamtéž, str. 27-28.

příkladem etické kodexy může sloužit k odrazení těch, kteří by chtěli uplácet jménem společnosti. Taková komunikace může obsahovat informace ohledně prevence podplácení, procedurách, kontrolních mechanismech, sankcích nebo pravidlech nábory. Součástí tzv. komunikace je také výcvik a školení zaměstnanců, což by mělo zajistit antikorupční kulturu nezávisle na korupčních rizicích. Forma školení (osobně nebo prostřednictvím e-learningu) nehraje roli, pokud zajistí svůj účel.²⁰⁸

Posledním principem je **monitoring a vyhodnocování zavedených opatření** za účelem jejich případné aktualizace opatření. Nástrahy korupce, kterým obchodní společnost čelí, se mohou měnit, stejně jako se mění její podnikání, přičemž za účelem kontroly existuje široká škála interních i externích mechanismů. Systémy k odhalení a vyšetření úplatkářství, vnitřní finanční kontroly ale také dotazníky a zpětná vazba z poskytnutých školení pomáhá získat vhled ohledně efektivity přijatých protikorupčních opatření. Vyhodnocování by mělo probíhat periodicky. K těmto vnitřním kontrolním mechanismům by měla obchodní společnost vyhledat některou z forem vnější kontroly.²⁰⁹

Do současné doby bylo dle zákona UKBA před soudem postupováno toliko v jednom případě z roku 2014, který by se týkal fyzických osob a zároveň byl výsledkem rozsáhlého vyšetřování úřadu Serious Fraud Office, přičemž výsledkem byly tresty v celkové výši 28 let pro tři muže v takzvaném „Green biofuel trial“.²¹⁰

Co se týče právnických osob, stíhání dle § 7 UKBA většinou končí jako tzv. deferred prosecution agreement, tedy dohodou mezi vyšetřovanou právnickou osobou a prokurátorem za dohledu soudu. Pokud fyzická osoba čelí hrozbě vysokého trestu odnětí svobody, právnické osobě taková sankce hrozit nemůže. Proto jsou právnické osoby

²⁰⁸ UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*. [online]. 2011. [cit. 2018-08-09]. <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. str. 30

²⁰⁹ Tamtéž, str. 31

²¹⁰ SERIOUS FRAUD OFFICE. *City directors convicted in £23m “Green biofuel” trial*. [online]. 2011. [cit. 2018-09-26]. Dostupné z <https://www.sfo.gov.uk/2014/12/05/city-directors-convicted-23m-green-biofuel-trial/>

v případě hrozby dlouhého soudního procesu více ochotné k uzavírání takových dohod, což ovšem snižuje četnost sporů rozhodnutých jako tzv. case law.²¹¹

Prvním skončeným případem, kdy byla právnická osoba za nezabránění korupce odsouzena, je případ Skansen Interiors z počátku roku 2018. Podstatou případu byla skutečnost, že ředitel malé společnosti o třiceti zaměstnancích, která provozovala své podnikání ve Spojeném království, poskytl úplatky ve výši 6 milionů liber a to za účelem zajištění smluv v rámci činnosti jeho obchodní společnosti. Společnost však plně spolupracovala, sama tuto činnost nahlásila, prokuratura se i přesto rozhodla podat obžalobu a případ tak skončil před soudem. Obhajoba právnické osoby spočívala v tom, že poukazovala na svou malou velikost a omezený národní i mezinárodní dosah, nebyla tedy povinna vytvářet sofistikovaný compliance systém, resp. takový systém nepovažovala slovy zákona za „adequate“, neboli přiměřený. Dále nebylo třeba zaměstnance detailně školit, protože zákaz korupce vychází ze zdravého rozumu a společnost by měla spoléhat na integritu a poctivost svých zaměstnanců. Již zavedené finanční kontroly, mnohočetná kontrola transakcí a standardní forma ustanovení ohledně korupce ve smlouvách tedy považovala obhajoba za dostatečné. Porota však přesto uznala právnickou osobu vinnou a ta se vyhnula vysoké trestní sankci toliko z důvodu, že byla delší dobu nečinnou a bez postižitelného majetku.²¹²

Z uvedeného případu plyne pro pravidla vyvinění právnické osoby v rámci trestněprávní compliance ve Spojeném království několik poznatků. Především platí, že i když právnická osoba závadové jednání nahlásí, sama vyšetří a plně spolupracuje s úřady, příslušné orgány i tak mohou rozhodnout o stíhání právnické osoby nebo odpovědných jednotlivců. Nelze tedy spoléhat na dohodu s vyšetřovacími orgány. Pro právnické osoby je tak otázka, zda nahlašovat zjištěné prohřešky, skutečně odpovědným rozhodnutím, které by mělo zahrnovat všechny ostatní možnosti řešení situace. Zda stíhat právnickou osobu při tzv. sebnahlášení je posuzováno především dle tzv. Full Code Test obsaženého

²¹¹ GLOBAL LEGAL INSIGHTS. *Bribery & Corruption 2018 – United Kingdom*. [online]. 2018. [cit. 2018-10-01]. Dostupné z <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/bribery-and-corruption-laws-and-regulations/united-kingdom>

²¹² GLOBAL COMPLIANCE NEWS. *UK: „Adequate procedures“ and self reporting under the spotlight as jury rejects Section 7 defence*. [online]. 2018. [cit. 2018-10-01]. Dostupné z <https://globalcompliancenews.com/adequate-procedures-rejects-defence-20180313/>

ve zvláštních dokumentech Code for Crown Prosecutors, Guidance on Corporate Prosecutions a Joint Prosecution Guidance of the Director of the SFO and the Director of Public Prosecution on the Bribery Act 2010.²¹³ Základním pravidlem vyšetřujících orgánů je, že pokud na základě nashromážděných důkazů existuje realistická možnost trestního stíhání, tyto budou ve veřejném zájmu konat. Aby tomuto stíhání sebenahlášení právnické osoby zabránilo, musí toto být součástí obecně proaktivního přístupu vedení právnické osoby ve chvíli, kdy se o přičitatelném protiprávním jednání dozví.²¹⁴

Dále případ přináší představu o tom, které okolnosti porota u soudu vezme v potaz, když bude zvažovat protikorupční opatření právnické osoby, jako řádná. Porota v tomto konkrétním trestním řízení navzdory skutečnosti, že UKBA nevyžaduje od středních a malých obchodních společností stejnou míru protikorupční compliance, neshledala opatření obžalované právnické osoby za dostatečné i když se řadila mezi malé a její mezinárodní dosah byl zanedbatelný. Z toho tedy lze usuzovat, že právnické osoby ve Spojeném království budou nyní více tíhnout k intenzivnější compliance politice a důslednému dodržování předemných šesti principů což možná mimo jiné byl záměr celého trestního řízení.

5.3 Vybrané rozdíly mezi FCPA a UK Bribery Act

Pokud se zaměříme na otázku vzájemného porovnání rozdílů mezi FCPA a UK Bribery Act, lze toto demonstrovat na několika vybraných relevantních ustanoveních. UK Bribery Act se neomezuje toliko na korupci v souvislosti s cizími veřejnými představiteli, avšak rozvádí ve svých § 1 a § 6 korupci všech osob včetně veřejných představitelů jako samostatné kategorie. FCPA také obsahuje ustanovení o civilních deliktech, kdežto UK Bribery Act je čistě trestněprávní předpis.

Dále Bribery Act konkrétně uvádí, že obchodní společnost poruší zákon, pokud osoba, která je spojena s obchodní organizací, (§ 8 odst. 1 uvádí, že pro účely § 7 je to

²¹³ SERIOUS FRAUD OFFICE. *Corporate self-reporting*. [online]. 2018. [cit. 2018-10-01]. Dostupné z <https://www.sfo.gov.uk/publications/guidance-policy-and-protocols/corporate-self-reporting/>.

²¹⁴ Tamtéž.

osoba, kdy osoba A je spojena s C, pokud, bez ohledu na zvažovanou korupci, A je osoba, která provádí služby jménem C, tedy dle odst. 3 to může být např. zaměstnanec, agent, zmocněnec), někoho uplatí v úmyslu získání nebo udržení obchodní příležitosti. Naproti tomu porušit ustanovení FCPA mohou toliko domácí společnosti a koncerny a cizinci, kteří vykonávají svou činnost ve Spojených státech. Bribery Act má tedy daleko širší působnost, než FCPA, neboť jeho osobní působnost dopadá na všechny společnosti, bez ohledu na místo působení, pokud provozují svou činnost nebo část své činnosti v jakékoli části Spojeného království. Podle Bribery Act je tedy možné trestně stíhat právnickou osobu i pokud k samotnému jednání zakládajícímu trestní odpovědnost nedošlo na území Spojeného království.

Bribery Act neposkytuje žádné výjimky zdvořilostním platbám a dárkům do určité výše, tedy typicky úředním osobám, aby urychlily nebo vůbec zahájily správní a podobná řízení. Zda bude právnická osoba stíhána, záleží na okolnostech případu, tedy na výši a četnosti plateb, zda má právnická osoba vypracován proces, který zaměstnancům, kteří jsou vystaveni požadavku takových plateb, spolupráce právnické osoby a podobně. „*Vláda si je však vědoma problému, kterým obchodní organizace čelí v některých částech světa a v určitých sektorech. Vykořenění tzv. facilitačních plateb je na mezinárodní úrovni vnímáno jako dlouhodobý cíl, který vyžaduje ekonomický a sociální pokrok vlády práva v těch částech světa, kde je tento problém nejvíce rozšířený.*“²¹⁵

Bribery Act dává, na rozdíl od FCPA jasný standard pro případy, kdy právnická osoba nedokáže zabránit přičitatelnému trestnému korupčnímu jednání. Poskytuje obranu, kterou korporace může využít, pokud provede všechna náležitá opatření, které sice nejsou stanoveny přímo v zákoně, avšak Ministerstvo spravedlnosti Spojeného království ve spolupráci s OECD vydalo průvodce, ve kterém uvádí výše zmíněných šest zásad, kterých by se právnická osoba v případě úmyslu vyvinut se z trestní odpovědnosti měla držet.

²¹⁵ UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*. [online]. 2011. [cit. 2018-09-25]. Dostupné z <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>, str. 18.

5.4 Shrnutí a vybrané poznatky z mezinárodní právní úpravy

Analýzou právních úprav USA a Spojeného království lze dospět k závěru, že tyto vykazují několik shodných znaků, které by mohly být inspirací i pro boj s kriminalitou právnických osob v českém prostředí. V této kapitole budou krátce shrnuty ty nejdůležitější z nich.

Na úvod si dovoluji vyzdvihnout snahu zákonodárce (resp. ministerstev spravedlnosti) obou porovnávaných států, zvláště však Spojeného království, že k příslušné legislativě vydal podrobné průvodce, kteří i přes některé kritické hlasy, směřující především k níznému výskytu soudně projednávaných věcí, jsou velmi nápomocní při pochopení institutu protikorupční compliance a zároveň tak přípravě příslušných opatření. Osoby, které jsou posléze pověřeny pro právnícké osoby taková opatření připravit, mají i přes některé zmíněné dílčí otázky jasnější představu o tom, jaký je přesně záměr zákonodárce v poměrně složité problematice, která se pohybuje na rozmezí trestního, obchodního a v některých případech i mezinárodního práva. To se bohužel v případě České republiky nestalo a jak bylo v této práci zdůrazněno dříve, k samotnému § 8 odst. 5 chyběla dokonce i důvodová zpráva. Hned od prvních dnů účinnosti tak trvá diskuze nad tím, co si pod pojmem veškerého úsilí, které po právnícké osobě bylo možno spravedlivě požadovat, což považuji za dluh zákonodárce vůči dotčeným.

Dále se oba zákony svou koncepcí snaží intenzivně motivovat odpovědné vedoucí orgány právnických osob, aby se zamyslely nad individuálními potřebami každé z nich. V průvodcích k předmětným předpisům je v obou případech jasně a opakovaně uvedeno, že žádný compliance program právníckou nevyviní, pokud není uváděn v život a není koncipovaný přesně na míru konkrétní korporace. Předmětná výkladová ustanovení tak v obou případech zdůrazňují, že bez podpory vedení, důkladné analýzy rizik a firemní kultury jasně deklarující, že korupce ani jiná trestná činnost nebudou tolerovány, nelze s dobrodiním práva počítat.

Jako další fenomén obou úprav je možné zmínit naprostou většinu případů skončených v přípravném řízení. Je pravda, že anglo-americký právní systém obecně více tíhne k tomu, že do stadia, které má u nás obdoby v hlavním líčení, se dostane méně projednávaných trestních kauz a velká část z nich končí dohodou mezi státním zástupcem a trestně stíhaným. Avšak v případě právnických osob je tento fenomén, jak je uvedeno v předchozích kapitolách, nadmíru silně přítomen. Obsahem takových dohod bývá většinou zaplacení vysoké částky, která je však v poměru k nákladům navazujícího řízení a možnosti dalších postihů pro trestně stíhanou právnickou osobu výhodnější. Tento přístup přináší určité obtíže popsané výše, ale také klady v podobě rychlejšího procesu nezatěžujícího justiční systém, založeného na konzenzu stíhané právnické osoby a orgánů činných v trestním řízení. Je proto na místě klást si otázku, zda v případě kriminality právnických osob nepřipadá v úvahu posílení prvku dohody v přípravném řízení i v českém právním řádu. O tom však podrobněji v nadcházející kapitole.

Konečně však v případech obou porovnávaných zemí, právě z důvodu hojně rozšířeného užití institutu dohody v přípravném řízení, existují toliko jednotky judikovaných případů (i když v případě Spojeného království je předmětná právní úprava v účinnosti nepoměrně kratší dobu ve srovnání s USA), přičemž soudní rozhodnutí zvláště v anglo-americkém právním systému hrají precedenční úlohu, která systému kontinentálního práva chybí. To však dle mého názoru, právě z důvodu rozdílnosti obou právních systémů a jiné roli soudního rozhodnutí pro právní praxi v každém z nich, v případě České republiky významným faktorem nebude.

6. Závěr a náměty na další legislativní postup v oblasti trestněprávní compliance

Na samý konec rigorózní práce považuji za vhodné shrnout nejvýznamější nedostatky současné právní úpravy týkající se trestní odpovědnosti právnických osob s akcentem v oblasti vyvinění právnické osoby a navrhnout případné úpravy de lege ferenda.

Především jako správný vnímám po vzoru Spojeného království postup zpracování návodu nebo průvodce, který by vyložil jednotlivé široce konstruované pojmy jako nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu, či veškeré úsilí které lze spravedlivě požadovat. Dále by dokument měl vyjmenovat a vyložit hlavní teze, na kterých přičitatelnost, resp. nepřičtení trestného činu právnické osobě stojí a jasně stanovit kterých zásad, principů nebo opatření se mají právnické osoby držet, aby mohly v konkrétních případech disponovat dostatečnou mírou právní jistoty. V současné době tento úkol připadl soudům v rámci jejich rozhodovací činnosti, ale také státnímu zastupitelství, které je v této věci neobyčejně aktivní a pravidelně vydává k tématu manuály a aktualizované zprávy o poznacích z aplikace jednotlivých ustanovení. Lze rovněž zmínit komentáře sepsané předními odborníky v oboru trestního práva. Tyto výklady se však liší svým zaměřením pro konkrétní cílovou skupinu a nikdy tak nejde o všeobjímající, obecný návod. Snad toliko v případě soudů jde o tradiční úlohu moci soudní, která v praxi mnohdy vykládá jednotlivá ustanovení nebo prostřednictvím svých rozhodnutí vytváří určité zvyklosti, které se ustálí během účinnosti konkrétního předpisu. Při této činnosti nelze opomenout činnost Nejvyššího soudu, kterému vyplývá povinnost sjednocovat rozhodovací praxi soudů prostřednictvím svých stanovisek přímo z § 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb. Než však konkrétní kauzy projdou systémem justice a dotčené subjekty tak dostanou příležitost komplexněji nahlédnout na povinnosti, které jim zákon ukládá, uplyne nezanedbatelné množství času. Některé právnické osoby se tak musí smířit s rolí nechtěných průkopníků právní praxe. V případě nových institutů je třeba s takovým údělem v určité míře bohužel třeba počítat vždy, avšak úkolem zákonodárce je dopady období nejistoty co nejvíce mírnit. Tentokrát tomu však i vzhledem k průběhu legislativního procesu nebylo.

Ke zvážení lze uvést přístup Francie a jejího zákona Sapin 2.²¹⁶ Zákon výslovně ukládá vybraným právníkům osobám povinnost implementovat protikorupční compliance program, který by zahrnoval etický kodex, pravidla whistleblowingu, risk assesmentu, due diligence třetích stran, auditu a finanční kontroly, vzdělávání klíčových zaměstnanců a vedení společnosti, trestání porušení compliance programu a vyhodnocení vývoje, resp. efektivity přijatých compliance pravidel. Francouzský zákon se snaží mířit zvláště na velké obchodní korporace, neboť dopadá na všechny společnosti s více než 500 zaměstnanci a vyšší ročního obrátu alespoň 100 milionů EUR i jejich dceřiné společnosti. K vynucení legislativy vznikl zvláštní protikorupční úřad. Toto legislativní řešení tedy nepracuje s motivací právnické osoby, ale přímo ukládá povinnost protikorupční compliance vytvořit. Zákon rovněž umožňuje činit společnosti odpovědné za to, že nepřijaly vhodný protikorupční program, aniž by spáchaly či byly podezřelé ze spáchání korupčního trestného činu. Osobně s popsáním legislativním postupem nesouhlasím, neboť by se dle mého názoru jednalo o zásadní posun od subjektivní odpovědnosti za zavinění. Zatímco v případě českého ZTOPO zákonodárce pracuje s pozitivní motivací subjektů vystavených pokušení tržní interakce a nabízí v určitých případech dobrodiní zákona, francouzský model naopak dirigisticky určuje povinnost, kterou je třeba splnit pod hrozbou sankce. Přesto pro úplnost mezi jinými uvádím i toto legislativní řešení.

Teoreticky lze zvažovat znovuzavedení institutu účinné lítosti pro korupční trestné činy jako preventivního opatření. Ačkoliv tento institut byl kritizován organizacemi OECD a GRECO, přičemž analýza účinné lítosti v korupčních kauzách, kterou si nechalo zpracovat ministerstvo vnitra, poukazuje na nízkou využitelnost účinné lítosti a naopak poukazuje na možnost užití jiných institutů, žádná z mezinárodních smluv explicitně úpravu účinné lítosti nevyklučuje. Poukázat lze naopak na Úmluvu OSN proti korupci, která požaduje preventivní opatření, za které je institut účinné lítosti považován. Jiné navrhované instituty procesního charakteru, jako je odložení věci nebo zastavení trestního stíhání či institut spolupracujícího obviněného jsou závislé na vůli státního zástupce a neposkytují potřebnou míru právní jistoty. Pokud však jde o mezinárodní spolupráci, především vzhledem k výtkám OECD ohledně případného zneužití, resp.

²¹⁶ HURYCHOVÁ, K., SÝKORA, M. *Compliance programy (nejen) v České republice*. Wolters Kluwer. 2018.

vytvoření právní mezery při realizaci Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, zde je na místě doporučení omezení institutu účinné lítosti pro korupční trestné činy ponechat.

Rozsah kriminalizace právnických osob uvedený v § 7 ZTOPO je nyní dle mého názoru obecně nastaven správně a zvolený způsob mezi ostatními možnostmi deklaruje záměr zjednodušit systém odpovědnosti právnických osob za trestné činy. Ustanovení má však několik nedostatků, které byly způsobeny snad spíše legislativním opomenutím než záměrem zákonodárce. Předně jde o absenci některých trestných činů, které dle mého názoru naplňují jeden z důvodů jejich vyloučení (tedy vázanost na fyzickou osobu, skupiny trestných činů s konkrétním nebo speciálním subjektem) ve výčtu chybí. Takovým je třeba trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku dle § 151 tr. z. nebo svádění k pohlavnímu styku dle § 202 tr. z. Naopak o některých trestných činech, které jsou ve výčtu zařazeny, lze teoreticky v některých situacích uvažovat jako postižitelných. Již výše zmíněnou činnost právnické osoby směřující k narušení schopnosti obrany státu v případě mobilizace, kdy by právnická osoba poskytovala návod a prostředky k vyhnutí se branné povinnosti nebo případné organizování nepokojů v některých částech státu, lze v českých dějinách i v případě světových konfliktů zaznamenat. Uvedené je však spíše vzhledem na současnou strukturu kriminality právnických osob v České republice na teoretickém zvážení zákonodárcem pro možné budoucí krizové situace.

K trestům, které by bylo možné nad jejich současný výčet v § 15 ZTOPO uložit právnické osobě uvádím jako vhodnou odbornou diskuzi nad podmíněným ukládáním trestů. Konečně se lze jediné ztotožnit s Gřivnovou myšlenkou, že může být mnohdy jednodušší změnit způsob, jakým právnické osoby provozují svou činnost, než charakterově napravit pachatele – fyzickou osobu.²¹⁷ Jestliže podmínka nevykonání trestu deliktně jednající právnické osoby bude navázána na požadavek konkrétních změn v jejím fungování, např. vytvoření řádného compliance programu, zaplacení uloženého peněžitého trestu, náhrady škody, darování určité částky na veřejně prospěšné účely,

²¹⁷ GŘIVNA, T. *Mělo by smysl ukládat podmíněné odsouzení právnickým osobám?* In: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Legés. 2017.

podřízení se dočasnému dohledu ze strany soudu nebo jiného orgánu, či kombinaci výše uvedených, mohlo by takové opatření mít jistě výchovný charakter. Jako nelogickou dále považuji možnost zveřejnění rozsudku, nikoliv však trestního příkazu, resp. tato alternativa ve výčtu § 15 zcela chybí. Pro úplnost uvádím, že mezi jinými tresty možnost zveřejnění rozhodnutí o přestupku právníkům osobám obsahuje např. i § 35 písm. e) a § 50 zák. č. 250/2016 Sb. K trestu uveřejnění rozsudku si také lze například představit situaci, kdy by médium, ve kterém by měl být rozsudek uveřejněn, tak odmítne učinit. Žádný takový případ mi prozatím i kvůli poměrně řídkému výskytu uložení tohoto trestu v rámci celé České republiky není znám, přesto však považuji za vhodné, aby zákonodárce v zákoně doplnil povinnost média, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, aby tak učinilo.

V následujících odstavcích si dovoluji poukázat na některé terminologické nedostatky samotného ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, které novela č. 183/2016 Sb. přinesla. Jestliže je v tomto odstavci uvedeno, že se právníkova osoba trestní odpovědnosti dle odst. 1 až 4 *zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila*, je nutné zdůraznit nedůslednost zákonodárce, kterou soudy v praxi nejspíše překlenou výkladem. Gramatickým výkladem znění uvedeného ustanovení lze totiž dospět k závěru, že pokud právníkova osoba splní podmínky dané zákonem, trestný čin jí bude přičten, aby následně mohla být zproštěna trestní odpovědnosti (resp. liberována, jako v případě objektivní odpovědnosti). Trestní odpovědnost právníkové osobě však v případě nepřičtení trestného činu vůbec nevzniká. Domnívám se proto, že vzhledem k teorii přičitatelnosti trestného činu by bylo vhodnější, aby byla zvolena formulace např. ve znění, že právníkové osobě nelze přičítat jednání uvedené v příslušném odstavci. Dále lze úpravě vytknout užití termínu „veškeré úsilí“, aniž by bylo vyloženo, co si pod ním představit. Existuje názor, že tuto skutečnost by bylo možno zhojit například demonstrativním výčtem přímo v zákoně, domnívám se však, že vhodnější by byla inspirace výkladem samotného zákonodárce po vzoru Spojeného království, čímž by byl zhojen nedostatek důvodové zprávy z doby schvalování novely 183/2016 Sb.

V širokém záběru formulace ustanovení, která zahrnuje odst. 1 až 4 je také třeba dát pozor na možné popření smyslu zákona při vyvinění právnické osoby za deliktní jednání osoby uvedené v odst. 1 písm. a). V tomto ustanovení je uveden jako osoba, jejíž jednání lze právnické osobě přičítat, statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat. Domnívám se, že snad není úmyslem zákonodárce, aby osoba ve vedoucím postavení vytvořila nástroje protikorupční politiky, compliance program a jiná protikorupční opatření, poté spáchala přičitatelný trestný čin a následně požadovala dle dikce § 8 odst. 5 ZTOPO zproštění trestní odpovědnosti, neboť právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila. Bylo by tedy vhodné, aby zákonodárce tuto skutečnost novelizací nebo případným výkladem akcentoval.

Dále je třeba znovu poukázat na skutečnost, že co se týká podmínek uvedených v § 8 odst. 2 písm. b), tak ustanovení obecného exkulpačního důvodu uvedeného § 8 odst. 5 ZTOPO se částečně překrývají, co se vyvinění právnické osoby za trestné činy zaměstnanců nebo osob v podobném postavení týče. Vhodné opatření lze spatřovat ve sloučení exkulpačního důvodu do jednoho ustanovení.

K problematice trestní odpovědnosti právnických osob, zvláště potom v oblasti vyvinění, compliance a obecně ochrany právnických osob před korupcí v České republice, je možné závěrem napsat, že přes výše uvedené nedostatky a aplikační obtíže, kráčí vývoj v těchto oblastech správným směrem. Novela ZTOPO 183/2016 Sb., kterou byl do jeho znění zakotven § 8 odst. 5, přinesla především do českého podnikatelského prostředí rozšíření pojmu trestněprávních compliance programů, které před její účinností nebyly s výjimkou nadnárodních korporací ve větší míře využívány a v obecné rovině tak v domácím prostředí rozšířila povědomí boje proti korupci. Zvýšila však zároveň nároky kladené na jednotlivé právnické osoby. Česká právní úprava se však postupně přibližuje modernímu pojetí v západních státech, nakolik ani tam neprobíhá aplikace bez výhrad nehledě na délku účinnosti zákonné úpravy. Úkolem zákonodárce, (a částečně také obecných soudů), v oboru trestní odpovědnosti právnických osob, by tedy na základě zkušeností z minulých let, mimo odstranění některých výše vyjmenovaných nedostatků,

mělo být především vytvoření takového legislativního prostředí, které bude konzistentní, relativně stabilní, bez náhlých, odbornou či dotčenou veřejností neprodiskutovaných změn, stejně jako pro pochybnosti právnické osoby, jak nežádoucím jevům korupce a úplatkářství zabránit. Ideální stav se jeví jako ten, kdy většina právnických osob bude moci výskyt korupce označit jako politováníhodný exces jednotlivce v jinak zdravém a správně nastaveném systému. K tomuto stavu bychom se měli pokusit se alespoň postupně přibližovat, přičemž na základě analýzy nejnovějšího vývoje provedené touto rigorózní prací zůstávám v tomto směru opatrným optimistou.

Seznam použitých zkratek

CCPCJ – Commission on Crime Prevention and Criminal Justice

EU – Evropská unie

GRECO – Group of States Against Corruption (Skupina států proti korupci)

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

OLAF – Office de Lutte Anti-Fraude (Evropský úřad proti podvodům)

OSN – Organizace spojených národů

UNCAC – United Nation Convention Against Corruption

tr. z. – zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

ZTOPO – zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam použité literatury a dalších pramenů

ANELLO R. J., LANTSMAN. K. *Law vs. Lore – The Lack of Judicial Precedent in FCPA Cases. Part one of a Two-Part Article.* In Business Crimes Bulletin. Law Journal Newsletters. Volume 22/Number 11. červenec 2015.

ANELLO R. J., LANTSMAN K. *Law vs. Lore – The Lack of Judicial Precedent in FCPA Cases. Part Two of a Two-Part Article.* In Business Crimes Bulletin. Law Journal Newsletters. Volume 22/Number 12. srpen 2015.

A Resource Guide to the U. S. Foreign Corrupt Practices Act [online]. 2015 Dostupné z: <https://www.usssc.gov/guidelines/2016-guidelines-manual>

Banks, T., L. a F. L. Banks. *Corporate legal Compliance handbook.* 2nd ed. New York: Wolters Kluwer, 2016.

BIS. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2012.* [online]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/vyrocní-zpráva015d.html?ArticleID=25>

BOHUSLAV, L. *Compliance program a jeho východiska zejména v zahraniční praxi.* In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté.* 1 vyd. Praha: Leges, 2017.

BOISSEVAIN, J. *Friends of Friends.* Oxford 1974.

City of Philadelphia v. Westinghouse Electric Corp. (1962), Harper & Row Publishers, Inc. v. Decker (1970)

CRIMINAL DIVISION OF THE U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE AND THE ENFORCEMENT DIVISION OF THE U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act.* [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2015/01/16/guide.pdf>.

DAVID, V., NETT A.. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém.* Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, ix, 345 s. Právo a společnost.

Dopis prezidenta republiky předsedkyni Poslanecké sněmovny ČR Miroslavě Němcové ze dne 18. 11. 2011.

Doporučení C (97) 123/FINAL.

DUYNE, P. C. van. *Boj proti korupci: způsoby a stanoviska.* In Boj proti korupci. Praha: IKSP, 1999.

Dr. Birgit Spießhofer M.C.J. *Compliance – Corporate Responsibility. Boj proti korupci, zabránění škodám na životním prostředí* In: Sborník Karlovarské právnické dny 19/2011.

DRAŠTÍK, A. *Trestní zákoník: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 2 svazky. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

EVROPSKÁ KOMISE. *Zpráva o boji proti korupci v EU*. [online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_cs.pdf.

EVROPSKÁ UNIE. *Evropská unie – co je a co dělá*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2018.

EVROPSKÁ UNIE. *Flash Eurobarometer 457 “Businesses' attitudes towards corruption in the EU” Report*. [online]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLAH/surveyKy/2177>.

FRIČ, P. *Korupce na český způsob. Vyd. 1*. Praha: Nakladatelství G plus G, Zde a nyní. 1999.

GELMI, J. Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994.

GRECO. *ČTVRTÉ HODNOTÍCÍ KOLO: Prevence korupce ve vztahu ke členům Parlamentu, soudcům a státním zástupcům*. [online]. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/assets/zahranicni-spoluprace/greco/Ctvrte-hodnotici-kolo---Prevence-korupce-ve-vztahu-ke-clenum-Parlamentu--soudcum-a-statnim-zastupcum.pdf>.

GRUNER, R. S. *Corporate Criminal Liability and Prevention*. New York: Law Journal Press, 2012.

GRIVNA, T. *Mělo by smysl ukládat podmíněné odsouzení právnickým osobám?* In: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Legés. 2017.

GRIVNA T., HORNÍK J. *Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy*. In *Trestněprávní revue 7-8/2012*

Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing. [online]. 2011 Dostupné z: <https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>.

GVOZDEK, F.: *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Bulletin advokacie 11/2016.

HORÁK Z. *Právní dějiny církvi – teze 5. – 15. století*. [online]. Praha 2014. Dostupné z WWW: <http://www.prf.cuni.cz/dcz/dokumenty/katedra-pravnich-dejin/1404044300/>.

HURYCHOVÁ, Klára a Michal SÝKORA. *Compliance programy a jejich význam v České republice*. Bulletin advokacie [online]. 2016 Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/compliance-programy-a-jejich-vyznam-v-ceske-republice?browser=mobi>.

CHMELÍK, J.; TOMICA Z. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011. ISBN: 978-80-7201-853-6

ISO 19600:2014, 2014 [online]. Dostupné z: <https://www.iso.org/standard/62342.html>.

ISO standard 37001:2016 *Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use*. Dostupné z <https://www.iso.org/standard/65034.html>.

JELÍNEK, J.: *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. In Bulletin advokacie 4/2017.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání* Praha: Leges, 2017, 976 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3.

JUSTICE.CZ OFICIÁLNÍ SERVER ČESKÉHO SOUDNICTVÍ. *Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích*. [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5880&d=346582>.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání*. Praha. C. H. Beck, 2012.

KOUKAL, P. *Je trestnost "politické korupce" novým rizikem korporátní Compliance?* Právní rádce [online]. 2013. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-60498660-je-trestnostpoliticke-korupce-novym-rizikem-korporatni-compliance>.

KOUKAL, P. *Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákoník*. In: Právní rádce. Praha: Economia, č. 2, 2010.

KUBALOVÁ, M. *Mezinárodní obchod a boj proti korupci*. Právní zpravodaj, 2000, č. 8.

LOGESOVÁ, J. *Compliance Defence – možnost právnické osoby vyvinít se z trestní odpovědnosti*. Praha. 2018.

Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů souvisejících s korupcí. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2010.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj*. [online]. Dostupné z

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizacich/oecd/index.html.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2018 až 2022*. [online]. [cit. 2019-3-20] Dostupné z: WWW: <http://korupce.cz/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2018-az-2022/>.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/794 ze dne 11. května 2016 o Agentuře Evropské unie pro spolupráci v oblasti prosazování práva (Europol) a o zrušení a nahrazení rozhodnutí 2009/371/SVV, 2009/934/SVV, 2009/935/SVV, 2009/936/SVV a 2009/968/SVV.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.: *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb.* Brno. 2017.

OECD. *Anti-Bribery Convention Enforcement Data 2016*. [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Anti-Bribery-Convention-Enforcement-Data-2016.pdf>.

OECD. *Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business*. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/anti-corruption-ethics-and-compliance-handbook-for-business.htm>.

OECD. *Czech Republic - OECD Anti-Bribery Convention*. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/czechrepublic-oecdanti-briberyconvention.htm>.

OECD. *Česká republika musí podniknout významné kroky k posílení prosazování vnitrostátní legislativy proti podplácení zahraničních veřejných činitelů, prokázala však odhodlání ke zlepšení*. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/newsroom/ceska-republika-musi-podniknout-vyznamne-kroky-k-posileni-prosazovani-vnitrostatni-legislativy-proti-podplaceni-zahranicnich-verejnych-cinitelu-prokazala-vsak-odhodlani-ke-zlepseni.htm>.

OECD. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* [online]. Dostupné z <http://www.oecd.org/about/>.

OLAF. *Úvod*. [online]. Dostupné na https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_cs.

OSN. *Cíle organizace*. [online]. Dostupné na <http://www.osn.cz/osn/cil/>.

OSN. *Historie*. [online]. Dostupné na <http://www.osn.cz/osn/historie/>.

PARRIS M., MACGUIRE K. *Great Parliamentary Scandals: Five Centuries of Calumny, Smear and Innuendo*. Robson, 2004.

Office of the Secretary of the Senate. *Constitution of the United States* [online]. Washington (D. C.) : Adapted from S.PUB.103-21 (1994).

Dostupný z http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1_sec2.

PODGOR E. S. *White Collar Innocence: Irrelevant in the High Stakes Risk Game*. In Chicago-Kent Law Review. Volume 85 – Issue 1 Symposium on Criminal Procedure. 2009.

RADA EVROPY. *Rada Evropy*. [online]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/>.

RADA VLÁDY PRO KOORDINACI BOJE S KORUPCÍ. *Greco* Dostupné na <http://www.korupce.cz/cz/zahranicni-spoluprace/greco/greco-104840/>.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze pod sp. zn. 10 T 6/2016.

Rozhodnutí NS ČR ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

Rozhodnutí NS ČR ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR č. 16/1981 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí Rady 2002/187/SVV ze dne 28. 2. 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 1977, sp. zn. 11 Tz 11/77.

Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 11 Tz 23/1982.

SBÍRKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV. Sdělení ministerstva zahraničních věcí ze dne 29. 3. 2000. Dostupné na <https://www.mzv.cz/file/755902/webMZV252000.pdf>.

SERIOUS FRAUD OFFICE. *About us*. [online]. Dostupné z <https://www.sfo.gov.uk/about-us/>

SERIOUS FRAUD OFFICE. *City directors convicted in £23m “Green biofuel” trial*. [online]. 2011. Dostupné z <https://www.sfo.gov.uk/2014/12/05/city-directors-convicted-23m-green-biofuel-trial/>.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce neviny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem

Sněmovní tisk č. 285, IV. volební období.

Sněmovní tisk 304.

Sněmovní tisk č. 745, IV. volební období.

Standardizační norma ISO 37001:2016 Anti-Bribery management systems – Requirements with guidance for use.

ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GŘIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právníků osob, 1.vydání*, C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-116-1.

ŠÁMAL P., DĚDIČ J., GŘIVNA T., PÚRY F., ŘÍHA. J. *Trestní odpovědnost právníků osob, 2.vydání*, C. H. Beck. 2018.

ŠÁMAL, P. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7,

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Business Principles for Countering Bribery*. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/whatwedo/tools/business_principles_for_countering_bribery/1.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions index 2014*. [online]. 12 s. Dostupné z <https://www.transparency.org/cpi2014/results>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions index 2016*. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.cz/cpi2016/?gclid=CjwKEAjwpdnJBRC4hcTFtc6fwEkSJABwupNiAi6EW0-RAxxzK09v9izsVsUydNUqXn9fam3nb0UwARoCvJ7w_wcB.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česká republika se připojila k Úmluvě OSN proti korupci*. [online]. Dostupné na <https://www.transparency.cz/ceska-republika-prijila-k-umluve-osn-proti-korupci/>.

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 4. vyd.* Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-044-4.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *ČR získala v Indexu vnímání korupce za rok 2017 o dva body více než loni. Do evropského průměru má však stále daleko a čelí velkým rizikům*. [online]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/cpi2017/>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Exporting Corruption Key Findings*. [online]. Dostupné na https://www.transparency.org/exporting_corruption.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The Bribery Act*. [online]. Dostupné z http://www.transparency.org.uk/our-work/business-integrity/bribery-act/#.W2qX_ZVIKuk

UK MINISTRY OF JUSTICE. *Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing*.

[online]. 2011. Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>.

U. S. Department of Justice. *Deputy Attorney General Rosenstein Delivers Remarks at the 34th International Conference on the Foreign Corrupt Practices Act*. [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.justice.gov/opa/speech/deputy-attorney-general-rosenstein-delivers-remarks-34th-international-conference-foreign>.

U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Evaluation of Corporate Compliance Programs* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.

U. S. Department of Justice. *Principles of Federal Prosecution of Business Organizations*. [online]. 1997. Dostupné z: <https://www.justice.gov/usam/usam-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.

U. S. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION, *Fiscal Year 2017 Agency Financial Report* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.sec.gov/reports-and-publications/annual-reports/sec-2017-agency-financial-report>.

US. LEGAL, INC. *Control Group Test Law and Legal Definition*. [online]. 2016. Dostupné z <https://definitions.uslegal.com/c/control-group-test/>.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017, č. j. 8 Tdo 924/2017-31.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR 5 Tz 41/2014.

Usnesení vlády č. 134 ze dne 23. 2. 2011.

Usnesení vlády č. 380 ze dne 30.3.2009.

Úmluva o zřízení Evropského policejního úřadu (Úmluva o Europolu), založená na článku K.3 Smlouvy o Evropské unii.

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Sekce pro koordinaci boje s korupcí. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře* [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.korupce.cz/cz/protikorupcni-temata/ostatni/analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere-106326/>.

Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

Vláda České republiky. *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. Dostupné z <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepc-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf>.

VYMĚTAL P. *Typologie korupce*. In DANČÁK B. et al. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.

Zpráva Komise KOM (2011) 308.

Compliance programy a jejich užití k ochraně právnických osob před korupcí

Abstrakt

Práce si dává za úlohu popsat pojem compliance programů a analyzovat jejich význam pro praxi, kdy se compliance program stává stále častěji součástí firemní kultury právnických osob. Téma je aktuální především po novelizaci zákona č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zákonem č. 183/2016 Sb. Tato verze zákona zavádí ustanovení § 8 odst. 5 možnost zproštění odpovědnosti za trestní odpovědnosti, pokud právníká osoba vynaloží veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Práce si tak klade za cíl popsat sledovanou problematiku, srovnat řešení problematiky v mezinárodním měřítku a navrhnout účinná řešení de lege ferenda, která by současnou právní úpravu mohla na základě zkušeností tuzemských i zahraničních vhodně doplnit.

První kapitola se věnuje fenoménu korupce, krátkému historickému exkurzu, dělení korupce v obecné rovině i z perspektivy trestního zákoníku. Korupce a boj proti ní je zde také zasazen do mezinárodního rámce.

Druhá kapitola doplňuje téma korupce o trestné činy související s korupcí a definuje některé základní pojmy důležité pro práci s tímto pojmem.

Třetí kapitola popisuje institut trestní odpovědnosti právnických osob tak, jak je upraven v českém právním řádu včetně poměrně komplikované a nepřímé geneze přijetí této úpravy. Součástí kapitoly je rovněž zamyšlení nad některými současnými otázkami aplikační praxe.

Čtvrtá kapitola sleduje pojem compliance programů, jejich podstatu a fungování, vyloží některé první ohlasy z praxe, zároveň přibližuje institut exkulpace z pohledu doposud nejkomplexněji zpracované metodické příručky soustavy státního zastupitelství.

Pátá kapitola je věnována mezinárodnímu srovnání sledovaného tématu ve Spojených státech amerických a Spojeném království.

Šestá kapitola obsahuje závěr a případné návrhy české právní úpravy na její případné změny de lege ferenda.

Klíčová slova – compliance program, korupce, prevence

Compliance programs and their usage to protect legal entities against corruption

English Abstract

The main aim of the thesis is to describe the phenomenon of compliance programs and its meaning for corporate entities, since nowadays in the Czech Republic, the criminal compliance takes more dominant part in the corporate culture. Described theme is actual mainly after the legislation changes of the criminal liability act and criminal prosecution against it act n. 418/2011 Sb. made by amendment n. 183/2016 Sb. The new version of the act includes § 8 art. 5, which means, that corporate entity can exculpate its liable criminal behaviour, if it exercises the maximum effort which may be demanded from it to prevent such criminal action. Thesis aims to describe this theme, compare the legal solutions in international scale and suggest possible legal changes for problematic parts of the act de lege ferenda.

The first chapter describes corruption and its structure in general and from the perspective of the czech legal system. Corruption and the fight against it is described also from the international point of view.

The second chapter adds the description of corrupt criminal offences and states some of consequential definitions needed for work with the term.

The third chapter contains the description of corporate criminal liability in the Czech Republic and uneasy, complicated development of the legislative procedure. The part of the chapter is devoted to some of the current questions in everyday legal experience.

The fourth chapter aims to explain compliance programs, how it should work, how is it executed in legal experience and the institute of the criminal exculpation from the point of view of the czech prosecution office.

The fifth chapter compares the international comparison of compliance programs in USA and United Kingdom.

The sixth chapter contains ending and suggestions for possible legal improvements of current act.

Key words – compliance program, corruption, prevention